דער יוד

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואָך.

פערלאג: חברה „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאֶהרליך:
אֶסטרייך-אונגארן —.6 פלארין.
האַלביאֶהריג —.3 "
פירטעליאֶהריג 1,50 "
דייטשלאנד —. 10 מארק.
ארץ ישראל —. 12 פראנק.
אנדערע לענדער —. 15 "
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאֶהרליך —.5 רוביל.
האלב יאֶהרליך —.3 רוביל;
פיערטעל יאֶהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין
3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעסע קאסט
20 קאפ.

קראקויא, אדר א׳ תר"ס. נומר 6. Krakau. 15 Februar 1900.

אינהאלט:

א) די יודען אין גאליציען. י. ל.
ב) פון יודישען לעבען אין איירופא. ב.
ג) אונזער שטודירענדע יוגענד. ח. ד. הורוויץ.
ד) פאליטישע איבערזיכט. י. ל.
ה) צווישען אונז גערעדט. מ. חיות.
ו) די יודישע וועלט.
ז) אלגעמיינע וועלט נייעס.
ח) ציון ליעדער. I קרבנות. ש. פרוג.
ט) עראינערונגען פון קינדישען לעבען. י דינעזאָהן.
י) קאליקעס. ערצעהלונג. מ. ספעקטאָר.
יא) אַ בריעף צו דעם הערן „בעל מחשבות" t.
יב) מיליאָנען. פעלעטאָן. שלום עליכם.

ה. תר"ס ← וואכען־קאלענדער (לוח) ← 1900

די טעג פון חודש	וואָך	אדר א׳ (פעוורואל) פעברואַר־לוטי		נייער ס. פעבער	אלט. ס. פעוורואל
יט	זונטאג			18	6
כ	מאנטאג			19	7
כא	דינסטאג			20	8
כב	מיטוואך			21	9
כג	דאנערש.			22	10
כד	פרייטאג			23	11
כה	שבת	פ׳ ויקהל, פ׳ שקלים.		24	12

טאג	יאהר	קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.
י"ח	ה תל"ז	איז געשטארבען דער בעריהמטער פילוסוף ברוך שפינוזא.
י"ט	ה.שע"ו	האט מען ערלויבט די יודען אומקעהרען זיך אין פראנקפורט אם מיין, פון וואנען מען האט זיי ארויסגעטריעבען אין אלול השע"ד.
כ"א	ד.תתקז	האבען די קרייצטרעגער צוהרג׳ט די יודען אין ווירצבורג (באיערן) און צוראקירט זייערע הייזער.
כ"ד	ה תרמב	איז געשטארבען אין ליק ה"ר אליעזר ליפמאן זילבערמאן דער רעדאקטער פון דער צייטונג „המגיד".

צו אַבאָנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Dietelsgasse 45.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I, Rudolfsplatz 6.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25,
mündlich: Twarda 6, Thür II.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodż, Cegielnianastr. 36.

דער יוד״ איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאָסט אונטער דער נומער:
1920a Nachtrag VII.

די אגענטען פון „דעם יוד" אין רוסלאנד.

אָדעסאַ: ש. האָרנשטיין (בעזאיממענני פערעאולאָק נו' 28); י. שערמאַן (רישעלעווסקאיא נו' 28); מ. שיינקין (אוספענסקאיא נו' 111); שוכהאַלטער (גנזעל. „כרמל", רישעלעווסקאיא הויז ברבש). — אומאן: מ. לאָקאַצשער. — אלקסנדריא: מ. מארגינאוו. — אלעקסאנדראווסק: מ. סטעלין. — ארגעיעוו: א. בארסוצקי. — באברויסק: י. גינזבורג. — בערדיטשעוו: מ. ב. קליינמאַן. — בריסק דליטא: בן־ציון ניימאַרק. — ביאַליסטאָק: ש. ליפשיץ; י. אינדיצקי; פ. מ. שפירא; מ. סוכאוואלסקי. — ביעלאיא צערקאוו: דר. י. צשערני; מו"ס הערצבערג. — באקו: ג. ל. דאָמשלאַק; מ. מ. האָראָוויץ, נ. ג. גינצבורג, הויז דאַדאַשעוו וואהנונג קאָוואלסקי. — ביעלצי: א. ד. ראָזענטהאַל. — בריצשאַני: מ. שוטיאק. — בענדערי: י. ניסענבוים. — גראָדנא: בצלאל יפה; ה. א. יאנאווסקי (פאָרשטאַדט). — גראיעווא: א. פיינשטיין. — דובנא: לעוו האַלפערן. — דווינסק־ב. ברעוודאַ: פ. שעפּטעל. — האמעל: מ. שניאוראוו. — וואַרשא: א. צוקערמאַן (נאַלעווקי 15); הוצאת „תושיה" (פאוויא 16); האחים לעווין־עפשטיין (געגשא 5); נחמיה צערנאָוויין (דזיקא 16); ב. שיינפינקעל (רימארסקא 3); א. י. שפירא. — ווילנא א. מאשעוויצקי (אנדרעיעווסקאיא, הויז באק); י. ל. עפעל (טראקסקאיא); יצחק פונק. — וואלקאוויסק: יצחק וועלוועלעוויץ. — וויניצא: ש. רובינשטיין; יעקב צויזמער. — ווערזבאלאווא נ א. מ. לעווין. — זאוויערציע: גאנצווייך. — זיטאָמיר: הירש עפשטיין; א. סקאמאראווסקי. — זגוריצא: מ. בעקקער. — הארקאוו: דר. שלאפאשניקאוו (ריבנאיא 25); — חאטין: קאַרל רייסס. — טאלטשין: ג. פיטאוועצקי. — יעליסאוועטגראד; ג. סלוצקי. — יעקאטערינאסלאוו: י. מ. מארקאָווסקי. — לאָדז: ס. האכבערג, צעגעלניאנא 36; יוסף זילבערשטראָם (פעטראקאווסקא 50). — לובלין: ע. זינגער. — מאָסקוי: דר. ברומברג (פאקראָווקאַ הויז שישילעוו). — מינסק: י. נפך; מ. האלפערן; י"נ גאָלדבערג. — מעזריטש: ש. ב. מיניץ. — מאהילעוו גוב.: ש. יפה. — מאזיר: איסר פישמאַן. — ניעזשין: ב. שניאורסאָן. — ניקאלאיעוו: ט. סקאבליאנקאוו (מאסקאווסקאיא 32). — נעסוויזש: ג. סלאנימסקי. — סקאפין: א. קאפלאן. — סאראקי: ש. היללם. — סייני: א. בערנשטיין. — סלוצק: ש. רייסער. — סלאנים: י. ריעזניקאווסקי. — סטארא־קאנסטאנטינאוו: מ. מ. ראַבינאָוויטש. — סמאָלענסק: א. איזראעליטאן. — סובאלקי: דניאל ראָזענטהאַל. — פאלטאווא: מ. באראכאוו (מאנאסטירסקאיא). — פינסק: פ. בארנאדסקי. — אייזיק גאָלדמאַן. — פעטראקאוו: מ. פיינקינד. — פלאצק: ג. מיניץ; ה. פלאנסקער. — פעטערסבורג: ש. ראפאפארט (זאבאלקאנסקי 7); מ. זק"ש (גאראחאוואיא 29); א. פ. קרושצאנסקי אלעקסעיעווסקאיא 4/2). — פראסקוראוו: מ. סאבאל. — פרילוקי: סופעניצקי. — קישינעוו: ל. ווילענסקי; פ. אווערבוך; ש. בערליאנד; מ. פינקעלשטיין. — קאוועל: ה. געללער. — קאלוואריא: י. אראנאוויץ. — קאליש: ש. וועלטסמאַן. — קיעוו: ש. ראבינאוויץ (שלום עליכם) (ב. וואסילקאווסקאיא 5); י. שעפּטעל; א. איזגור; נ. ג. בע־האָלצעוו (מארינסקא־בלאגאוויעשצע נ' 8). — קיעוו־דעמיעווקא: אווסיאוויץ. — קיידאני: יצחק דאָם. — קרעמענצוג: אליעזר שלעז; ט. שלענסקי; ז. יודעלעוויץ; מ. ראַבינאָוויץ. — קאָוונא: י. הארוויץ (מעעראוויץ). — קאמענעץ פאד.: מ. פ. זיידמאַן. — ריגא: ג. לעוויטאס; ג. קאצענעלענבאָגען. — ריעזיצא: ב. שערעשעווסקי. — ראדאם: אַדאָלף צוקער. — ראוונא: ז. קניאזשער. — ראסטאוו ע"נ דאן: ה. שערשעווסקי.

לוח אחיאסף תר"ם

נמכר כלו ואיננו עוד!!

צו אונזערע געעהרטע מיטארבייטער

מיר בעטען אונזערע ג. מיטארבייטער,
אלע ארטיקלען פאר דעם „יוד" צו שיקען
אויפ'ן אדרעס פון „אחיאסף":
Verlag „ACHIASAF", Warschau.

חברת

אחיאסף

מקבלת החתימה לשנת 1900

למכ"ע:
המליץ, הצפירה, השבוע, התחיה, גן שעשועים, „די וועלט" באשכנזית Buduschtnost, Woschod, Allgemeine Zeitung des Judenthums, וזרגון, Oesterreichische Wochenschrift, L'Echo sioniste
למקחי הרידקציה.

Verlag „ACHIASAF" Warschau.

Fabryka perfum i kosmetyków pod firmą „IRIS"

H. Lachs, Warszawa, Solna 9

poleca zatwierdzony przez Warszawski Urząd lekarski za Nr. 337

Puder „Iris", zupełnie nieszkodliwy.

Wskutek podrabiania upraszam o zwracanie uwagę na zatwierdzone przez Ministeryum Finansów w Rosyi fabryczne znaki „Iris" Nr. 337.

Dostać można we wszystkich składach aptecznych i perfumeryach.

Żądać z podpisem: *H. Lachs.*

יודישע שפריכווערטער.

א זאמלונג פון י. ב. הערויסגעגעבען פון מ. ספעקטאר. אַרייכע אויסגאבע. עס געפינט זיך צו פערקייפען די לעצטע 25 עקז'.

פרייז 2 רובל מיט פארטא.

צו בעקומען ביי:
M. Spektor, Warschau, Nowolipie 51 a.
אָדער
Verlag „ACHIASAF", Warschau.

פריילינען און דאמען

קענען זיך אויסלערנען גוט שניידען און נייהען אין אקורצע צייט דורך בריעף אין זארגאָן, רוסיש אין דייטש. די מעטאָדע איז די בעסטע און די גרינגסטע. אפילו 12 יעהריגע מעדכען קענען זיך גוט אויסלערנען. אויף תשובה אַ מארקע. ניט זוימט און פרעגט אָן ביי: Mme. Naiditsch, Dawid-Horodok, Gouv. Minsk, Russie.

II. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 6.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף“.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.6 פלארין.
האלביאהריג —.3 „
פירטעליאהריג 1.50 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאהרליך —.3 רוביל.
פירטעל-יאהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

קראקויא, אדר א׳ תר״ס. נומער 6. Krakau, 15. Februar, 1900.

די יודען אין גאליציען.

גאליציען איז דאס ארימסטע לאנד אין דער וועלט. פון איהרע 7,217,900 איינוואהנער געהערען גאנצע 7 מיליאן צו די ארימסטע, וועלכע האבען קוים מיטלען אויף צו בעפריעדיגען די נייטהיגסטע בעדערפנישען. 99 פראצענט, ד. ה. 99 מענשען פון הונדערט ווערען אין גאליציען וועגען זייער ארימקייט בעפרייט פון דעם אבצאהל פון הכנסה, ווייל אויך דאס שטרענגע קאלטע געזעץ קען ניט פאדערן קיין אבצאהלונג פון די, ביי וועמען ס׳איז ניטא וואס צו נעהמען. א גרויסער טהייל איינוואהנער האט איינענע ערד, אבער אזוינע קליינע חלקים, אז זיי קענען ניט געבען לעבענסמיטעל אפילו דעם פויער, וועלכער איז שוין איינגעוואהנט צו לעבען אין דחקות. די פויערשע ערד אזוי ווי די פריצישע איז בעלאסטעט מיט חובות, וועלכע זייגען אויס די לעצטע כחות פון לאנד. די ערדארבייט, מיט וועלכער עס בעשעפטיגט זיך דער גרעסטער טהייל איינוואהנער, פאלט אלין נידריגער. קיין נייע אנדערע בעשעפטיגונגען ווערען דאך ניט געשאפען, די פאבריקאציאן ענטוויקעלט זיך אויך ניט און גיט ניט קיין ארבייט די אלע מענשען, וואס ווערען יעדעס יאהר אבגעריסען פון זייער ערד. ניט בעסער געהט עס אין גאליציען מיט די בעלי מלאכות. אויך דאס האנדווערק פאלט צוזאמען מיט דער ערדארבייט.

די ארימקייט אין לאנד איז אזוי גרויס, אז פלייש און צוקער הויבען אן צו ווערען לוקסוס־ארטיקלען. די ציפערן בעווייזען, אז האטש די צאהל פון די איינוואהנער ווערט פערגרעסערט, ווערען פלייש און צוקער אלין וועניגער פערברויכט אין לאנד. ביי אזא לעבען איז קיין וואונדער ניט, וואס עס איז אזוי שטארק פערברייטעט אין לאנד דער הונגער טיפוס, פון וועלכען עס שטארבען יעהרליך טויזענדער מענשען.

די אומגליקליכע לאגע פון גאליציען איז ניט איצט מיט איין מאל געווארען, אויך די נייע צייט האט וועניג פערבעסערט דעם שרעקליכען מצב פון לאנד. די ארימקייט ווערט אויך איצט ניט קלענער, זי האלט נאך אין רעכטען וואקסען. די קענער פון לאנד בעווייזען מיט ציפערן, ווי טרויעריג עס איז דער איצטיגער צושטאנד און ווי שוואך עס זענען די אויסזיכטען אויף בעסערע צייטען.

און אין אזא ארים אומגליקליכען לאנד וואהנען 800,000 יודען, 12 פראצענט פון דער גאנצער בעפעלקערונג. די יודען וואהנען דאס רוב אין די שטעדט, פון וועלכע זענען דא אזוינע, וואס בעשטעהען כמעט נור פון יודען. די יודען בעשעפטיגען זיך מיט קליינהאנדעל און פערשיעדענע מלאכות. ביי דער גרויסער ארימקייט פון לאנד קענען די יודען ניט האבען די מעגליכקייט צו פערנעמען א בעסערע שטעלע ניט איצט און ניט אין דער נעהנטערער צוקונפט. די גלייכע רעכטע האבען זיי נור געקענט געבען דאס רעכט צו הונגערן אין א גלייכער מדרגה מיט די אנדערע בירגער און צו שטארבען אין דעמזעלביגען פראצענט פון הונגער־טיפוס ווי זיי. די גלייכע רעכטע האבען די יודען אין גאליציען אויך אזוי וועניג גוטעס געגעבען ווי די קולטור האט וועניג געגעבען דער גאנצער בעפעלקערונג. ארים, האלבנאקעט און אהן ברויט וואלגערן זיך ארום טויזענדער יודישע פאמיליעס אין די גאליצישע שטעדט. צו דער יודישער ארימקייט אין גאליציען האט מען זיך שוין אזוי צוגעוואהנט, אז אנשטאט רחמנות צו די אומגליקליכע יודישע בעשעפנישען פיהלט מען נור פעראכטונג און האס, ווייל דאס שטענדיגע ליידען פון הונגער און די אייביגע זארג פאר ברויט זענען ניט אים שטאנד צו ענטוויקלען אין פאלק גוטע מדות, דרך ארץ און א שענעם אנגענעהמען אויסזעהען.

גאליציען איז דאס ארימסטע לאנד אין דער וועלט און די גאליצישע יודען זענען די ארימסטע מענשען. די גלייכע רעכטע האבען די יודען ניט געגעבען אפילו די גלייכע עקאנאמישע לאגע, די יודען האבען וועניגער ערד, זיי האבען וועניגער בעאמטע. ביי דער גרויסער ארימקייט האט די בילדונג ניט געפונען קיין ארט אין גאליציען. דער פינסטערער פאנאטיזם הערשט נאך ביז איצט אין לאנד. די גוטע יודען געוועלטיגען נאך עד היום ווי פערצייטיגע סולטאנען איבער זייערע טרייע אונטערטהאנען.

און די געבילדעטע? און די רייכערע?

די שטארקערע וואס האבען זיך ארויסגעריסען פון דער פינסטערניש און ארימקייט, וואס האבען זיך ערווארבען א בעסערען מצב און א העכערע בילדונג, זיי זענען צוריק צום פאלק ניט געקומען, איהם צו העלפען אין זיין נויט, איהם צו ערלייכטערן זיין לאגע. די שטארקערע, די געזינטערע האבען זיך געפרייט איבער זייער אייגענעם נצחון אין לעבען, זיי האבען זיך פון די אינטערעסען פון זייער פאלק אבגעזאגט און זענען געגאנגען צו די שטארקערע און געזינטערע... דורך די השפעה פון די דייטשע אדער פוילישע שולען, אין וועלכע עס לערנען זיך די יודען, הויבען זיי זיך אן צו רעכענען פאר דייטשען אדער פאליאקען, זיי גיבען זיך אב צו די אינטערעסען פון די אנדערע פעלקער, און אונזערע אומגליקליכע, פון אלעמען געיאגטע, פערשטויסענע ברידער בלייבען אהן אינטעליגענץ, אהן פיהרער, און זיפצען פון דער שרעקליכער לאגע, אין וועלכער זיי בלייבען אין גאנצען אליין און פון אלעמען פערגעסען.

אין דער לעצטער צייט איז צו די יודישע צרות אין גאליציען, צו די אלטע צרות, נאך איינע צוגעקומען — דער אנטיסעמיטיזם, ער שאדט די יודען א סך מעהר ווי אנדערע גזירות. וואס ארט די אנטיסעמיטען, דאס עס שטעהט אויפ׳ן פאפיער געשריבען, אז יודען זענען גלייך מיט קריסטען? דאס לעבען איז שטארקער פאר דעם געשריעבענעם געזעץ, און דער אנטיסעמיטיזם האט פון יודען צוגענומען די שענקען און די געשעפטען מיט זאלץ און מיט טאבאק. די אנטיסעמיטישע חברות האבען

געשאָדט די יודישע קרעמער דורך דעם וואָס מען האָט אויפגעהערט צו קויפֿען ביי יודען. די פּוילישע ערדאַרבייטער־חברות האָבען געמאַכט יַד אַחַת זיך ניט צו בענוצען מיט יודישע פֿערמיטלער, דירעקט אַליין צו פֿערקויפען זייער געטריידע און אַליין איינצוקויפֿען אַלסדינג, וואָס זיי בעדאַרפֿען, צו דעם צוועק האָבען זיי אויך אייגענע מאַגאַזינען. מיט דעם אָבער האָבען זיי ווידער טויזענדער יודען געלאָזען אָהן ברויט. די געפֿאַלענע פּוילישע גוטבעזיצער געהען איבער צום האַנדעל און מאַכען די יודען אַ שטאַרקע קאָנקורענץ, דאָס אַליין האָט שוין די לאַגע, וואָס איז שוין געווען אַזוי גענוג טרויעריג, נאָך ערגער געמאַכט. און פֿאַר אונזערע אויגען זעהען מיר ווי אַ בעפֿעלקערונג פֿון 3/4 מיליאָן יודען ווערט אַלץ שוואַכער און פֿאַלט אַלץ נידריגער. ווייטער בלייבען אין אַזאַ מַצָב איז אונמעגליך, עס מוז אַ אויסוועג געפֿונען ווערען, ווי אַזוי אָבער?

הער טוך שלאָגט פֿאָר צו מאַכען אין גאַליציען יודישע קאָלאָניעס; זיין עֵצָה איז צו גרינדען דערצו שותּפות־חֶבְרות, וועלכע וואָלטען צוזאַמען געקענט אַלסדינג ביליגער קויפֿען, איינפֿיהרען בעסערע מאַשינעס און בעסער די ערד בעאַרבייטען. הער טוך האָפֿט אַז דאָס לעבען אויפ'ן לאַנד פֿון די פּויערים מיט די יודען צוזאַמען וועט מאַכען אַנ'עק פֿון דעם אַנטיסעמיטיזם, וואָס איז אַזוי שטאַרק אין פֿאָלק, און אין דער פֿערברייטונג פֿון ערדאַרבייט זעהט ער דאָס איינציגע מיטעל ווי צו רעטען די גאַליצישע יודען פֿון זייער איצטיגער לאַגע.

אין אֱמֶת'ן אָבער זענען זעהר שוואַך די אויסזיכטען צו מאַכען פֿון די גאַליצישע יודען ערד־אַרבייטער. די פּאָליאַקען האַלטען אַזוי טייער יעדעס שטיקעל פֿון זייער ערד, אַז זיי ווילען זיך מיט אַלע כּחות וועהרען איבערצוגעבען אָדער צו פֿערקויפֿען ערד די יודען. יעדעס מאָל, ווען עס טרעפֿט זיך אַז אַ געפֿאַלענער גוטבעזיצער וויל פֿערקויפֿען זיין ערד אַ יודען, הויבען אָן אַלע צייטונגען צו לאַרעמען און פּילדערן, און מיט זייערע געשרייען נייטהען זיי טאַקי פֿיעל מאָל דעם יודען זיך אָבצוזאָגען פֿון דער ערד, וואָס ער וויל קויפֿען. אין פּרייסיש־פּוילען, אין פּאָזען, וואו די רעגירונג סטאַרעט זיך אָבצונעהמען די ערד ביי די פּאָליאַקען פֿיהרט זי גאָר נישט אויס. די פּאָליאַקען שטופּען נאָך פֿון דאָרטען אַרויס די דייטשען, די ערד ביי פּאָליאַקען ווערט ניט פֿערקלענערט, נאָר אפילו נאָך פֿערגרעסערט, כאָטש די פּרייסישע רעגירונג גיט אויס גרויסע קאַפּיטאַלען אויף שטיצע פֿאַר דייטשען, וואָס ווילען זיך בעזעצען אין פּאָזען אָדער קויפֿען דאָרט ערד.

דאָס אַליין וואָס די פּאָליאַקען האַלטען אַזוי טייער זייער ערד — הוי'ך די גרויסע סומען געלד וואָס אַזאַ קאָלאָניזאַציאָן דאַרף איינשלינגען און הוי'ך אַנדערע שוועריגקייטען — נעמט שוין פֿון די יודען צו יעדע האָפֿנונג אויף צו דערגרייכען וועלכע עס איז וויכטיגע רעזולטאַטען אין דער קאָלאָניזאַציאָן.

וואָס בלייבט דאָך איבריג?

יעדענפֿאַלס מוז די אינטעליגענץ זיך מעהר בעשעפֿטיגען און אינטערעסירען מיט דער לאַגע פֿון זייערע אָרימע ברידער ווי פֿריהער. די שטאַרקערע, געזונטערע און בעסערע דאַרפֿען זיך מעהר ניט אָבריסען און אָבטהיילען פֿון די שוואַכערע, קראַנקערע און ערגערע, זיי דאַרפֿען זיך צום פֿאָלק צוריקקעהרען און אָנווענדען זייערע אַלע כחות צו העלפֿען, וואו די הילף איז נור מעגליך.

אין דעם פּרט איז אינטערעסאַנט דאָס פּראָגראַם וואָס שטעלען אַרויס די מיטגליעדער פֿון „בְּנֵי בְּרִית". זיי האָבען געגרינדעט אַ „חברה צו שטיצען די נויטבעדירפֿטיגע יודען אין גאַליציען". דער צוועק פֿון דער חברה איז: 1, צו שאַפֿען אַרבייט פֿאַר די גאַליצישע יודען, צו גרינדען הויז־פֿאַבריקאַציאָנען, צו מאַכען מאַגאַזינען וואו צו פֿערקויפֿען זייערע פּראָדוקטען, צו שטיצען פֿערשידענע יודישע פֿאַבריקאַציאָנען, וואָס עקזיסטירען שוין פֿון פֿריהער; 2, גרינדען שולען פֿאַר האַנדווערק און פּראָפֿעסיאָנען, שטיצען יודישעס האַנדווערק; 3, צו געבען ביליגען און גרינגען קרעדיט פֿאַר פֿאַבריקאַציאָן, האַנדעל, האַנדווערק און ערדאַרבייט; 4, קויפֿען ערד פֿאַר יודישע פֿאַמיליעס; 5, עפֿענען לעהרערסעמינאַרען, און 6 אַרויסגעבען ביכער און צייטונגען, וועלכע ווילען דעם פֿאָלק ערקלערען דעם וויכטיגען צוועק פֿון דער חברה.

פֿעליעטאָן.

מיליאָנען!

אַ נייער ראָמאַן פֿון דער יעהופּעצער בערזע אין בריוולעך.

פֿון שלום־עליכם.

XXIII.

מנחם מענדיל פֿון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה שיינדיל אין מאַזעפּעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום; השם יתברך זאָל העלפֿען מע זאָל תמיד האָרכען איינס פֿונ'ם אַנדערען נור גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן. **והשנית** זיי וויסען, אַז דאָס קאַווקאַז האָט געמעגט אַריין אין דער ערד אַריין; איידער איך האָב דאָס דערקענט! עס האָט מיך אָבגעקוילעט אָהן אַ מעסער, איך טאָר מיך גאָר נישט באַווייזען אויף דער בערזע; פֿון איין זייט טודרוס, פֿון דער אַנדער זייט איסאַק — זיי ווילען מיך נאָר דורס זיין! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ פּשוטע מעשה: נעכטען קום איך אַרויס אויף דער בערזע, געהט מיר אַקעגען טודרוס און מאַכט צו מיר: „הערט נור, רב יוד, וואו איז ערגיץ אייער קאַווקאַז?" — קאַווקאַז, זאָג איך, איז אויף קאַווקאַז, וואָס איז דען? „איך האָב. מאַכט ער, באַקומען איין ענטפֿער פֿון פּאַריז ש, טאַקי פֿון ראָטשילדען אַליין. ס'איז אַ סברה, מאַכט ער, אַז מע שיקט אַרויס אַ מענשען אָנקוקען דאָס געשעפֿט". — דאַנקען השם יתברך, זאָג איך, הלוואי זאָל דער מענש קומען וואָס גיכער, עס וועט איהם אם ירצה השם געוויס געפֿעלען און מיר וועלען מיט גאָטס הילף געוויס פֿאַרדינען, געלד. „יאָ, מאַכט ער צו מיר, ס'איז אַלסדינג פֿיין, צי ווייסט איהר נישט, וואו ליגט דאָס ערגיץ דאָס געשעפֿט?" — וואָס איז שייך, זאָג איך, וואו עס ליגט? עס ליגט, זאָג איך, אויף קאַווקאַז. יאָ, מאַכט ער, אויף קאַווקאַז, קאַווקאַז איז אָבער גענוג גרויס, און ביי אייך אין די אַפּיסען שטעהט ניט וואו. אין וואָסער אָרט, צי אין באַקו, צי אין באַטום, צי אין וולאַדיקאַווקאַז?" — פֿרעגט מיך עפּיס גרינגערס, זאָג איך, לאָז מיך אַזוי וויסען בייז מיט אייך אינאיינעם. „אידיאָט! מאַכט ער צו מיר שוין מיט כעס, ווי אַזוי איז אַ יוד אַזאַ פֿערדאַטש און לייגט פֿאָר אַ געשעפֿט, וואָס ער ווייסט ניט וואו?" — וואָס בין איך, זאָג איך, שולדיג? מע האָט מיר געזאָגט, האָב איך אייך געזאָגט. „ווער האָט אייך געזאָגט, מאַכט ער, און ווייזט איהם נור אהער, געהט ברענגט איהם צופֿיהרען אין גיך אין טאַקי באַלד, וואָרום אָט מאַך איך פֿון אייך אַ מאַטשינקע!"... דערהערט אַזעלכע דבורים, האָב איך מיך באַלד געלאָזט לויפֿען זוכען די „טענדעווערענדע" און האָב איהם געפֿונען אין דער „יודישער מאַלאַטשנע", דאָרט וואו אַלע יודען זיצען, און האָב איהם גענומען אויפ'ן צימבעל: — זאָגט מיר נור, טענדעווערענדע סערדצע, וואו געפֿינט זיך ערגיץ דאָס געשעפֿט אונזערס? „ס'אַ משל, מאַכט ער, דאָס געשעפֿט איז דאָך ביי אייך, איהר האָט דאָך דעם קונה!" — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך, איך מיין דאָס געשעפֿט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אַזוי פֿאָהרט מען אַהינצוצו, דורך וואָס פֿאַר אַ שטאָדט? „דאָס, מאַכט ער, ווייס איך גראָד נישט, דאָס באַדאַרף וויסען דער שותּף מיינער". זענען מיר געגאַנגען ביידע זוכען דעם שותּף זאָגט אָבער דער שותּף, אַז איהם האָט געזאָגט דער וואָס מיט דער רויטער נאָז, און די רויטע נאָז זאָגט, אַז איהם האָט געזאָגט דער וואָס מיט די זייגערליך, האָבען מיר זיך אַלע פֿיער געלאָזט צו דעם וואָס מיט די זייגערליך. האָט דערזעהען האָניגלעקעך מיט די גראָבע ליפּען, אַז מיר לויפֿען, האָט ער געמיינט, אַז דאָס לויפֿען מיר שוין געוויס צום נאָטאַריוס שליסען דאָס געשעפֿט און איהם וויל מען מהסתּם אויסמיידען, האָט ער מיך אָנגענומען ביי די לאַצען און האָט מיר געמאַכט אַ שקאַנדאַל... הקיצור מיר האָבען איהם געמוזט נעמען מיט זיך און מיר זענען זאַלבאַפֿינפֿט געלאָפֿען צום געלען מעקלער, וואָס האַנדעלט מיט זייגערליך, זאָגט ער, אַז ער ווייסט ניט פֿון וואָס צו זאָגען, דאָס געשעפֿט האָט ער גאָר פֿון איסאַקען, בין איך אָוועקגעלאָפֿען און האָב אַראָבגעבראַכט איסאַקען זאָגט איסאַק, אַז ער ווייסט ניט פֿון קיין פּותר און פֿון קיין חלום, ער האָט געהאָרכט, זאָגט ער. פֿון יענעם מעקלער, וואָס מיט די גראָבע ליפּען, אַז די רויטע נאָז האָט געזאָגט, אַז די טענדעווערענדע האָט אַ געשעפֿט אויף קאַווקאַז, נאָר וואו קאַווקאַז און וואָס קאַווקאַז, ווייסט ער ניט, ער זאָל אַזוי ניט וויסען פֿון קיין שלעכץ! הקיצור מע האָט זיך געוואָלט דערגרינטעווען פֿון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפֿט און ווער האָט דאָס אויפֿגעגעבען, האָט איינער אָנגעוויזען אויפ'ן אַנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אַזוי לאַנג אַזוי ברייט ביז ס'איז געבליבען, אַז דער גאַנצער חיב בין איך,

דער פראָגראַם איז זעהר ברייט און גיט די מעגליכקייט פיעל צו טהון פאַר די גאַליציישע יודען; די אָרימקייט איז אָבער צו גרויס, אַז זי זאָל דורך דעם קענען אָבגעשאַפט ווערען אין גאַנצען, נאָר עטוואָס און איינינע וועט די אַרבייט פון דער חברה געוויס נוצען ברענגען. ווי גרויס וועט זיין דאָס „עטוואָס", וואָס עס וועט געטהון ווערען, און וויפיעל ווערלען זיין די „איינינע", וועלכע עס וועלען געהאָלפען ווערען, וועט אָבהענגען פון דער צאָהל יודען, וואָס וועלען זיך מעהר פעראינטערעסירען מיט זייערע ברידער און מיט זייער לאַגע.

די קליינינקע אַרבייט אָהן געשרייען און אָהן לאַרם וועט אפשר מקרב זיין אונזער אינטעליגענץ מיט'ן פאָלק און וועט אַרויסרופען ביי איהר דאָס בעוואוסטזיין, אַז מיט דעם אַליין איז נאָך ניט גענוג געהאָלפען; און ווען די אינטעליגענץ וועט זיך אָנהויבען פיהלען ווי איינס מיט די ליידענדע, ווען די לאַגע פון די גערריקטע און דערשלאָגענע וועט זי אינטערעסירען ניט ווי פרעמדע פון דער זייט, נאָר ווי די לאַגע פון זייערע אייגענע ברידער, דאַן וועט די אינטעליגענץ קומען אויך צו דעם שטרעבען צו זוכען ברייטערע וועגען און גרעסערע ציעלען.

י. ל.

פון יודישען לעבען אין איירופּא.

I.

מען דערצעהלט ביי אונז אַ שענעם אַנעקדאָט: אַ פוילישער יוד מיט באָרד און פּאות און מיט אַ לאַנגער קאַפּאָטע איז אַמאָל געפאָהרען מיט דער באַהן אין דייטשלאַנד, ער איז צופעליג געקומען אין וואַגאָן מיט אַ פאָר דייטשע אַנטיסעמיטען, וואָס האָבען אויפ'ן גאַנצען וועג ווייטער ניט געטהון, ווי געלאַכט און שלעכטעס גערעדט פון יודען. אונזער פויליש יודיל קומט אַ היים און דערצעהלט דאָס זיינע קרובים. נו, און וואָס האָסט דו דערצו געזאָגט"? פרעגען זיי איהם. ער טהוט אַ שמייכעל און ענטפערט: איך, איך האָב מיך ניט צו דערקענען געגעבען.

די מַעֲשֶׂה דערצעהלט מען פון אַ פוילישען יודען, אָבער אין דער אֱמֶת'ן טהוען דאָס אונזערע ברודער אין דייטשלאַנד: זיי געבען זיך ניט צו דערקענען אלס יודען. און ניט נור, דאָס זיי שווייגען, אַז מען רעדט שלעכטעס פון יודען — זיי רעדען גאָר מיט, און דערצו רעדען זיי זעהר הויך, כְּדֵי אָבצונאַרען דעם עוֹלָם, מען זאָל מיינען זיי זענען קיין יודען ניט, אָדער האָבען זיך אָבגעזונדערט פון יודען. דער בעוואוסטער פילאָזאָף ד י ה ר י נ ג, דעם וואָס מיר קענען פאַר אַ גרויסען שׂוֹנֵא יִשְׂרָאֵל, זאָגט ערגיץ אין זיינע ביכער: „אַז איהר וועט קומען אין אַ קאַפעהויז אָדער אין אַ טעאַטער און איהר וועט הערען מְבַזֶה זיין יודען, זאָלט איהר וויסען, אַז דאָס זענען אַליין יודען, וואָס ווילען אייך אָבנאַרען, מען זאָל מיינען אַז זיי זענען קריסטען". אֶפְשַׁר איז דאָס אַביסעל אַ גוּזְמָא, אָבער איך מוז דעם אֱמֶת זאָגען, אַז פון צעהן אַנטיסעמיטען אין בערלין זענען לְכָל הַפָּחוֹת אַכט יודען, און זיי זענען די ערגסטע שׂוֹנְאִים, וואָס פערגינען קיין יודען אַ שטיקיל ברויט.

ווי ווייט די דייטשע יודען האָבען זיך דערווייטערט פון אונזער אוּמָה קען מען זעהען אַן זייערע מַעֲשִׂים און אָן זייערע מַחֲשָׁבוֹת. אָט איז אַצונד אַ מִלְחָמָה אין אַפריקאַ צווישען ענגלענדער און די בורען פון טראַנסוואַל. מִמֵילָא, דאָס מען רעדט ביי אונז דעריבער זעהר פיעל, ניט אין בֵּית־הַמֶדְרָשׁ, אונזער בית־המדרש איז בָּרוּךְ הַשֵׁם ליידיג, ווי די קאַסע פון אַ גאַליציישען גְבִיר, אָבער דערפאַר ווערט ביי אונז איבער פאָליטיק גערעדט אין אַלע ביערהייזער. איהר מוזט וויסען, דאָס יעדער דייטש איז אַ געבוירענער מאָלטקע אָדער אַ געבוירענער ביסמאַרק. מִן הַסְתָּם קען ער בעסער מלחמה פיהרען ווי דער גענעראַל בולער, און אַ בעסערער דיפּלאָמאַט ווי לאָרד סאָליסבורי איז ער אָהן אַ שׁוּם סָפֵק, וְהָרַאֲיָה, „מיר" האָבען דאָך איבער די פראַנצויזען גוֹבֵר געווען. די גרעסטע פאָליטיקער אין דייטשלאַנד זענען די יודען. אַ ביסעל שֵׂכֶל האָבען זיי נאָך פונ'ם מאָלקענמאַרקט, וואו זיי האַנדלען מיט אַלטע קליידער; זיי פערשטעהען פְּשׁוּט אַלעס בעסער. בְּשַׁעַת ביסמאַרק האָט געלעבט האָבען זיי איהם אַקעגען גערעדט און קלאָר בעוויזען, דאָס זיין פאָליטיק איז קיין גראָ־

וואָרום ווען איך וואָלט זיי זאָגען, אז דער קונה איז טודרוס, וואָלט געווען גאָר אנדערע דבורים!... בתוך כך האָט מען מיר געגעבען א ידיעה, אז טודרוס ארבייט מעשים אויף דער בערזע, ער זוכט מיך, ער קעהרט איבער די וועלט, ער וויל מיר גור מאכען דעם טוידט. וואָס טהוט מען? איך האָב ארויסגעזעהען אז די שפיעל איז פאַרין טייוועל האָב איך גענומען די פיס אויף די פלייצעס און האָב געמאכט אַ ויברח, און איך ליג פון נעכטען אָן אויף דער אכסניה און באהאלט מיך פון טודרוסען און פון איסאקען, מחמת מע האָט מיר איבערגעגעבען, אז איסאַק וויל מיר אחוץ געבען פעטש. איך ווייס ניט פאר וואָס! מילא טודרוס האָט חאָטש אַ טענה. איך האָב איהם ארויפגעפיהרט אויף אַ גליטש, מע וועט נישט קענען קוקען רויטשילדען און די אויגען א־יין, אָבער איסאַק וואָס האָט צו מיר? מיט וואָס האָב איך קעגען איהם חוטא בעגל געווען? אדרבה, איך האָב ג וואָלט וואָס צום בעסטען! נאָר געה טענה זיך אויס מיטין רבונו של עולם, שריי אני שלמה! אז ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער באגראָבען אַ לעבעדיגער. צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען איז שלים—מזל! לכתחלה איז ראַכט זיך אלסדינג גוט און שען און פיין, אָטאָט האַפ איך דאָס גליק, אָטאָט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רעדיל אַ דרעה איבער, און עס לאָזט זיך אויס אַ נעכטיגער טאָג! ניט באשערט אפנים אז איך זאָל אוזיפקוטען פון מעקלעריי, חאפען אַ גראָבס און אנטלויפען! נישט באַשערט, אז מנחם מענדיל זאָל טראַסקען ווי אנדערע מעקלערס אין יעהופעץ טראַסקען! אָט נעם למשל רב ברוך גאָטסשטרייכעל מיט די קינדער — טראַסקען, רב משה בלאַנק מיט די קינדער — טראַסקען, די שפיגעלמאַנס — טראַסקען, עלפענביין — טראַסקעט, אַבראַמזאָהן טראַסקעט, גאָדיק —טראַסקעט ראַצלים — טראַסקעט, ירושלמי — טראַסקעט און אפילו דער קליינער סאַשקאַ טראַסקעט, אלע טראַסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק ווי די וועלט טראַסקעט, די וועלט מאכט געשעפטען און פאַרדינט געלד! נו פרעג איך דיך, קען ניט צעזעצט ווערען די גאַל? גוואַלד, רבונו של עולם, בין איך דען נישט אזאַ מענש ווי אלע? מיט וואָס בין איך ערגער למשל פון אברמזאָהנען? איך האָב דאכט מיר אויך געלערענט אין אַ חדר ווי ער, פון דעסטוועגען האלט אבראַמזאָהן אַ קאַנטאָר אויף ניקאָלאַיעווסקע, אומעטום אין אלע בייגק איז ער פול, וואו ערגיץ אַ מעקלער קריכט ער צו אבראַמזאָהנען, וואו ערגיץ אַ גרויס געשעפט ברייגגט מען צו אבראַמזאָהנען (ס'איז גאָר אַ סברה אז ער ציהט איצט אַ בריק אויף אקציעס פון דאַנען קיין וואַרשא!) און איך, מנחם מענדיל, באדאַרף ליגען ערגיץ אין אַ לאָך, זיין אין געפיינגעניש באהאלטען זיך גאָר פון פעטש! איך זאָג דיר דעם אמת, איך בין שוין טאקי אָפגעוואוהנט געוואָרען פון צו זיצען אויף איין אָרט, מחמת דער קאָפּ טראָגט מיר אהין אין די גרויסע געשעפטען אין די מיליאָנען אריין, איך וועל נור אראָב פונים זינען אָדער איך וועל מיר א מעשה אָנטהון! אַ שטיקעל גליק וואָס איך האָב חאָטש דערטאפט עפים אַ ביכעל, זיץ איך און לייען, דאָס ביכעל האָט געמאכט אַ שלאָק פון זיין ליבען נאָמען, ער הייסט שלום עליכם; ער באשרייבט דאָרטען טאקי די היגע בערזע מיט אלע היגע לייט (און מיך אויך בתוכם) מיט אלע פישטשעווקעס, גלייך ווי ער איז געוועזן דערביי, און מחמת איך בין פארנומען מיטין לייענען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקצור; אי"ה אינים אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות, לעת עתה לאָז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה; גרים די קינדער און איטליכען באזונדער גאָר פריינדליך

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי. צרת רבים חצי נחמה, אז מע זעהט יענעמס צרות ווערט אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. די שלעק מיט די אומגליקען, וואָס איך זעה און הער מיך אָן טאקי דאָ ביי מיר אויף דער אכסניה, איז אין לשער! אָט נעם למשל דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר טאקי אין איין חדר, איז ער נעביך אזוי עלענד און אָרים, אז איך בין קעגען איהם אַ שררה! אויסהערען די מעשיות וואָס ער דערצעהלט פון זיך, באדאַרף מען זיין פון אייזען מע זאָל ניט צעגעהן פאַר רחמנות. בסך הכל איז ער געווען אמאָל גאָר א גרויסער גביר, געהאט הייזער אייגענע אין באַרדיטשעוו מיט קלייטען, מיט אַסך גוטס. געווען איז ער אַ פאָדראַטשיק און האָט געהאַנדעלט בשותפות מיט איינעם אַ ליטוועק, אַ ימח שמוניק, איז זיך מישב דער ליטוועק און ווערט אַ נאָהענטער מחותן מיטן פאָדראַטשיקס ווייב און מע פיהרט איהם ארויף, דעם פאָדראַטשיק הייסט דאָס, ער זאָל חתמ'נען קוויטליך אויף עטליכע און דרייס'ג טויזענד קארבען און די הייזער זאָל ער איבערגעבען אויפ'ן ווייבס נאָמען, נעמט דאָס ווייב און וואַרפט איהם ארויס, דעם פאָדראַטשיק הייסט דאָס, און דער ליטוועק ימח שמו בלייבט בעלהבית איבער אלע עסקים, שלעפט איהם דער פאָדראַטשיק צום בית-דין, וויל ער נישט געהן, נעמט ער און גיט אַיין אויף זיי א פאפיר, געהען זיי און געבען אַיין אויף איהם צום פראָקוראָר, אז ער פלעג נעמען גרויסע פראָצענטען, האָט ער אויף זיך אַ פעקיל און געהט ארום צו אדוואָקאטען, און מחמת ער האָט נישט א גראָשען ביי דער נשמה האלט ער זיך אויף לעת עתה ביי מיר, אם

שען ניט ווערט. אַצונד זענען זיי „דייטשע פּאַטריאָטען" און זענען שרעקליך בייז אויף „דזאָן בול", וואָס האָט זיך אָנגעטשעפּעט צו די בורען — „אונזערע ברידער". זיי האָבען אַ נקמה אָן די ענגלענדער, וואָס האָבען ביז איצט נור מכות בעקומען, און פרייען זיך, דאָס „זייערע ברידער", די בורען פון טראַנסוואַל, זענען גובר. מען זאָגט, דאָס די דייטשע יודען האָבען אַ יחוס בריף און ס'איז בעוויזען, דאָס זיי קעהרען זיך אָן מיט די בורען, שני בשלישי.

לאָמיר לאָזען די אַלטע-קליידער-הענדלער און בעסער רעדען פון די געבילדעטע יודען אין דייטשלאַנד. איינעם פון זיי האָב איך פאַר א פאָר טאָג אַ פרעג געטהון, אויב ער ווייס, דאָס די בורען זענען גרויסע אַנטיסעמיטען, און די ענגלענדער, „די רוצחים", האָבען אומעטום פערברייטעט קולטור און מענשליכקייט. ובפרט מיר יודען מוזען זאָגען, דאָס די ענגלענדער, וואו זיי זענען געקומען, האָבען זיי אונז מיט יושר און גערעכטיגקייט בייהאַנדעלט. אָט זענען זיי למשל פאַר אַ יאָהר אַכטצעהן געקומען קיין מצרים, וואו זיי האָבען געפונען אונזערע ברידער פערפינסטערט און פערשוואַרצט; אַצונד האָבען די יודען אין דעם דאָזיגען לאַנד מנוחה און אויך פרעמדע יודען קענען אַהין קומען זוכען פרנסה. מיין פריינד הערט דאָס אַלעס מיט מנוחה צו און ענפערט מיר נאָכהער כהאי לישנא: וואָס געהען אונז די פוילישע יודען פון יאָהאַניסבורג אָן? „מיר" זענען מיט די בורען „שטאַמפערוואַנדט". שטאַם איז אויף דייטש משפחה, און דאָס הייסט אַז מיר קומען מיט די בורען אַרויס פון איין משפחה.

מיין פריינד איז חוץ די שטותים אַ גאַנץ געבילדעטער און אויך אַ גוטער מענש, וואָס קען קיין אונרעכט ליידען. פאַר יאָהרען האָט ער רחמנות געהאַט מיט די שפּאַניער, פאַר צוויי יאָהרען מיט די גריכען, פאַר דריי יאָהרען מיט די אַרמעניער. איך רעד גאָר ניט פונ'ם יודישען געזינדעל אין דייטשלאַנד, וואָס זידלען תמיד דעם פוילישען יודען אין מיינען זיי זענען עפּיס בעסערעס, ווייל זיי קענען אפילו ניט דאַווענען. איך האָב עצמת נפש ווען איך זעה, דאָס אפילו גוטע מענשען, וואָס קענען אַלע האָבען זיי אַ גוט הערץ, פערליערען פשוט דען שכל ווען עס קומט צו רייד פון יודען. זיי פערשטעהען ניט, דאָס ס'איז אונמעגליך, ס'זאָל זיין יושר און גערעכטיגקייט וואו מען רודף'ט דעם מענשען וועגען זיין אמונה. אונזערע געבילדעטע יודען אין דייטשלאַנד האָבען רחמנות מיט יעדעם נרדף: מיט דעם אַרמעניער, מיט דעם גריכען, מיט דעם שפּאַניער און אויך מיט דעם בורען. אָבער ווען עס קומט צו רייד פון די יודען אין גאַליציען אָדער פון רומעניען און פון אַלזשיער, ווילען זיי זיך ניט צו דערקענען געבען און פערשליסען זייער האַרץ. אפשר טהוט דאָס זיי שטילערהייט דאָך אַ ביסעל וועה, אַז זיי דערמאָנען זיך, דאָס זיי זענען ניט יוצא געגען זייערע אָרימע ברידער — אָט דאָ האָבען זיי אַ תּירוץ און זאָגען זיך: די פוילישע יודען זענען בעסער ניט ווערט, ניט אומזיסט האָט מען זיי אומעטום פיינד...

די יודישע צייטונגען נעהמען זיך אָן פאַר די בורען און פון זייערע איינענע ברידער, פון די פוילישע יודען, ווילען זיי ניט וויסען. פאַר אַ פאָר יאָהרען האָב איך מיר די פּ'ס אָבגעשלאָגען לויפענדיג פון רעדאַקציע צו רעדאַקציע מען זאָל אויפנעהמען אַרטיקעל פאַר די יודען אין גאַליציען; איך האָב נור איין תשובה געהערט: וואָס געהען אונז אָן די פוילישע יודען? פאַר די גאַליצישע יודען איז ניט אַ גראָשען געזאַמעלט געוואָרען, פאַר די בורען זאַמעלט מען — און דוקא נור ביי יודען — אָהן אַ שיעור. און דער תירוץ איז: מיר קעהרען זיך מיט די בורען אָן און מיט די פוילישע יודען גאָר ניט...

אַ מאָל קען מען אויך מיט אַ חשוב'ן, בכבוד'ן יודען אין דייטשלאַנד דעריבער אַ וכוח האָבען אונטער פיער אויגען, ניט ער מיר גאָר רעכט זאָגענדיג: יאָ, אַוודאי איז דאָס אַ עולה, און אוודאי וואָלט מעהר יושר געווען, מיר וואָלטען זיך אַ ביסעל מעהר אַרומגעקוקט אויף אונזערע אומגליקליכע ברידער אין די פערשידענע לענדער, און די בורא זאָל האַפען דאָס שוואַרץ יאָהר, וואָרום זיי האָבען אַצונד פערטריבען אונזערע רוסישע ברידער פון יאָהאַניסבורג. אָבער וואָס קען מען טהון? מיר זענען דאָך פאָרט אין גלות און מוזען זיי חנפ'נען. ס'איז דאָך אַ אַלטע מעשה! ויעקב נתן לעשו... און דערצו וואָס איז דער תכלית

יוצא השם, אז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט ער מיך, זאָגט ער, באַפרידיגען אויפ'ן שענסטען אופן... און נאָך איינער שטעהט מיט מיר צוזאַמען, נאָך א גרעסערער אַרומאַן פון יענעם; ער איז א מחבר פון אקליין שטערטיל און טראָגט זיך ארום מיט עפּיס אַ נייעם ספר, וואָס ער באַדאַרף, זאָגט ער, מרעיש עולם זיין, אָנמאַכען איין איבערקעהרעניש אין דער וועלט! ער פאַרטייטשט דאָרטען אזעלכע פסוקים אין שיר השירים און קהלת, וואָס קיינער האָט זיי ביז אהער נישט פערשטאַנען, הוץ איהם, מחמת אלע מחברים, זאָגט ער, זע-ען מחילה בהמות, פאַרשטעהען ניש מה דקאמרי רבנן, און מעהר פון אַלעמען טהוילט ער אַיין איינעם אַ היגען מחבר שוואַרצבערג, וואָס שרייבט אויף די בלעטער; ער שוועהרט מיט כל השבועות, אז שוואַרצבערג האָט ביי איהם אוועקגעגנבה'ט דעם פשט פונם פסוק „וישקהו"... לאָז נור דער ספר זיינער זיך אָבדרוקען, אזוי זאָגט דער מחבר, מעהר פערלאַנגט ער נישט פון גאָט! לעת עתה געהט ער ארום מיט'ן ספר איבער די הייזער, און מחמת אין יעהופּעץ האַלט מען עפּיס נישט אזוי פון יודישע ספרים, האָט ער נאָך דערווייל קיין געלד גאָר נישט געמאַכט חוץ וואָס א פאָר מענשען האָבען איהם צוגעזאָגט, אז דער ספר וועט ארויס, וועלען זיי דערמאָלט זעהען.. האַלט ער זיך אויף מיט אונז אין איינעם און פאַר רחמנות גיט איהם די בעלהביתטע אמאָל א גלעזיל טיי. און נאָך איינער האַלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, אזא מין עני ואביון, וואָס דער מחבר איז א הונט קעגען איהם! ווער און וואָס ער איז ווייס איך אליין ניט: עפּיס א שטיקיל אגענט, א שטיקיל שדכן, א שטיקיל אקטיור, זינגט ליעדליך און טרייבט ארויס מייז, זעהר א פריילין יודיל, איין אָרימס און א פריילינס, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און געהט אויס ממש פון אשטיקיל ברויט! האַלטען מיר איהם אויס ווי ווייט מעגליך, — א ברירה האָט מען? — הכלל מע זעהט זיך אָן אזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אז מע פאַרגעסט אָן די אייגענע!

הנ"ל.

XXIV.

שיינה שיינדיל פון מאַזעפעווקע צו איהר מאַן מנחם מענדיל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר אנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צודאַנק אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער. **צווייטענס** שרייב איך דיר, אז ס'איז דיין גליק, וואָס איך ליג צובעט און קען צו דיר ניט פאָהרען; בראָש האָט ער אזא טרפה'נע הצלחה, אז איטליכס מאָל, ווען איך קליב מיך אין וועג ארײן, ווער איך קראַנק, קריינקען זאָלסט דו שוין פאַר מיר אויך, מיין ציהרונג, מיין קרוין אין קאָפּ! ער האָט זיך צונויפגעסקאָמפּאַניעט דאָרטען מיט אלערליי שלעפּערס, מחבר'ים, לידעלמאַכערס, מייזענטרייבער, לייענט ביכליך, שיר המעלות'ן, וואָס פעהלט איהם קאָפּוועהטיג, צי הארצוועהטיג? נו. וואָס האָב איך דיר געזאָגט, דו אָבגעריסענער נאַר? קושען באַדאַרפסט דו דאָך די ווערטער מיינע, ווי זאָגט די מאַמע: „קוש דעם קאַנטשיק וואָס שמייסט דיך!" זאָג צי האָב איך דיר ניט געזאָגט פריהער, אז אזוי וועט זיין דער סוף, אזא סוף זאָלען האָבען אלע דיינע יעהופּעצער בריות, וואָס טראַסקען, — טראַסקען און טרישטשען זאָלען זיי דיר, רבונו של עולם! פאַרגין זיי, ווארום דו ווייסט נאָך ניט דעם סוף פון זייער טראַסקען! קאַרג האָט ביי אונז מאיר אייגעלעס געטראַסקעט? דו געדענקסט די חתונות מיט די שמחות וואָס ער פלעג מאַכען? זאָלסט אַ קוק טהון אצונד אויף איהם און אויף זיינע קינדער וואָלסט דו געוויס אַריין אַ לעבעדיגער אין דער ערד אריין! און משה איצי פעטש עריצי האָט ווינציג געטראַסקעט אויף די ירידים? און זיין אסתר איטע מיט די גרויסע פּערעל? הייגט געהט ער ארום ווי אַ שטאָדט בעל הכית אָהן שטיוועל און זי האָט זיך געמאַכט אַ קלייטיל אזודאי פון אַ קערביל עטליכע און צוואַנציג! נו, בין איך ניט גערעכט געווען, אז איך פלעג צו דיר שרייען אין איין קול: „מענדיל, אנטלויף, כל זמן דו לעבסט נאָך און די פיס טראָגען דיך?" דו האָסט דאָס נאָך צייט אצונד אויך צו טהון; אלא ניט זאָל איך אזוי האָבען אלדעס גוטס, ווי איך קום צו דיר צופאָהרען אליין, אָדער איך שיק די מאַמע מיינע, וועט זי דיך שוין געוויס אראָבברייגגען; זי בעט זיך שוין לאַנג מע זאָל זי לאָזען פאָהרען נאָך דיר; זי זאָגט: „נישקשה, אז מע באַדאַרף האָבען דעם גנב נעמט מען איהם פון דער תליה"... דו שרייבסט, אז דו וועסט נור אראָב פונים זינען, אָדער וועסט זיך אַ מעשה אָנטהון? ווי געפעלט דאָס דיר? פע, שעמען מעגסט דו זיך אין דיין ווייטען האלז אריין, דו האָסט אַ ווייב ביז 120 יאָהר מיט קינדער קליינע זאָלען וואַכסען און געהסט ארום מיט אזעלכע נארישע מחשבות! איך פאַרשטעה נישט, אז די ביסט אַ שלים-מזלניק, א חושים, וואָס טויג ניט אַ קאַץ אַ ווידעל פאַרבינדען, דעריבער באַדאַרף דיין ווייב חלילה בלייבען איין אלמנה און דיינע קינדער יתומים? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: אז די ציג האָט אויפגעגעסען ביים רבי'ן די קלייען טאָר דער שוחט ניט קוילען

דערפֿון? ווען מיר יודען ווערען זיך אָננעהמען פֿאַר די גאַליציישע יודען, וועט דאָס זיי ניט נוּצען, אָט פּריפּט, אפשר וועלען זיך אַנשטענדיגע קריסטען פֿאַר זיי אָננעהמען. דאָס וועט מעהר ווירקען. — אויף דעם האָב איך נור איין תּשובה: איך רעד ניט מכּה דעם וואָס יודען געבען צדקה פֿאַר קריסטען, אדרבּה דאָס איז אַ גרויסע מעלה ווען מען טהוט עס לשמה. און אַפילו ווען מען טהוט עס פֿון הנופה קומט דערפֿון נוטס אַרויס פֿאַר יודען. און בּכלל זאָל מען זיי צדקה געבען ניט נור מפּני דרכי השלום, ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט, נאָר אויך פֿון מענשליכקייטס וועגען. יעדען מענשען, וואָס בעדאַרף אונזער הילף, זענען מיר מחויב צו העלפֿען און ניט פֿריהער פֿרעגען איבער זיין אמונה אָדער זיין נאַציאָן. אָבער וואָס איז דאָס אַזוי, דאָס דערזעלביגער יוד, וואָס האָט אַ גוט האַרץ קעגען אַלע מענשען, האָט מורא זיך צו דערקענען צו געבען אַ קעגען יודען און שליסט זיך אָב פֿון זיינע ברידער, און דערצו רעדט ער נאָך פֿון זיי שלעכטס כּדי זיך אויסצורעדען, פֿאַרוואָס ער העלפֿט ניט זיינע ברידער.

אָט דאָס איז'ס. דער יוד האָט מורא זיך דערקענען צו געבען, און זיין גאַנץ לעבען בעמיהט ער זיך צו פֿערשטעלען זיך און צו פֿערלייקענען זיין נאָמען. ניט נור קעגען פֿרעמדע יודען טהוט ער אַזוי, אַקוראַט ווי זיי וואָלטען זיך ניט צו איהם אָנגעקעהרט, אַפילו ביי זיך צו הויז האָט דער יוד די דרייסטיגקייט ניט אָפֿען אַרויסצוטרעטען ווי אַ יוד. פֿאַר אַ פּאָר וואָכען האָט זיך אין בערלין אַ מעשה געטראָפֿען. אינ'ם פֿיינסטען טהייל פֿון בערלין, אינ'ם פּאָטסדאַמער פֿירטעל, וואו עס וואָהנען די רייכע יודען און האָבען אַ גן עדן אויף דער וועלט, געפֿינט זיך אַ פּריוואַטשולע פֿאַר מיידליך. די דירעקטריסע, אַ קריסטין, וויל ניט אויפֿנעהמען יודישע קינדער אין איהר שולע חוץ מיט דעם תּנאי, דאָס די יודישע קינדער זאָלען מיט די קריסטליכע אין איינעם לערנען קריסטליכע אמונה פֿון דעם ערשטען ביז צום לעצטען קלאַס. נו מוז מען וויסען, אַז אין בערלין איז דאָס ניט קיין גרויס חידוש, און אַ סך יודען לאָזען זייערע קינדער לערנען קריסטליכע רעליגיאָן — כּדי זיך ניט דערקענען צו געבען. צו וואָס זאָלען די יודישע קינדער אַרויסגעהן פֿון קלאַס בּשעת מען לערנט קריסטליכע רעליגיאָן, וועלען דאָך די קריסטליכע חברים און חברת'עס וויסען, דאָס זיי זענען יודען? וּבכן האָבען אויך פֿיעל יודען זייערע קינדער געשיקט אין יענע שולע, וואו די דירעקטריסע נייטיגט די יודישע קינדער, צו לערנען קריסטליכע רעליגיאָן. אין אמת'ן קען מען אָבער ניט זאָגען, זי נייטיגט, ווייל ס'זענען אין בערלין פֿאַרהאַנען אַנדערע שולען וּבפרט אַזוינע פֿון דער רעגירונג אָדער פֿון דער שטאָדט, וואָס מען טאָר דאָרט קיינעם ניט צווינגען אין אַ זוינע זאַכען. מעג זיין ווי עס איז, די פּרנסים פֿון דער בערלינער קהלה האָבען זיך איבער די דאָזיגע דירעקטריסע בעקלאָגט ביי דער רעגירונג, און די רעגירונג האָט זיי אַ שענע תּשובה געגעבען! מען צווינגט קיין יודען, זיינע קינדער דווקא אין די שולע צו שיקען, וואו מען לערנט נור קריסטליכע רעליגיאָן. ווען די דירעקטריסע האָט געגרינדעט אַזאַ שולע, וואָס געהט דאָס אייך יודען אָן? מאַכט דאָך איהר אַ שולע, וואו מען לערנט נור יודיש, מיר געבען אייך די ערלויבניש דערצו. פּאַסט דאָס אייך ניט, שיקט דאָך אייערע קינדער אין די רעגירונגסשולען אָדער אין שטעדטישע שולען. וואָס שטופּט איהר אייך דווקא אין די פּריוואַטשולען? — ס'איז גאָר קיין ספק ניט, דאָס די רעגירונג האָט רעכט, און די יודען וואָלטען גאָר ניט בעדאַרפֿט קלאָגען, און פּשוט זייערע קינדער פֿון די דאָזיגע שולע אַוועקנעהמען. אָבער דאָס טהון זיי ניט. אַ קלוגער קריסט האָט אַ זעהר גוט וואָרט געזאָגט איבער דעם ענין: לאָזט אייך ניט אָבנאַרען פֿונ'ם געשריי און'ם געפּילדער פֿון די יודען. זיי אַליין ווילען, זייערע קינדער זאָלען קריסטליך ערצויגען ווערען, וואָרום שפּעטער וועט מען די מיידליך חתונה מאַכען מיט קריסטליכע אָפֿיצירען. אַי וואָס מאַכען זיי געשרייען? נו, אין דער משפּחה איז פֿאַרהאַנען אַ אַלטע באָבע אָדער אַ אַלטע מוהמע, וואָס דאָס איז איהר עפּיס ניט רעכט, אָט זי נאַרט מען מיט דעם אָב און מען זאָגט איהר, דאָס מען נייט יודישע קינדער צו לערנען קריסטליכע רעליגיאָן. כ'לעבען דער קריסט, וואָס האָט דאָס געזאָגט, איז גאָר קיין נאַר ניט; מסתּמא קומט ער אַליין אַרויס פֿון יודען...

די כפּרות"... אפנים, זאָגסט דו, ס'איז דיר ניט באַשערט אויפֿצוקומען אין יעהופּעץ, ווערען אַ מיליאָנשטשיק? ביזט נאָך מסופּק, מענדיל? דו גלויבסט זיך נאָך נישט? בהמה, איך שריי שוין פֿון לאנג, אַז דו זאָלסט זיך גאָר אַרויסשלאָגען פֿון קאָפּ די דאָזיגע נאַרישע געדאַנקען. לאָס איך שוין אַזוי זיין באַוואָהרענט פֿון אַלדעס בייז און דו פֿינב נאָר דיינעם, ווי דו ביזט באַוואָהרענט פֿון מיליאָנען! פֿאַרגעס בעסער אָן די מיליאָנען, פֿאַרגעס אַז ס'איז גאָר פֿאַראַן ערגיץ אַ בראָצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אַז וואהל צו דיר און צו דיין נשמה! אַז אַלע יודען זאָלען זיין בראָצקיס, אָדער אלע יודען זאָלען זיין מנחם מענדיל'ס וואָלט דאָך די וועלט קיין קיום ניט געהאַט... „קוק ניט וואָס העכער פֿון דיר, קוק וואָס נידעריגער פֿון דיר"; אַזוי דאַכט מיר שטעהט געשריבען און נישט מקנא זיין די יעהופּעצער פֿיינע מענטשליך וואָס טראַסקען לאָזען זיי טראַסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי לויפֿען, לאָזען זיי שפּרינגען, לאָזען זיי פֿליהען, לאָזען זיי ברעכען ריק און לענד, מיט דיר אינאיינעם, לאָזען זיי אַריין ווי קורח, עס זאָל פֿון זיי נישט בלייבען קיין שריד ופליט און איין קוילפֿייער (בהרף עין), אמן רבונו של עולם, ליבער גאָט, זיסער פֿאָטער, האַרציגער געטרייער, ווי עס ווינשט דיר פֿיעל גוטס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פֿרוי.

שיינה שיינדיל.

וואָס דו שרייבסט מיר, אַז דו לייענסט יודישע מעשה-ביכליך מיט שיר-המעלות'ען. איז דאָס ביי מיר פֿון די קליינע בשורות; קאַרג וואָס דו האָסט צו טהון מיט ליגנערס און משוגעים אויף דער בערזע, מיט שלעפּערס, מחברים, לידעלמאַכערס און מייזענטרייבער אויף דער אבסניה, באַדאַרפֿסט דו נאָך לייענען אַקעגען נאַכט אַזעלכע מעשיות, וואָס מע קען איבער זיי אראָב פֿונים זינען. אָט האָט זיך ערשט ניט לאַנג פֿאַרלאָפֿען ביי אונז אַזאַ מעשה, די וועלט געהט מיט דעם האַראַראַם! לוי יצחק מאיר משולמים האָט אַ טאָכטער שפּרינצעל, געוועזען אַ געזונדע מויד איין אייזערנע, שוין אַפילו אַביסעל איין איבערגעוואַכסענע, נאָר זעהר אַ געראָטענע. האָט זיך צו איהר פֿאַרנאַדעט אַ מוכר-ספרים'ניק, וואָס טראָגט אַרום איבער די הייזער מעשה-ביכליך אויף פּראָקאַט. האָט זיך נעביך שפּרינצעל צוגעהאַפּט צו די דאָזיגע מעשה-ביכליך עפּיס פֿון איינעם אַ שייקעוויטשען, זאָגט מען, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, אַ שטיקליך הונדערט אָדער ק"ן אַזעלכע ביכליך, און זי איז געוואָרען נישט פֿאַר מיר געדאַכט עפּיס אַזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט אַ משונה מאָדנע לשון, אַלץ אַזעלכע ווערטער, וואָס מע קען ניט פֿאַרשטעהן; זי זאָגט, אַז מע רופֿט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „ליזאַ בעטע" און זי קוקט אַרויס אַלע מינוט, אַלע רגע, אַז אָטאָט קומט עפּיס איינער, וואָס מע רופֿט איהם „דער ליעבער אַדאָלף" און גנבה'ט זי אַרויס דורך אַ פֿענסטער, היט מען זי... זי קען זיך אַוועקשטעלען מיט'ן פּנים צו דער וואַנט און רערען מיט זיך אַליין דריי שעה אויפֿ'ן זייגער. נעכטען בין איך געוועזען ביי איהר, געזעסען, געשמיעסט; אָט רעדט זי דאַכט זיך צו דער זאַך, ווי אַ מענש, פּלוצים הויבט זי זיך אויף און זינגט אַ ליעדעל (איך געדענק איטליכס וואָרט):

„אַ פֿייער פֿון ליעבע טהוט ברענען אין מיר,
דיין טאַלי, דיין מינע, דיין גאַנצער פּאַסאָן,
און וויל איך דיך זעהען, אַ קלעהר טהון פֿון דיר, —
הויבט מיר אָן וועה טהון דער אויבערשטער צאָהן!..."

אַ משל, שטראַם גראַם מאַך מיר אַ לאָקשענברעט! — גאָט איז מיט דיר, זאָג איך, שפּרינצעל, וואָס רעדסט דו דאָס? „ס'איז דען איך, מאַכט זי, דאָס זאָגט גאָר דער ליעבער אַדאָלף צו מיר, — צו מיר, זיין איינגעל, זיין שאַץ, זיין ליעבסטע ליזאַבעטע!"... נו, פֿרעג איך דיך, מענדיל, זאָל ער נישט האָבען אַ ווייסטען סוף אָט דער שייקעוויטש מיט זיינע שיר-המעלות'ען?! איך שיק דיר דאָ עטליכע קערבליך אויף הוצאות איך האָב גענומען ביים טאַטען, די מאַמע זאָל ניט וויסען און זאָג דיר דאָס לעצטע מאָל: וואָס ס'איז געוועזען איז פֿאַרפֿאַלען; גענוג דיר שוין צוהוליען, טהו אַ שפּיי אויף דעם ווייסטען פֿינסטערען יעהופּעץ מיט אַלע דאָרטיגע סוחרים, מיט זייערע מיליאָנען, מיט די מעקלערס וואָס טראַסקען, מיט די גילדערנע געשעפֿטען, מיט די ליגענס, און מיט אַלע זייערע גליקען, מיט די משוגעים, שלעפּערס, מחברים, לידעלמאַכערס, מייזענטרייבער, און קום צופֿאָהרען אַהיים צו דיין ווייב און קינדער און צו דיין שוועהר און שוויגער. „ויי אַ מענש זאָגט די מאַמע, וועסט דו עסען אין סוכה", און לאָז שוין זיין דאָס דאָזיגע בריוועל מיין לעצטער בריעף צו דיר — אמן סלה.

ענדע.

דער גרעסטער פֿעהלער פֿון אונזערע יודען אין דייטשלאַנד איז, דאָס זיי האָבען אין די לעטצטע דרייסיג יאָהר גאָר ניט געלערנט און גאָר ניט פֿערגעסען. זיי חָלומ'ן נאָך די אַלטע חֲלומות פֿון פֿאַר דרייסיג יאָהר צוריק, און זיי זעהען ניט, אַז ס'האָבען זיך אויסגעלאָזט די פֿריהערע צייטען און היינט בלאָזט אַ אַנדערער ווינט. מיט דרייסיג יאָהר צוריק זענען די דייטשען געווען „ליבעראַל". דעמאָלט האָט מען געטראַכט, אַוועקלייגען אין אַזייט די אֱמוּנָה און צו ווערען „פֿריי", מִמֵילָא זענען די יודען די ערשטע געווען, דען תָּמִיד האָבען זיי ליעב אויבען אָן צו שטעהען. זיי האָבען די ערשטע אין זייערע שולען אָבגעשאַפֿט דעם לִמוּד פֿון רעליגיאָן, די פּרייסישע רעגירונג פֿון יענע־צייט האָט דאָס געוואָלט, ווייל זי האָט מִלְחָמָה געהאַלטען מיט די קאַטאָליקען, און די נאַרישע יודען האָבען זיך דערצו געשטופּט און האָבען גאָר פֿערגעסען, דאָס ס'קען קומען אַ צייט, אַז ס'וועלען די קאַטאָליקען שלום מאַכען מיט פּראָטעסטאַנטען און זיי, די נאַרישע יודען, וועט אויסקומען צו זיטצען צווישען צוויי שטוהלען. דאָס איז אַצונד אַזוי. ביי זיי נעהט איצט אַ גאַנ'ץ אַנדערע סֵדֶר, מען וויל די אֱמוּנָה שטאַרקען, מען בויעט אַ סך קירכען און מען סטאַרעט זיך, דעם הֲמוֹן־עם צוריק צו בריינגען צו דער אמונה. די יודען זענען אָבער נאָך „ליבעראַל" און חלומ'ן ווייטער. זיי זאָגען פֿאָרט: מיר ווילען ניט האָבען אַ וואַנד צווישען אונז און די קריסטען, און זיי זעהען ניט, דאָס די קריסטען האָבען ניט נור אַ וואַנד, נאָר גאָר אַ הויכע מויער צווישען זיך און די יודען געבויט. די יודען בלייבען נאָך אַצונד ביי זייער פִּזְמוֹן, זיי קענען ניט פֿערשטעהן, דאָס די צייטען האָבען זיך געענדערט. מען וואַרפֿט זיי צעהן מאָהל אַלס יודען אַרויס, אָבער זיי זאָגען פֿאָרט: מיר געבען זיך ניט אַלס יודען צו דערקענען, און פֿאַר וואָס וואַרפֿט מען אונז אַרויס?

פֿאַר צוויי יאָהרען האָט די פּרייסישע רעגירונג בעפֿוילען, דאָס אַלע יודישע קינדער ביז צום פֿירצעהנטען יאָהר מוזען לערנען רעליגיאָן — ווען די עלטערן ווילען, קענען זייערע קינדער מיט די קריסטליכע קינדער אין איינעם לערנען. ווען אָבער ניט, מוזען זיי יודישע רעליגיאָן לערנען. אָט איז געווען אַ געוואַלד, אַ געפּילדער׳ מען האָט כִּמְעַט גוֹזֵר תַּעֲנִית געווען וועגען דער גְזֵרָה, אַז מען זאָל יודישע קינדער נייטיגען, דאָס זיי זאָלען לערנען אַ ביסל יודיש. אָהי אַ גוזמאָ, ס'האָט ביי אונז אויסגעזעהען ווי אין גאַליציען, בְּעֵת די רע׳ יונג האָט גענייטיגט יודישע קינדער זאָלען געהן אין „שקאָלעס". די פַּרְנָסִים פֿון בערלין האָבען זיך גרויס מיהע געגעבען, מען זאָל די גזרה אַוועק נעהמען, אָבער ס'האָט ניט געהאָלפֿען, וואָרום אַ פּרייסישער מיניסטער מאַכט קיין קאַטאָוועס ניט, מוז מען איצט די קינדער אַביסל לאָזען לערנען יודיש, אָבער ווי אונזערע יידעס פֿאַר צייטען האָבען זיך בעמיהט מיט אַלע מיטלען צו בעפֿרייען זייערע קינדער פֿון דער שקאָלע, אַזוי סטאַרען זיך אַצונד די געבילדעטע יודען צו בעפֿרייען זייערע קינדער פֿון יודישען לערנען. אַ סך יודען זאָגען, אונזערע קינדער מוזען שוין רעליגיאָן לערנען, זאָלען זיי ליעבער די קריסטליכע אמונה לערנען, דאָס איז מעהר תַּכְלִית. אַנדערע געבען זיך אַ אַנדער עֵצָה, זיי זאָגען, אַז זיי לאָזען זייערע קינדער פּריוואַט לערנען און ברענגען אויך עפּיס אַ פּאַפּירעל, דאָס זיי האָבען פּריוואַט געלערנט, א. ד. ג. אין דער אמת'ן האָבען זיי אָבער אַ טָעוּת. מיט די פּרייסישער רעגירונג מאַכט מען קיין שפּאַס ניט, זי וועט באַלד וויסען, דאָס מען נאַרט זי אָב, און זי וועט שוין אַכטונג געבען אויף די יודישע קינדער און זיי עקזאַמענירען, אויב זיי לערנען בֶּאֱמֶת יודישע רעליגיאָן, אֶפְשַׁר וועט איהר פֿרעגען, ווער וועט יודישע קינדער עקזאַמינירען, יודען פֿערשטעהען דאָך גאָר ניט פֿון דעם יודענטום. אָבער איהר האָט פֿערגעסען, דאָס עס זענען פֿאַרהאַנען אין דייטשלאַנד קריסטען די וואָס זענען מיט דעם יודענטהום גוט בעקאַנט; און איך האָף נאָך צו דערלעבען די צייט, ווען די רעגירונג פֿון פּרייסען וועט שטעלען אַ קריסטליכען מַשְׁגִיחַ, אַכטונג צו געבען אויף דעם חִנוּךְ פֿון יודען אין זייער רעליגיאָן.

מיין אַרטיקעל וויל איך ענדיגען מיט אַ צופֿאַל וואָס האָט מיר געטראָפֿען. פֿאַר יאָהרען האָב איך אַ פֿרעמד יונגיל פֿון בולגאַריען געבראַכט אין אַ היעגע רעאַלשולע. דאָס יונגיל האָט נאָך ניט גוט גערעדט דייטש, אָבער איך האָב געוואוסט, דאָס דער דירעקטאָר האָט ליעב לָשׁוֹן־הַקֹּדֶשׁ, און דערהויפּט מיט דער סְפַרדִי'שער אויסשפּראַך. צו ליעב דעם וועט ער שוין דאָס יונגיל אין די שולע אויפֿנעמען, ווייל ער לייענט לשון־הקודש מיט דער ספרדי'שער אויסשפּראַך. כַּךְ הֲוָה, דער דירעקטאָר האָט ג־ויס תַּעֲנוּג געהאַט צו הערען, ווי דאָס יונגיל זאָגט אַ'וי שען עִבְרִי. מעהר האָט ער אָבער ניט געוואוסט. דאָ האָב איך אָנגעהויבען, מיט איהם צו רעדען איבער אונזער היילינגער שפּראַכע, און ווי דער דירעקטאָר האָט געזעהען, דאָס איך פֿערשטעה גוט לשון־הקדש, זאָגט ער צו מיר: הערט נאָר, איך זענט דאָך אַוַודַאי ניט קיין יוד — איהר פֿערשטעהט דאָך גאָר לשון־הקדש?!

איך האָב מיך אָבער יאָ געגעבען צו דערקענען און האָב איהם געענטפֿערט: האָטש איך בין אַ יוד פֿערשטעה איך פֿאָרט לשון־הקדש...!

ב.

אונזער שטודירענדע יוגענד.

די יודישע יונגע מענשען זוכען בילדונג ווי מיט ליכט, בעמיהען זיך מיט אַלע זייערע כֹּחוֹת צו לערנען און צו שטודירען, וואו מען קען נור, וואו מען לאָזט נור, און ווער עס האָט נור די קלענסטע מעגליכקייט, זעהט אַז ער זאָל ענדיגען אַ מיטלערע אָדער אַ העכערע שולע. דאָס מערקט מען איצטער בעזאָנדערס אין דייטשלאַנד, פֿראַנקרייך און שווייץ, וואו עס לערנען פֿיעל יודישע יונגע לייט פֿון רוסלאַנד, ניט נור בחורים נאָר אויך מיידליך, און וואו זייער צאָהל וואַקסט פֿון יאָהר צו יאָהר...

ווי געהט עס אונזערע סטודענטען אין אויסלאַנד? מאַכט זיי די בילדונג גליקליכער, פֿרייער, שטאַרקער און בעסער? ברענגט זיי די בילדונג נעהנטער צו אונזער פֿאָלק, לערנט ז' זיי אויס, אַז זיי זאָלען בעסער פֿערשטעהען און טיעפֿער פֿיהלען פֿון וואָס ליידעט אונזער נאַציאָן און וואָס איז איהר נייטהיג צו איהר גְאוּלָה?

עס וועט אפשר אונגלויבליך אויסזעהען, אַז איך וועל אויף די אַלע פֿראַגען ענטפֿערן מיט „ניין". און דאָך איז דאָס אַ ביטערער אֱמֶת!

אונזער רוסיש־יודישער געבילדעטער אין אויסלאַנד ווייס זעהר וועניג פֿון דעם ריינעם און ערהאַבענעם גליק, וועלכעס עס גיט אָפֿט די בילדונג דעם ניט־יודישען געלעהרענטען. דער רוסיש־יודישער סטודענט איז אין אַ סך פְּרָטִים אומגליקליכער ווי דער פְּשוּט'ער, גאר נישט געבילדעטער. דאָס בריינגט מיט זיך זיין לעבען אין אויסלאַנד, דאָס בריינגט מיט זיך דער כאַראַקטער פֿון דער „יודישער בילדונג"...

דאָס ערשטע אומגליק איז פֿאַר דעם יודישען יונגען מענשען וואָס ער לעבט אין אַ פֿרעמדער מְדִינָה, צווישען פֿרעמדע מענשען אין אַ פֿרעמדער קולטור. דער רוסיש־יודישער „אינטעליגענט" מעג זיך טויזענד מאָהל איינרעדען, אַז ער איז „אַ קאָסמאָפּאָליט", אַז איהם זענען, אין גרונד גענומען, אַלע פֿעלקער און אַלע לענדער גלייך ליעב און טייער, אַז איהם אינטערעסירט ניט קיין איינצעלנעס פֿאָלק, נאָר די גאַנצע מענשהייט בכלל — דאָס אַלעס אָבער העלפֿט איהם זעהר וועניג. טיעף, טיעף אין האַרצען פֿיהלט ער זיך אין אויסלאַנד פֿרעמד און ניט היימיש. די אוניווערזיטעטען, די טעכנישע שולען, די ביבליאָטעקעס, מוזעען און אַנדערע בילדונגס אַנשטאַלטען זענען איהם שטענדיג אָפֿען, ער קען לערנען, זיך אויסבילדען ווי פֿיעל ער וויל, ווי פֿיעל ער קען, — און ביי דעם אַלעם פֿיהלט ער זיך אונזיכער, אונרוהיג, ניט אין דער היים... יעדע פֿאָרלעזונג, יעדעס ביכעל, יעדע צייטונג, די פֿרעמד־קלינגענדע שפּראַכע, די פֿרעמד בליקענדע אויגען פֿון די חֲבֵרִים אין זייערע שולען, אפילו די שטומע ווענד פֿון די שטודיר־צימער — אַלע דערמאַהנען איהם יעדע מינוט, אַז ער איז אַ פֿרעמדער, אַ אוֹרֵחַ אויף אַ ווײַלע. . . דער יודישער סטודענט בעזוכט עפֿענטליכע פֿערזאַמלונגען, ער קוקט זיך צו און הערט זיך צו, ווי עס רַעַשְׁט און קאָכט דאָס געזעלשאַפֿטליכע לעבען אין דער גרויסער, רייכער, מעכטיגער „איירופּאַ". און פֿון דעסטוועגען פֿיהלט ער דאָך, אַז די גאַנצע „בעוועגונג", דער גאַנצער רַעַשׁ, געהט איהם גאָר ניט אָן, ער פֿיהלט, אַז ער געפֿינט זיך, ווי מען זאָגט, „מִחוּץ לְמַחֲנֶה", אַז איהם בלייבט מעהר נישט איבעריג ווי זיין אַ צוזעהער; ער ווייס אַז ער

וועט ניט נעמען קיין טהייל אין דעם דאָרטיגען געזעלשאַפטליכען לעבען ניט איצטער, בְּעֵת ער שטודירט, ניט שפּעטער, אַז ער וועט אויסשטודירען; ער ווייס, אַז ער איז אין אויסלאַנד מעהר ניט ווי אַ גֵר, אַ גאַסט אויף אַ בעשטימטע צייט...

אָבער נאָך אַ גרעסערען אומגליק, אַ טיעפערען וועהטיג פערשאַפט דעם רוסיש יודישען סטודענטען גופא זיין לערנען, זיין שטודירען. יעדער קולטורמענש טהיילט זיך דורך דעם אָב פון אַלע ניט קולטורנע מענשען, וואָס זיין מְלָאכָה, זיין בעשעפטיגונג גיט איהם אַ געוויסע מאָראַלישע בעפרידיגונג. יעדער קולטורנע מענש, אפילו אַז ער איז אַ פָּשוּט'ער "בַּעַל מְלָאכָה", אַ אַרבייטער אויף אַ פאַבריקע, אָדער אַ געשעפטסמאַן, אַ סוֹחֵר, אַ באַנקיר, ווייס און פיהלט, אַז ער האָט אַ בעשעפטיגונג וואָס איז איהם טייער, ליעב, אַז זיין נְשָׁמָה איז ווי צוגעוואַקסען צו זיין אַרבייט, צו זיין פלאַץ אין דער געזעלשאַפט. בעזאָנדערס זעהען מיר, אַז די געלעהרענטע מענשען און קינסטלער זענען ענג פערבונדען מיט זייער גייסטיגער אַרבייט. וואָס פאַר אַ געלעהרענטער אָדער וואָס פאַר אַ קינסטלער קען שוין דאָרטען זיין, אַז ער היינגט ניט מיט זיין גאַנצער נשמה, "מיט לייב און לעבען" צו זיין אַרבייט? קיין מענש אין דער וועלט קען ניט עטוואָס רעכטעס דערגרייכען הֵן אין זיינע לִמוּדִים, הֵן אין זיין קינסטלערישער אַרבייט, אַז ער ווערט ניט געשטויסען דערצו פון אַ אינעווייניגער, טיעפער און שטאַרקער קראַפט, ווען זיין אַרבייט אַליין מאַכט איהם ניט גליקליך, גיט איהם ניט אַ זיסע בעפרידיגונג...

געוויס זענען צווישען די יודישע סטודענטען פאַראַן פעהיגע און טאַלענטפאָלע מענשען; געוויס זענען דאָ אויך אַזוינע וועלכע ליעבען זייער בילדונג פון גאַנצען האַרצען, מיט דעם גאַנצען פייער פון דער נשמה, וואָס געפינען שוין אין זייער גייסטיגער אַרבייט אַ געוויסע בערוהיגונג פאַר זיך, אַ גרויסע היילינע פרייד... אָבער מיר מוזען דאָך מוֹדֶה זיין, אַז אין כְּלָל גענומען בעווייזט די מַעֲשֶׂה, וואָס אונזער יוגענד יאָגט זיך נאָך "איראָפּעאישער בילדונג" אָדער נאָך מעהר נאַך "דיפּלאָמירטער בילדונג", גאָר ווייניג, אַז זי ליעבט די "בילדונג" און געפינט אין איהר איהר אידעאַל; פון "תּוֹרָה לִשְׁמָהּ" קען גאָר קיין רייד ניט זיין. גאַנץ אַנדערע געדאַנקען און מאָטיווען טרייבען דעם יודישען יונגען מענשען ווי אַ פינסטערע קראַפט אין די אייראָפּעאישע אוניווערזיטעטען, און אָפט קען ער זיך אַליין ניט געבען קיין רעכנונג, וואָס ער וויל און צו וואָס ער שטודירט אייגענטליך. אַז מען קוקט זיך אַמאָל צו און מען זעהט, וואָס פאַר אַ מִין "קליינינקע מענטשליך", — מיט וואָס פאַר בעשרענקטע פעהיגקייטען און דאָס רוֹב אויך מיט וואָס פאַר אַ קנאַפּינקע־פאָרבילדונג, טרייבען זיך אַרום רוסישע יודען אין די אויסלענדישע אוניווערזיטעטען, ווי ווייניג אמת'ע בעגייסטערונג זיי האָבען פאַר דאָס וואָס זיי לערנען, — אַז מען זעהט דאָס אַליין, טהוט וועה דאָס האַרץ פאַר אונזער שטודירענדע יוגענד... עס וועט ניט גאַנץ ריכטיג זיין, אַז דער יוד זוכט נור פַּרְנָסָה אין זיין "בילדונג". זיכער שפּיעלט פַּרְנָסָה דערביי אויך אַ ראָליע. אַ געבילדעטער קען גיכער קומען צו אַ שטיקעלע תַּכְלִית אין לעבען, קען גיכער פערדיענען זיין שטיקעלע ברויט, וואָס קומט דעם יודען אַזוי שווער אָן אין היינטיגע שווערע צייטען; געוויס ווערט פאַר אַ דיפּלאָמירטען "יונגער מאַנטשיק" דאָס ענגע יודישע וועלטעלע אַביסעלע אָפענער, אַביסעלע פרייער... געוויס זענען פאַראַן אָרומע סטודענטען, וואָס לערנען מעהר ניט ווי פון פרנסה וועגען. אָבער אַזוינע זענען ניט אַלע. דַוְקא צווישען די אָרומע סטודענטען געפינט מען נאָך "נאַרישע אידעאַליסטען" וואָס לערנען אַזוינע הכמות, וואָס געבען זעהר זעלטען אַ זיכערע פרנסה. "פרנסה־שטודיען" אינטערעסירען געוועהנליך מעהר די נגיד'עשע קינדער, און דערינען ליעגט דאָס גאַנצע וואונדער. אַזאַ מין "נגיד'עשער סטודענט" ווייס גאַנץ גוט, אַז דער דיפּלאָם איז איהם גאָר ניט נייטהיג, אַז ער דאַרף גאָר ניט די פרנסה פון זיין שטודירען, ער פיהלט, אַז איהם אינטערעסירען גאָר גאַנץ אַנדערע וויסענשאַפטליכע פראַגען, און דאָך וועט ער שטודירען דוקא עפּיס אַ פּראַקטישע וויסענשאַפט: מעדיצין אָדער טעכניק אָדער כימיע, חאָטש ער האָט צו די לִמוּדִים גאָר קיין חֵשֶׁק ניט, גאָר קיין פעהיגקייטען ניט. צו וואָס שטודירט ער אַזוינע וויסענשאַפטען? פרעגט ביי איהם, ער ווייס אַליין קיין רעכטען תֵּירוּץ ניט. און אפילו די עטליכע יונגע מענשען וואָס לערנען ניט פרנסה־וויסענשאַפטען, און נאָך מעהר דער רוֹב פון אונזערע סטודענטקעס, וועלכע קומען אין אויסלאַנד מעהר ניט ווי צו בעקומען אַ בעסערע בילדונג, לערנען אייך עפּיס אַזוי גלאַט אין דער וועלט אַריין, אַךְ, ווי ווייניג איז דאָ צווישען זיי אַזוינע וואָס ליעבען זייערע שטודיען, וואָס פאַרשטעהן זיי ווי עס דאַרף צו זיין, וואָס ווילען זייער גאַנצעס לעבען ווידמען דער וויסענשאַפט און גייסטיגער אַרבייט!...

אין דעם טרויעריגען פאַקט זעהט מען די ווירקונג פון אונזער טויזענד־יעהריגער געשיכטע אין גָלוּת. אין דעם יודענס אויגען פון אַלטען דוֹר האָט די אייראָפּעאישע בילדונג אויסגעזעהן ווי אַ פרעמדע קראַפט, וואָס קען זעהר געפעהרליך ווערען זיין אייגענער קולטור, דערפאַר פלעגט דער יוד אַנטלויפען פון איהר, זיך איינשליסען אין זיין חֶדֶר.

די צייטען האָבען זיך געענדערט, דער יוד לויפט שוין יעצט נאָך "אייראָפּעאישער בילדונג", אין דאָך בלייבט זי איהם מעהרסטענטהיילס פרעמד, ער דערקענט זי ניט אין איהר אינעווייניגסטען קערנדיל, ער זוכט אין איהר אַ מיטעל, אַ תַּכְלִית, אַליין וואָס איהר ווילט, אָבער קיין בעפרידיגונג פאַר זיין זעעלע, קיין אידעאַל פאַר זיך...

דערפאַר זעהען מיר טאַקע, דאָס דער רוֹב יודישע סטודענטען אין אויסלאַנד לערנט נור דאָס, וואָס האָט אַ פּראַקטישען ווערט; מען שטודירט כימיע, אינזשינערסטווע, מעדיצין, האָטש זעהר זעלטען האָט דער יודישער סטודענט די נייטהיגע פעהיגקייטען צו די זאַכען וואָס ער לערנט. און דער סטודענט דער יודישער פיהלט עס גאַנץ גוט און ווייס עס, אַז ער ווערט ווי מיט געוואַלט, געגען זיין וואונש, אינזשיניער, דאָקטאָר אָדער כימיקער. ער איז געוועהנליך ניט צופריעדען מיט זיין אַרבייט, ער געפינט אין איהר ניט די נייטהיגע בעפריעדיגונג, ער קען זיך איהר ניט אָבגעבען מיט אַלע כֹּחות פון זיין נְשָׁמָה! תָּמִיד פיהלט ער, אַז אין זיין האַרץ בלייבט עפּיס ווי פוסט, אַז די בעשעפטיגונג צו וועלכער ער גרייט זיך צו פּאַסט זיך ניט צו זיין כאַראַקטער און צו זיינע פעהיגקייטען, תָּמִיד זוכט ער אַין דער בילדונג עטוואָס וואָס זי גיט איהם ניט און קען איהם ניט געבען. און צום סוֹף בלייבט איהם נור איין טרייסט, אַז די בילדונג גיט דאָך אַ "תכלית אין לעבען". אַ טרויעריג, אונערטרעגליכעס געפיהל פאַר יעדען אינטעליגענטען מענשען...

אין די פריהערדיגע, אַמאָליגע צייטען האָט דער יוד נאָך אַ אַנדער סאָרט בילדונג געהאַט, זיין א י ג ע נ ע בילדונג. ער האָט געלערנט זיין אייגענע תּורה. די תּורה און פּרנסה זענען געווען צוויי בעזונדערע זאַכען, גאָר אָבגעטהיילט איינע פון דער אַנדערער. דער יוד האָט געהאַנדעלט, געקרעמערט, געוואוכערט; די פעלקער פון מַעֲרָב־אייראָפּא האָבען איהם מיט געוואַלט צום הענדלער און וואוכערער געמאַכט... און ער האָט געזיפצט אונטער זיין יאָך, געהאַנדעלט און געקרעמערט, און פון אַלע זייטען דערפאַר בעקומען האַס, שפּאָט און רְדִיפוֹת — און ער האָט אָהן ליעבע צו זיין זאַך ווייטער און ווייטער "זיינע געשעפטען" געמאַכט...דערפאַר אָבער האָט ער די תּורה מיט זיין אייגענעם רָצוֹן געלערנט; ד י ת ו ר ה איז ביי איהם ניט געוועזען קיין סְחוֹרָה, זי איז געוועזען פערקעהרט, אַ ציעל פאַר זיך אַליין, זי איז געוועזען ביי דעם יודען זיין גאַנצער שטאָלץ און זיין גאַנצע האָפענונג, זי האָט איהם געגעבען אַ מאָראַלישע בעפריעדיגונג, גליק אין רוהע אין דעם אונרוהיגען קאַמפף פאַר זיין אָרומען לעבען. כִּמְעַט יעדער יוד האָט פאַר דער חֲתוּנָה אין בֵּית־מדרש געלערנט, איז געווען אַ "יְשִׁיבָה־בָּחוּר". און אַז דער ישיבה־בחור האָט זיך די גאַנצע נאַכט געשאָקעלט איבער זיין גרויסער "גְמָרָא" און מיט זיין אומוטהיגען ניגון געזונגען און געוויינט איבער פערשיעדענע פראַגען פון דער אַלטער, לאַנג־לאַנג פערקלונגענער גמרא־וועלט — האָט ער זיך בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה געפיהלט גליקליך און צופריעדען... מיט גרויסער אונצופריעדענהייט, אָהן חֵשֶׁק, פלעגט דער בָּחוּר פאַרלאָזען זיין ענגען "בית־מדרש" און לאָזען זיך שווימען אין דער גרויסער, ווייטער, שטורמישער ווירקליכער וועלט... און אָפט־אָפט נאָך דער חתונה, אין די שווערסטע מינוטען פון זיין לעבען, אַז די מִלְחָמָה מיט די שׂוֹנְאִים פלעגט צו שווער, צו שרעקליך ווערען, איז דער פריהערדיגער ישיבה־בחור צו-

ריק געלאָפֿען אין בית־מדרש, האָטש אויף אַ ווײַלע לערנען, האָטש אויף אַ ווײַלע פֿערגעסען זייַנע ביטער׳ע צרות, זײַן פֿינסטערע נויטה...

די היינטיגע תּורה ביי דעם יודישען סטודענטען איז גאָר אַ אַנדערע. נייע, פֿיעל מעהר אינטערעסאַנטע, לעבענדיגע פֿראַגען רעדען צו דעם יודישען סטודענטען פֿון היינטיגע ביכער, פֿון היינטיגע שולען, ער לעבט אין אַזאַ וועלט, וועלכע איז איהם, דאַכט זיך, נאָהענט, וועלכע רוישט און שוימט מיט איהרע שטאַרקע הוואַליעס פֿאַר זיינע אויגען; ער שטודיערט די נאַטור, די מענשען, די געזעלשאַפֿט. וואָס העלפֿט דאָס אָבער אַלסדינג, אַז די „תּורה" האָט איהר אייגענעם ווערט פֿערלאָרען; אַז זי איז ווי אַ מין „סחוֹרה" געוואָרען, ווי אַ „מיטעל" צו ריין פּראַקטישע אינטערעסען, אַז דער יודישער סטודענט ווייס ניט וואָס אייגענטליך ער זוכט אין דער בילדונג.

(ענדע קומט).

ה. ד. הורוויץ.

פּאָליטישע איבערזיכט.

די וִכּוּחִים אין ענגלישען פּאַרלאַמענט האָבען קיין פֿערענדערונג אין דער לאַגע ניט אַרויסגערופֿען. ווי שאַרף עס האָבען ניט גערעדט די אונצופֿריעדענע און די געגנער פֿון דער איצטיגער מִלְחָמָה, זענען זיי דאָך ניט אַזוי וויט געגאַנגען, אום פֿאָרצושלאָגען שָׁלוֹם. אין דעם אַז די מלחמה דאַרף נאָך ווייטער געפֿיהרט ווערען, ביז די ענגלענדער ווילען פֿאָרט מְנַצֵחַ זיין, זענען אַלע דעפּוטאַטען געווען איין דֵעָה. דער פֿאָרשלאַג אויסצודריקען די אונצופֿריעדענהייט דעם איצטיגען מיניסטעריום, וואָס האָט ניט געפֿיהרט די מלחמה מיט דער געהעריגער פֿאָרזיכטיגקייט און פֿאָרבערייטונג, איז אויך ניט אָנגענומען געוואָרען, וּבְכֵן בלייבען דיזעלביגע מיניסטאָרען, ווען דער פּאַרלאַמענט בעשטעטיגט נייע גרויסע סומען געלד אויף ווייטער צו פֿיהרען די מלחמה.

דיזעלביגע ענערגיע ווי אין פּאַרלאַמענט בעווייזען אויך די ענגלענדער אין דער מלחמה. שוין 2 מאָל בעזיעגט פּרופּט בולער אַ דריטעס מאָל זיך צושלאָגען צו לעדיסמיט. ער איז ווידער אַריבער איבער׳ן טייך טוגעלא און פּרופּט ווייטער זיין גליק אין קאַמפּף מיט די בוירען.

ביי אַזאַ ענערגיע און ענטשלאָסענהייט, וואָס ווייזען אַרויס די ענגלענדער, קען מען נאָך ניט זיך ווענדען צו ענגלאַנד און פֿאָרשלאָגען שָׁלוֹם. דעם שלום ווילען די ענגלענדער קענען אָננעהמען ערשט נאָך עטליכע גרויסע מַפָּלוֹת אָדער נאָך אַ נִצָחוֹן. דער כָּבוֹד פֿון ענגלאַנד קען ניט דערלאָזען, אַז איהר חַיִל זאָל ניט קענען אויסשטעהן אַ מלחמה מיט דער קליינער טראַנסוואַלער רעפּובליק.

און דערווייל, בְּעֵת ענגלאַנדס הענד זענען געבונדען אין דער מלחמה, נוצען אַנדערע מלוכות אויס די גוטע געלעגענהייט צו שטאַרקען זייער איינפֿלוס אין אַזוינע ערטער, וואו ענגלאַנד וואָלט זיי פֿריהער ניט אַזוי גיך דערלאָזען.

רוסלאַנד האָט איצט געליהען דער מְלוּכָה פָּרַס 22½ מיליאָן רובל, אַזאַ הַלְוָאָה מאַכט מען ניט צוליעב די פּראָצענטען, אַזאַ הלואה האָט אַ פּאָליטישען צוועק. רוסלאַנד וועט דורך דער הלואה שטאַרק פֿערגרעסערן איהר איינפֿלוס אין פּרס, זי וועט דאָרט בויען אייזענבאַהנען, וועלכע עס ווילען פּרס פֿעראייניגען מיט רוסלאַנד, זי וועט דאָרטען אַריינברענגען רוסישע סחורה און זי וועט מיט דעם אַרויסשטופּען די ענגלענדער פֿון פּרס, וואָס סטאַרען זיך אויך שוין פֿון לאַנג אָן צו פֿערגרעסערן דאָרט זייער מאַכט.

אין אַנ׳אַנדער צייט וואָלטען די ענגלענדער געמאַכט לאַרם׳ איצט אָבער מוזען זיי רוהיג שטעהן און קוקען.

פֿאַר פּרס איז די הלואה זעהר וויכטיג, וויל די פֿינאַנסען פֿון לאַנד זענען אין גאַנצען אויסגעשעפּט. דאָס געלד וועט איצט געבען דער רעגירונג פֿון פּרס די מעגליכקייט איינצופֿיהרען בעסערע אָרדענונגען אין לאַנד.

פֿאַר אַלע מְלוּכוֹת אין מִזְרָח שטעהט איצט אויך אַ נייע צייט מיט נייע אויפֿגאַבען, זיי קענען ווייטער ניט בלייבען ביי דעם אַלטען לעבען, צו וועלכען זיי זענען צוגעוואָהנט פֿון דוֹר דוֹרוֹת. אייראָפּאַ געהט קיין אַזיען, און אויב די אַזיאַטישע מְלוּכוֹת ווילען ניט איינפֿיהרען בעסערע אָרדענונגען ביי זיך, אויב זיי ווילען ניט אָננעהמען די אייראָפּעאישע בילדונג און קולטור, ווילען זיי אַלע אונטערגעהן.

אין אַזיען הויבט מען שוין דאָס אָן צו פֿערשטעהן, און אין גאַנץ אַזיען הויבט זיך איצטער אָן אַ נייע הַשְׂכָּלָה בעוועגונג. אַ אינעווייניגסטע מלחמה צווישען די אַלטע מִנְהָגִים און מְסוֹרוֹת מיט די נייע אידעען.

אין דעם מאָהמעדאַנישען פּרס גרינדעט מען יעצט שולען און אויך די ערשטע אוניווערזיטעט. אין טערקיי ווערט אַלץ גרעסער די יונג־טערקישע פּאַרטיי, וואָס פֿאָדערט איינצופֿיהרען אין לאַנד אייראָפּעאישע בילדונג און אייראָפּעאישע אָרדענונגען אין דער פֿערוואַלטונג. די פּאַרטיי פֿאָדערט, אַז עס זאָל פֿערקלענערט ווערען די מאַכט פֿון סולטאַן, עס זאָל געגעבען ווערען דעם פֿאָלק מעהר פֿרייהייט. נאָר דורך גרויסע רעפֿאָרמען (פֿערענדערונגען) אין דער פֿערוואַלטונג האָפֿט די פּאַרטיי אַרויסצופֿיהרען טערקיי פֿון איהר איצטיגער שלעכטער לאַגע. די יונג־טערקישע פּאַרטיי האָט אַנהענגער אֲפִילוּ אין סולטאַנס הויף, די מיטגליעדער פֿון דער פּאַרטיי ווערען פֿערפֿאָלגט, פֿיעל פֿון זיי וואָהנען אין אייראָפּאַ, וואו זיי געבען אַרויס טערקישע צייטונגען און ביכער, צו פֿערברייטען זייערע געדאַנקען.

אפילו אין דעם אַלטען חינא הייבט זיך אויך איצט אָן צו ריהרען. חינא מיט איהרע 400 מיליאָן איינוואָהנער געהערט צו די עלטעסטע מְלוּכוֹת אין דער וועלט. די חינעזער זענען ניט קיין ווילדעס פֿאָלק. זיי האָבען די ערשטע אויסגעטראַכט פּולווער, דעם קאָמפּאַס און בוכדרוקעריי. אַלע חינעזער קענען לייענען און שרייבען, דאָס לאַנד האָט פֿיעל שולען. די בילדונג ווערט געאַכטעט פֿון גאַנצען פֿאָלק, אָבער זייער בילדונג איז אַנ׳אַלטע, וואָס איז אויסגעאַרבייט געוואָרען מיט טויזענד יאָהר צוריק. בעוואונדערנדיג די אַרבייט פֿון די פֿריהערדיגע דוֹרוֹת האָבען די חינעזער אָנגעהויבען אַזוי הייליג צו האַלטען דאָס אַלטע, אַז קיין נייע זאַך האָט ניט געקענט ענשטעהן, יעדע נייע מיינונג איז געוואָרען אַ אֶפּיקורסיש, וואָס איז שטרענג פֿערפֿאָלגט געוואָרען. דאָס לעבען איז ניט געגאַנגען ווייטער, און חינא איז געבליעבען אַזוי ווי פֿערגליווערט ביי דער אַלטער קולטור. איהר וויסענשאַפֿט און איהר אַלטע פֿילאָזאָפֿיע איז געוואָרען אַזאַ אַרט גְּמָרָא, וועלכע איז הייליג ביים גאַנצען פֿאָלק און וועלכע עס ווערט פֿון גאַנצען פֿאָלק געלערנט.

די נייע ערפֿינדונגען און ענטדעקונגען זענען פֿאַר חינאַ געבליבען פֿרעמד. חינאַ האָט זיך אָבגעשלאָסען פֿון דער גאַנצער וועלט, ניט נור די פֿרעמדע קולטור איז געוואָרען טְרֵיף, נאָר אויך פֿרעמדע מענשען, וועלכע מען האָט גאָר אין גאַנצען ניט אַריינגעלאָזען ביי זיך אין לאַנד. זיך דערווייטערנדיג פֿון נייער קולטור, האָט חינאַ פֿערלאָרען די קראַפֿט אויסצושטעהן וואָס ס׳איז פֿאַר אַ קאַמפּף מיט אַ אַנדער פֿאָלק. אַזוי האָט חינאַ געהאַט די מַפָּלָה אין דער מִלְחָמָה מיט דער פֿיעל־מאָל פֿון איהר קלענערער מְלוּכָה יאַפּאַן, אַזוי האָט זי אין די לעצטע עטליכע יאָהרען געמוזט אָבטרעטען גאָר אָהן מלחמה גרויסע שטיקער ערד צו דייטשלאַנד, רוסלאַנד, פֿראַנקרייך און ענגלאַנד. מען האָט שוין אפילו אָנגעהויבען צו רעדען וועגען דער צוטהיילונג פֿון חינאַ.

די דאָזיגע נאַציאָנאַלע אומגליקען האָבען אָנגעהויבען אַביסעל אויסצונִיכטערן דאָס פֿאָלק, און אויך אין חינאַ בעווייזען זיך איצט די סִימָנִים פֿון אַ נייער הַשְׂכָּלָה פּאַרטיי, וואָס פֿאַרשטעהט גאַנץ גוט אַז בילדונג איז די איינציגע קראַפֿט, וואָס קען נאָך ראַטעווען די מְלוּכָה.

אינטערעסאַנט איז די רעדע פֿון דעם חינעזישען געזאַנדטען אין אַמעריקאַ, ער זאָגט אַז אומעטום אין חינאַ מערקט מען שוין די סִימָנִים פֿון דער נייער בעוועגונג, נאָר זאָגט ער גאַנץ ריכטיג — אַז אַ פֿאָלק פֿון 400 מיליאָן מענשען, וואָס האָט אַ טויזענדיעהריגע קולטור קען זיך ניט אַזוי גיך ריהרען! ווייטער זאָגט ער, און דאָ האָט אויך דער חינעזער רעכט — דאַרף מען ניט מיינען אַז אַלסדינג וואָס איז איינגעפֿיהרט אין אייראָפּאַ איז גוט, און פּאַסט אויך פֿאַר אַלע פֿעלקער פֿון דער וועלט. איבערנעהמענדיג די אייראָפּעאישע קולטור דאַרפֿען מיר זי צופּאַסען צו אונזער כאַראַקטער און צו אונזער לעבען.

אין עסטרייך זענען שוין צונויפֿגעקומען די דעפּוטאַטען פֿון די דייטשען און טשעכען, וועלכע סטאַרען זיך צוזאַמען מיט די מיניסטאָרען אויסצואַרבייטען אַ פְּשָׁרָה וועגען די שפּראַכען. דערווייל דרעהען זיך די וִכּוּחִים נור וועגען בעהמען.

די פֿאָרשטעהער פֿון די דייטשען און טשעכען האָבען גלייך פֿון אָנהויב מודיע געווען, אַז זיי קוקען אויף די אֲסִיפָה נור ווי אויף אַ אָרט, וואו מען קען זיך רוהיג פֿונ׳אַנדער רעדען, אַז אפילו אָננעהמענדיג די בעשליסע פֿון דער קאָמיסיאָן, האָבען זיי דאָס רעכט נאַכהער אין פּאַרלאַמענט איבערצובייטען זייערע מיינונגען און אויפֿשטעלען נייע פֿאָדערונגען.

די פֿראַגע וועגען בעהמען האָט זעהר פֿיעל שווירינקייטען. די דייטשען פֿערלאַנגען אַז בעהמען זאָל איינגעטהיילט ווערען אין טהייל. ערשטענס אין שטעדט און דערפֿער, וואו די איינוואָהנער בעשטעהען נור פֿון טשעכען, דאָרטען זאָל די רעגירונגסשפּראַך זיין די טשעכישע, צווייטענס, אין ריין דייטשע שטעדט, וואו די בעפֿעלקערונג בעשטעהט פֿון דייטשען און טשעכען, אין די ערטער זאָלען אנגענומען ווערען ביידע שפּראַכען.

די טשעכען אָבער זאָגען, אַז די איינטהיילונג איז פֿאַר זיי אונמעגליך, ווייל דאָס גאַנצע לאַנד, וואו ס׳איז אַמאָל געווען זייער מְלוּכָה, געהערט דעם טשעכישען פֿאָלק און עס דאַרף אומעטום נור טשעכיש זיין די איינציגע רעגירונגסשפּראַך.

די שווירינקייט וועגען דער דאָזיגער פֿראַגע און די שווירינקייט פֿון דער פֿראַגע, וויעפֿיעל דאַרפֿען זיין אין דער געגענד דייטשען אַז זי זאָל גערעכענט ווערען פֿאַר אַ געמישטע, זענען צו שווער און וועלען אֶפְשַׁר מאַכען די גאַנצע פְּשָׁרָה פֿאַר אונמעגליך.
י. ל.

צווישען אונז גערעדט.

ווי די לעזער ווייסען זענען אַ פּאָר פאַנאַטיקער אַרויסגעטרעטען מיט פּאַסקווילען געגען דער בעוועגונג פֿון ציוניזם. עטליכע ציוניסטען האָבען באַלד אין „אַ אָפֿענעם בריעף" זיי געענטפֿערט מיט „ווייכע ווערטער" מיט גוטע רייד, זיי זאָלען ניט אָנמאַכען קיין מַחֲלוֹקֶת׳ן און ניט שטערען דעם שָׁלוֹם צווישען יודען, זיי, ווי ברידער, דערלאַנגט די הענד און געבעטען ביי זיי שלום.

דערמיט וואָלט זיך אֶפְשַׁר געענדיגט, נאָר אונזערע שרייבער, זאָלען לעבען, האָבען זיך באַלד אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף אַלע רַבָּנִים.

ווען שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל בעשולדיגען כְּלַל ישראל איבער אַפּאָר שלעכטע יודען, שרייען מיר געוואַלד: ווי קען מען איבער אַפּאָר יודען בעשולדיגען אַ ל ע יודען! נאָר דאָס איז שוין אַ כְּלָל אַז יעדער זעהט נור דעם צווייטענס פֿעהלער און אייגענע בעמערקט מען ניט.

קען דען זיין אַגרעסערער פֿעהלער ווי איבער עטליכע רבנים, אָדער ריכטיגער געזאָגט — פְּרוּשִׁים בעשולדיגען אַלע רַבָּנִים און אָנפֿאַלען אויף זיי און זיי בעשולדיגען אַז זיי זענען געגען אונזער פֿאָלקסבעוועגונג?

פֿאַר וואָס קומט אַזוי צו שענדען און צו בעליידיגען אַ ל ע רבנים איבער עטליכע פאַנאַטיקער?

מיר קענען אָנרופֿען פֿיעל רבנים וואָס זייער גאַנץ לעבען זענען זיי זיך מַקְרִיב פֿאַר יודען און וויפֿיעל איז דאָ אַזוינע וואָס טהון זייער גאַנץ לעבען פֿיעל גוטס פֿאַר יודען אין דער שטיל אָהן רעקלאַמעס, אָהן געשרייען און קיינער ווייסט ניט פֿון זיי אויסער דעם שטעדטיל אין וועלכען דער רָב געפֿינט זיך! און וויפֿיעל, וויפֿיעל געפֿינען זיך רבנים וואָס אַרבייטען אויך פֿיעל פֿאַר דעם ציוניזם!

„אָהן איין יודען איז אויך אַ יָרִיד" — אָהן די עטליכע פאַנאַטיקער וועט אויך דער ציוניזם געהן זיין וויטערען גאַנג.

די ציוניסטען וואָס האָבען אונטער געשריעבען דעם „אָפֿענעם בריעף" האָבען געפֿונען פֿאַר נייטהיג דַּוְקָא מיט „ו ו י י כ ע ו ו ע ר ט ע ר", זיך בעטען ביי די עטליכע פְּרוּשִׁים זיי זאָלען ניט אָנמאַכען קיין מַחֲלוֹקֶת׳ן צווישען יודען, אָבער אָנפֿאַלען אויף די רבנים קען ניט פֿערלאַנגען קיין איינציגער ציוניסט, ווייל דער שָׁלוֹם צווישען יודען איז ביי זיי טייערער פֿון אַלעס.

נ י י ט ע ן די אַלע רבנים זאָלען ווערען ציוניסטען פֿערלאַנגט קיינער ניט. „אַגענייטע ליעבע טויג ניט". מיר יודען האָבען קיין מאָל ניט געבעטען וויא אַלע אַנדערע, מען זאָל צו אונז קומען...

„ווער עס קומט ניט צו אונזי קומט ניט צו אונז" זאָגט דאָס יודישע שפּריכוואָרט.

ווען מען דאַרף שוין יאָ אַמאָל רעדען מיט ד י רבנים וואָס זענען געגנער פֿון ציוניזם, ברויכט מען רעדען נור מיט „ווייכע ווערטער", וואָרום מיט האַרטע קען מען נור די מַחֲלוֹקוֹת פֿערגרעסערען.

יודען זענען אַזוי אויך גענוג צו לאָזען געגען זייערע רבנים, ניט קיין כָּבוֹד, ניט קיין דֶּרֶךְ אֶרֶץ און ניט מען פֿאָלגט זיי. און אַ לעבען פֿיהרען אונזערע רבנים — פֿול מיט נויט, און ליידען פּראָסט הונגער, פֿון דעסטוועגען ביי אַזא געמוטשעט לעבען געפֿינען זיך פֿיעל רבנים וואָס יעדער אין זיין געגענד אַרבייט פֿיעל לְטוֹבַת הַכְּלָל מיט וואָס ער איז נור אין שטאַנד. עַל כָּל פָּנִים פֿערדיענען זיי נישט מען זאָל זייער כָּבוֹד נאָך מעהר מְחַלֵּל זיין.

פֿיעל גלייכער וואָלט געוועזען ווען אונזערע שרייבער זאָלען בִּכְלַל ווינציגער רעדען וועגען די פאַנאַטיקער, גענוג איז דער פּראָטעסט געגען זיי — דער אָפֿענער בריעף פֿון די ציוניסטען, און דאָס איבריגע לאָזט איבער דעם נאַטירליכען פֿערשטאַנד פֿון אונזער פֿאָלק וואָס פֿערשטעהט אַליין צו דערקענען זיינע אֱמֶתע און פֿאַלשע פֿאַרשטעלטע פֿריינד.

צום בעוואונדערען איז, וואָס אין דער זעלבער צייט וואָס די פּאָר פֿאַנאַטיקער ווילען איינרעדען דעם עוֹלָם אַז די ציוניסטען ווילען אַריינברענגען אַפִּיקוֹרסיש צווישען יודען, קומען שרייבער און בעשולדיגען די ציוניסטען, אַז זיי זענען צו פֿרום געוואָרען און דערמאַנען זיי די „הַטָּאוֹת־נְעוּרִים".

הַלְוַאי וואָלטען טאַקע אַ ל ע אונזערע הַטָּאוֹת־נְעוּרִים־ניקעס זיך אומגעקעהרט צום יודישען פֿאָלק און זיך אונטערעסירען מיט זיינע פֿריידען און ליידען.

*

מען האָט אונז צו געשיקט אַ רוסיש ביכעל מיט דעם נאָמען „צו דער פֿראַגע וועגען פֿערברייטען צווישען יודען ערד־אַרבייט" פֿון מ. וו. ר א ו ו י ט ש. אין דעם ביכעל ווערט איבערגעגעבען די געשיכטע און דער חֶשְׁבּוֹן פֿון דער „יודישער פֿערמע פֿאַר יודישע ערד אַרבייטער אין אָרגעיעוו".

די געשיכטע איז זעהר איין אינטערעסאַנטע און מיר רעכענען דערפֿאַר פֿאַר נייטהיג מיט איהר בעקענען אונזערע לעזער. אין אָ ר ג ע י ע וו האָבען זיך געפֿונען אַפּאָר גוטע מענשען וואָס פֿלעגט זיי דאָס הארץ וויי טהון קוקענדיג ווי יודישע אָרימע קינדער דרעהען זיך אַרום אין גאַס ליידיג, נאָך מעהר פֿלעגט זיי שרעקען די פֿראַגע וואָס וועט זיין פֿון די קינדער ווען זיי וועלען אויסוואַקסען, און אָט האָבען די גוטע אָרגעיעווער יודען פֿערטראַכט צו מאַכען פֿון אָרימע קינדער מענשען, ד. ה. מאַכען פֿון זיי ערדאַרבייטער. אין גאַנצען מיט 700 רובל האָבען זיי געגרינדעט די פֿערמע אויף 8 דעסיאַטין ערד. (4 געשענקט פֿון פּאָלקאָווניק א. זשיווקאָוויטש און 4 געדונגענע אין אַרענדע). די ערד געפֿינט זיך אויף שטעדטישען גרונט, ד. ה. וואו יודען מעגען וואָהנען. אין אָנהויב האָט מען דערווייל צוגענומען 12 קינדער. אין ערשטען יאָהר האָט מען פֿערזייעט קוקערוזע, אַרבּיס׳ פּאַסאָליעס, קאַרטאָפֿעל, אוגערקעס, א. ד. ג. אויסער אַ גאָרטען פֿאַר פֿערשיעדענע גרינוואַרג. דאָס אַלעס האָבען בעאַרבייט די יודישע קינדער אונטער דער הַשְׁגָּחָה פֿון אַ געדונגענעם יודישען ערדאַרבייטער. פֿון דעם ערשטען יאָהר האָט מען זיך איבערצייגט אַז די קינדער זענען פֿעהיג און האָבען ליעב בעקומען די ערדאַרבייט. מיט דעם האָבען זיך איבערצייגט ספּעציאַליסטען ווי דער געוויסער אַגראָנאָם ה׳ זיסמאַן (פֿערוואַלטער פֿון אָדעסער יודישער פֿערמע), ה׳ ר ע ש ק א (פֿערוואַלטער פֿון באַראָן גינצבורגס גיטער אין בעססאַראַביע) און נאָך פֿיעל אַנדערע.

אַ דאַנק וואָס באַראָן ג י נ צ ב ו ר ג האָט פֿון זיין גוט, וואָס גרענעצט זיך מיט דער פֿערמע אָבגעטהיילט 30 דעסאַטין ערד, האָט מען צור

גענומען איצט נאָך 11 קינדער אין די פֿערמע פֿאַרמאָגט יעצט אַ גרויס שטיק פֿעלד פֿאַר "סענעקאָס" און אויף "פּאַשע", אַ גאָרטען פֿון 400 פֿערשיעדענע פֿרוכטבוימער וואָס די קינדער האָבען זעלבסט געפֿלאַנצט, און איין אייגען הויז וואו עס וואהנען די קינדער.

די פֿערמע פֿערמאָגט אויך אַלע נייטיגע כֵּלִים און בְּהֵמוֹת וואָס מען ברויכט צו ערד אַרבייט.—

זומער צייט יעדען שַׁבָּת און איבערהויפּט ווינטער צייט לערנען מיט די קינדער אַ מְלַמֵּד און אַ לעהרער.

די ערשטע 14 חֳדָשִׁים האָט די פֿערמע געהאַט הוֹצָאוֹת 2038 רובל 80 קאָפּ. דאָס אַלעס האָט געדעקט די הילפֿע פֿון פֿערשיעדענע קאָמיטעטען און די נְדָבוֹת פֿון די אָרגעיעווער איינוואָהנער וועלכע, אויסער געלד, האָבען געשענקט פֿאַר דער פֿערמע נייטהיגע חֲפָצִים, אָרימע יודישע בַּעֲלֵי מְלָאכוֹת האָבען אין דער ערשטער צייט גענייט קליידער פֿאַר די קינדער פֿון דער פֿערמע אומזיסט.

פֿון דעם ביכעל זעהט מען אַז ביי גוטען ווילען און ענערגיע קען מען גרינג אין יעדער יודישער שטאָדט מאַכען אַזוינע פֿערמעס. שטעדטישע ערד געפֿינט זיך אומעטום גענוג וואָס מען קען דינגען אין אַרענדע אָדער קויפֿען. "ווען מיר וועלען האָבען פֿיעל ערדאַרבייטער וועלען אַלע יודישע פֿראַגען מיט די יודישע צָרוֹת אויפֿהערען", זאָגט דער שרייבער פֿון'ם ביכעל.

געבענשט איז דער וואָס גלויבט אַז יודישע צָרוֹת קענען אין גאַנצען אויפֿהערען, נאָר דאָס איז געוויס זעהר נייטהיג אַז אונזער פֿאָלק, זאָל זיך מעהר דערמיט בעשעפֿטיגען.

ה. ראַוויטש ווענדעט זיך צו די ציוניסטען, אַז זיי זאָלען נעמען אויף זיך צו פֿערברייטען ערדאַרבייט צווישען יודען.

ווי מיר זעהען פֿון דעם ביכעל האָט די פֿערמע אויך פֿיעל צו פֿערדאַנקען דעם דאָרטיגען ראַבינער ה. ראַבינאָוויטש.

מיר ראָטען אונזערע ראַבינער זיך אויך נעמען דערצו און יעדער, ווער שמיעסט נאָך די ציוניסטען, וועלען געוויס אין אַזאַ וויכטיגע זאַך אומעטום העלפֿען מיט געלד, מיט אַרבייט און מיט צייט.

דער הויפּט צוועק פֿון דעם ניצליכען ביכעל איז צו בעקענען יעדען ווי איינצופֿיהרען יודישע פֿערמעס. דערום געפֿינען מיר פֿאַר נייטהיג אָנוויזען די אַדרעסע וואו מען קען דאָס ביכעל אויסשרייבען: אָרגעיעוו (בעססאַראַבער גוב.) ביי ה' מ. וו. ראַוויטש. פּרייז 30 קאָפּ. מיט פּאָרטאָ. דאָס פֿערדיענסט פֿון פֿערקויפֿען דאָס ביכעל געהט טאַקע אויף דער יודישער פֿערמע.— מ. חיות.

מען שרייבט אונז:

קישיניאוו (בעסאראביע): דאָס האַרץ ווערט צוגאָסען צוזעהענדיג די צרות וואָס די יודישע איינוואָהנער פֿון די קליינע שטעדטליך אין ניי-בעסאַראַביען טראָגען יעצט איבער פֿון הונגער, נויט און אָרימקייט. שענע בעלי בתים וואָס ערשט ניט לאנג האָבען זיי פֿון קיין נויט ניט געוואוסט זענען יעצט אַראָב געקומען עד ככר לחם, זיי מוזען נעביך אויסשטרעקען די הענד צו בעטלען אַ שטיקעל ברויט. אין טאַרוטינאַ און אין טאַטארבונאַר האָבען די קרעמער אָבגעזאָגט זייערע משרתים, וועלכע געהען אויס פֿאר הונגער מיט זייערע פֿאַמיליעס. אלע הויזליכע דיענסטען דיענען נור יעצט פֿאַר דעם שטיקיל ברויט און פֿון קיין שכירות איז גאָר קיין רעדע ניט — אזוי איז גרויס די נויט אין גאַנץ בעסאראביע דורך דעם ניט — געראַטיניש פֿון היינטיגס יאָהר. די דאָרטיגע קריסטליכע איינוואָהנער און פּויערין ליידען אויך. נאָר די "זעמסטוועס" און פֿערשיעדענע וואָהלטהעטיגע געזעלשאַפֿטען ווי דער "רויטער קרייץ" א. ד. ג. שטיצען ווי ווייט מעגליך, עפֿענען טהע-הייזער, שפּייזע קיכען, שטיצען פֿיעלע מיט באַארעס געלד און גרינדען קראַנקען-הייזער פֿאר די קראַנקע, נור אונזערע אומגליקליכע ברידער זענען נעביך אזוי עלענד, אז קיינער גיט גאָר אויף זיי ניט אכטונג, עס הערט זיך אפילו אַז פּעטערסבורגער און מאָסקעווער יודען שיקען צו אונז הילף, נאָר דערווייל וואָלטען די היימישע פֿערמעגליכע יודען, פֿון אונזער געגענד, בעדאַרפֿט באלד אליין העלפֿען. נאָר צום בעדויערען האָט אפילו די בעסאראבישע הויפּטשטאָדט, קישיניאוו, מיט גאָר ניט געהאָלפֿען, ביי אונז פֿעהלט, דאנקען גאָט, קיין רייכע מענשען וואָס זענען מחויב ניט צו לאָזען פֿאלען זייערע אומגליקליכע ברידער אין דער נויט, ליידער אָבער וויל קיינער פֿון זיי ניט הערען און ניט וויסען פֿון יענעמס אומגליק און ביז איצט האָט נאָך קיינער ביי אונז אין קישינאוו ניט געטהון דאָס מינדעסטע פֿאר די אומגליקליכע. איך ווייס אַ פֿאקט ווי אַ היגער גרויסער גביר איז אזוי שטארק געריהרט געוואָרען פֿון דעם אומגליק און נויט וואָס האָט געטראָפֿען אונזערע ברידער און ניי-בעסאַראַביען, אז ער האָט אנגעגעבען אלע וועקסלען וואָס ער האָט אויף זיי, אום צו-פֿערקויפֿען אלע זייערע בעבעכעס. פֿון אזוינע גבירים קען מען גאָר ניט ערוואַרטען. אונזער מיטעלע קלאַסע ברויכט זיך אָבער אָברופֿען. אמת זיי קענען קיין טויזענטער ניט געבען, נאָר ווי זאָגט מען "פֿון יעדען אַ פֿאָדעם קען מען דעם נאַקעטען בעקליידען". קלויבט ברידער וויפֿיעל איהר קענט וואָרום אפילו מיט אַ קלייניגקייט קענט איהר מחיה זיין פֿיעל נפשות. ב. פּאַטין.

ה' ש. פֿון קיעוו: אונזער ראַבינער דאָקטאָר יאַמפּאָלסקי איז געפֿאַלען אויף זעהר אַ גלייכע אידעע: בעקענט מאַכען דאָס פֿאָלק און איבערהויפּט אונזערע קינדער מיט דער יודישער היסטאָריע. אלע שבת צו נאַכטס לעזט ער פֿאָר פֿאַרין עולם לעקציעס פון דער יודישער געשיכטע אין אונזער נייער קאָהר-שול, וואָס בראָדסקי האָט אויסגעבויעט אויף אייגענע מיטעל. עס איז אנגענעהם צו זעהען, ווי אונזערע יודישע סטודענטען און גימנאַזיסטען, און אויך פֿרויען און מיידליך, קומען זיך צונויף אַלע שבת הונדערטערווייז צו האָרכען מיט גרויס אינטערעס די דאָזיגע שענע לעקציעס פֿון אונזער טאַלאַנטפֿאָלען ראַבינער.

די ציוניסטען פֿון קיעוו מעגען זאָגען אַ גרויסען יישר-כח דעם יונגען ציונס פּרעדיגער, יוסף זעוו, פֿאַר זיינע הייסע, פֿלאַם-פֿייערדיגע דרשות, וואָס ער זאָגט ביי אונז כמעט אלע נאכט אין אלע שולען און אויף אלע אסיפות, דער דאָזיגער מערקווירדיגער דרשן פֿערדינט אויך ביים גאנצען פֿאָלק אַ גרויסען דאנק דערפֿאַר, וואָס ער איז זיך באמת מקריב פֿאַר דעם הייליגען רעיון פֿון ציון. ער פֿאָהרט ארום פֿון שטאָדט צו שטאָט, נעמט אין ערגיץ און פֿון קיינעם קיין שום געצאָהלט, און וועקט דעם עולם. אַ נייער מין דרשן! — שאָדע, מיר האָבען געהערט אז ער פֿאָהרט אוועק קיין אמעריקע צו אונזערע דאָרטיגע ברידער פּרעדיגען וועגען ציון.

גדליהו וויינשטיין פֿון האסין (פּאָד. גוב.): ביי אונז האָבען יונגע לייט און פֿרייליינס געגרינדעט אַ שולע פֿיר אָרימע יודישע קינדער. 3 לעהרער געבען יעדען טאָג שטונדען אומזיסט. פֿאָ־יגע וואָך האָבען צוויי פֿרויען צוזאַמען געקליבען 50 רובל און געקויפֿט שטאָף אויף קאָסטיומליך פֿאַר די קינדער, עטליכע יודישע שניידער האָבען אויף זיך גענומען אויפֿנעהען אומזיסט. אלעס איז זעהר פֿיין, נאָר איין זאך פֿעהלט, מען זאָל נאָך לערנען מיט די קינדער העבּרעאיש, אויף וואָס עס וואָלט זיך אויך געפֿינען אומזיסטיגע לעהרער, אויך וואָלטען אַ סך בעלי בתים צו ליעב דעם זיך פֿערשריעבען פֿאר מיטגליעדער, אין דער שולע און וואָלטען געלד געגעבען.

אַ בזיון, היינטיגע צייטען זאָל מען מאכען אַ שולע פאר יודישע קינדער אין מען זאָל די קינדער ניט ווייזען קיין יודיש וואָרט!

בן נון פון ראססיען (קאוונ. גוב.): מצ"ש פ' יתרו איז געוועזען איין עקזאמען אין "בית הספר" פון ה"ה קליוואנסקע אין פּערלאוו. די פֿיינסטע בעלי בתים און משכילים זענען געוועזען איינגעלאדען. די קינדער האָבען געענטפֿערט אויף אלע שאלות פֿון גמרא, תנ"ך, דקדוק, איבערגעזעצט פֿון לשון קודש אויף יודיש און פֿון יודיש אויף לשון קדש. צום סוף האָבען די קינדער געזונגען פֿיעל נאַציאָנאַלע שירים. די פֿערהערער און די געסט זענען העכסט צופֿריעדען געוועזען פֿון דער גוטער אָרדענונג אין דער שולע.

— שוין איניגע וואָכען אז יעדען פֿרייטאָג טהיילט מען ביי אונז די אָרימע לייט האַלץ אויף הייצונג. דאָס האָבען מיר צו פֿערדאנקען איניגע בעלי בתים וואָס האָבען צוזאַמען געמאַכט געלד צו דעם צוועק. די אומגליקליכע וואָס האָבען געפֿרוירען ביז יעצט ווייסען זיי ניט ווי אָבצודאַנקען —

די יודישע וועלט.

רוסלאַנד. = דער הונגער אין בעסאראביען דער "וואסחאד", וועלכער האָט געשיקט קיין בעסאראביען זיין קאָרעספּאָנדענט דר. לאנדער ברייגגט איניגע טעלעגראַפֿישע ידיעות וועלכע ער האט פֿון איהם ערהאַלטען.

אין אקערמאן האָט מען פֿערשריעבען לעת עתה 175 הונגערליידענדע פֿאַמיליעס, וועלכע בעשטעהען פֿון 1000 מענשען. די דאָרטיגע חברה פֿון הילף פֿאר אָרומע יודען גיט ארויס פֿאַר אַ מענש 4 פֿונט ברויט אַ וואָך. עס געפֿינען זיך אין אקערמאן נאָך אזוי פֿיעל הונגעריגע, וועלכע די חברה איז נישט אים שטאַנד צו העלפֿען. אין באיראַמצשאַ האָט מען דערווייל פֿערשריעבען 117 פֿאַמיליעס נויטבעדערפֿטיגע, וועלכע בעשטעהען פֿון 590 מענשען. די מיטלען פֿון דער דאָרטיגער צדקה חברה זענען אין גאנצען אויסגעשעפּט. אין טאטארבונארי זענען פֿערשריעבען 104 פֿאַמיליעס אָדער 560 מענשען. די דאָרטיגע חברה פֿערמאָגט נישט מעהר ווי 380 רובעל. לויט חשבון דאַרף מען האָבען פֿאר די נויטבעדערפֿטיגע אין אקערטאן ביז צו דער נייער ערנטע (אוראָזשאַין) בערך 17,000 רובל, נישט רעכענענדיג די הלואה פֿון 4,000 רובל וועלכע מען האָפֿט צו בעקומען פֿון דער קאראבקע אין באיראמצשא דאַרף מען האָבען 8000 ר'; אין טאטארבונאר — 7000 ר', אומעטום רעכענענדיג צו 3 ר' פֿאר אַ פֿאַמיליע פֿון פֿינף מענשען, אין אלע 3 דערמאהנטע שטעדט הערשט אַ גסויסע אָרימקייט צווישען ארבייטער, בעלי-מלאכות און קליינע הענדלער. קיין

פּרדיענסטען איז גאָר נישטאָ. די זעמסטוואָ גיט נישט קיין שום הילף. אין די כריסטליכע ביליגע קיכען געהען נישט קיין יודען. מען דאַרף אויך האָבען קליידונג און שוכוואַרק, בעזונדערס פאַר קינדער.

אין טארוטינא זענען דערוויל פערשריעבען 100 פאמיליעס, אין ראמאנאווקא 20 פאמיליעס, פאַר וועלכע מען דאַרף ביז דער נייער ערנטע בערך 30,000 ר׳. די מיטלען פון די חברות האָבען זיך אויסגעלאָזט, מען דאַרף נייטהיג הילף.

= דער פירסט ס. שאכאווסקאָי, נאכדעם ווי ער האָט זיך בעקענט מיט דער לאגע פון די נויטבעדערפטיגע יודען אין זער געגענד פון אקערמאַן, האָט רעפּעשירט קיין מאסקווא, אז די נויט איז בעזונדערס גרויס צווישען די יודען אין אקערמאַן, טאטארבונאר און באיראמטשא. מען האָט בעשלאָסען נישט צו מאכען ביליגע קיכען ווייל יודען שעמען זיך געהען אהין. אומעטום זענען געגרינדעט חברות וועלכע ווערען געפיהרט פון זיכערע מענשען; עס פעהלט נור געלד.

= אין די אָדעסער צייטונגען איז געדרוקט אַ אויפרוף וועגען הילף פון דער יודישער צדקה חברה אין אקערמאַן, אין וועלכען עס געפינט זיך אויך די דאָזיגע שטעלע:

אַלעס וואָס איז מעגליך און נייטהיג געווען צו טהון האָבען מיר געטהון אין דער געהעריגער צייט: מען האָט געשיקט אַ ביטע: צו געבען דער יודישער קהלה 10,000 ר׳ פון די רעסטען פון דער קאראבקע, 5000 ר׳ לחלוטין, און 5000 ר׳ אלס הלואה, אויף 10 יאָהר מיט א ערבות פון סוחרים, בעלי-מלאכות און שטאָדטלייט; די ביטע וועלכע די אופראווע האָט אַליין דערלאנגט, האָבען מיר פערזענליך געשטיצט ביי דער גובערניסקער אדמיניסטראציאָן און לעת-עתה ווייסען מיר נישט וואָס דערפון איז געוואָרען. מיר האָבען מורא צו גלויבען דער שמועה אז לחלוטין וויל מען אונז קיין געלד פון דער קאראבקע גאָרנישט געבען און אלס הלואה — נישט מעהר ווי 4000 ר׳. מיר האָבען מורא צו גלויבען אין דעם, ווייל די 10,000 ר׳ איז יעצט אונזער איינציג מיטעל צו ראטאַווען די געפאלענע. מיר האָבען געשריעבען צו אונזערע ברידער אין אנדערע שטעדט אָבער פון זיי האָבען מיר בעקומען זעהר אַ קליינע הילף״.

= די רעדאַקציע פון „וואָסחאָד״ האָט ביז לעצטער צייט צוזאַמענגענומען נדבות פאַר די הונגעריגע 3,194 ר׳.

= סענאַטס ערקלערונג. דער סענאַט האָט ערקלערט אז יודען סוחרים 1-טע גילדע מעגען נעהמען מיט זיך יודישע דיענער ווען זיי פאָהרען אריבער אין די אינעווענינגסטע רוסישע גובערניעס אויסערהאלב דער „טשערטא״. זיי דארפען נור זאָגען זייער רצון וועגען דעם בשעת זיי געהען איבער אין דעם נייען אָרט. דער פעטערבורגער גראדאנאצשאלניק האָט פערבאָטען דעם יודישען סוחר 1-טער גילדע ה׳ ש. פיינבערג צו האַלטען ביי זיך אַ יודישע דינסט, ווייל ער האָט נישט מודיע געווען וועגען דעם באַלד, ווי ער האָט זיך איבערגעשריבען קיין פעטערבורג, נאָר בשעת ער איז שוין אריבערגעפאָהרען אהין. דער סענאַט האָט מבטל געווען דעם איסור פון גראדאנאצשאלניק. דער פסק איז געשיקט געוואָרען דעם 29 נאיאבר 1899.

= די אָדעסער קאָמיסיאָן. פאַר איינ־גע טעג איז געווען אין אָדעס די ערשטע זיצונג פון דער קאָמיסיאָן צו העלפען די הונגעריגע אין בעסאראביען. ה׳ סאקער און שאפירא, וועלכע זענען צוריקגעקומען פון די שטעדט וואו עס הערשט דער הונגער, האָבען געגעבען אַ דין וחשבון וועגען דעם מצב פון די דאָרטיגע יודען. בעקלערענדיג דעם דין וחשבון פון די דעלעגירטע איז די קאָמיסיאָן געקומען צום דאָזיגען בעשלוס:

1) צו בעטען הילף פאַר די הונגעריגע נישט נור אָדעסער איינוואָהנער נאָר אויך אנדערע שטעדט און צו ווענדען זיך וועגען דעם צו פערשיעדענע מענשען און חברות זיי זאָלען זאמלען נדבות. 2) צו פערגרעסערען די צאהל פון די מיטגליעדער פון דער קאָמיסיאָן, און אויסצוקלייבען פאַר מיטגליעדער אנגעזעהענע מענשען ווי רבנים, גבירים וכדומה. 3) דאָס געלד וואָס מען האָט ביז יעצט געזאַמעלט זאָל מען אוועק שיקען אין די שטעדט ביראַמטשאַ טאטארבונארי, ראמאנאוקא, ארציז, טאלמאזי און אנדערע. 4) שטיצע וועט מען געבען נור אין פאָרם פון עסענוואַרג (מעהל, קארטאָפעל, טהעע און צוקער).

= אנדבה. די פערוואַלטונג פון דער געזעלשאפט וו. וויסאָצקי עט קאמפ׳ האָט מודיע געווען דער אָדעסער קאָמיסיאָן צו העלפען די הונגעריגע, אַז זי האָט בעשלאָסען צו מאַכען 4 קיכען אויף דעם נאָמען פון וו. וויסאצקי פאַר די נויטליידענדע יודען אין בעסאראביען אין 4 ערטער, וואו די אָדעסער קאָמיסיאָן וועט בעשטימען, פאַר 100 מענשען אין יעדען אָרט אויף דעם איז מנדב די פערוואלטונג במשך פון 6 מאָנאַטען צו 600 ר׳ צוזאַמען 3600 ר׳, אויסערדעם האָט דער פערסאָנאַל פון דער געזעלשאפט ארויסגעזאָגט דעם רצון מנדב צו זיין א געוויסען פראָצענט פון געהאַלט.

= קאווקאז. עס איז דאָ אַ פראָיעקט צו ערלויבען יודען וואָהנען צייטווייזע אין קאווקאז, צו היילען זיך אין די דאָרטיגע בעדער.

= קינדער באַל אין חמשה עשר בשבט. אין חמשה עשר בשבט האָבען פעטערבורגער חובבי ציון געמאכט אַ קינדער-באַל וואָס די הכנסה דערפון געהט פאַר דער אָדעסער חברה פון ישוב ארץ ישראל. מען האָט פארגעלייענט פאַר דעם יונגען עולם אַ געדיכט „דער טייטעל״ פון ש. פרוג. אַ קליין יונגעל האָט געשפּיעלט פיעדעל און אַ מעדעלע — אויף א פיאנע, א גאַנצער כאָר פון קינדער האָט געזונגען העברעאישע און רוסישע נאַציאָנאַלע ליעדער. אויף דעם סוף איז געגאַנגען אַ צוג פון קינדער, וועלכע האָבען פאָרגעשטעלט א חברה יודישע שניטער און ווייִנבויער ווי זיי געהען צוריק מיט געזאַנג פון פעלד. איינ־גע קינדער האָבען געטראָגען אקעראייזען, סערפען, אַנדערע — קאָרבען מיט פרוכטען פון ארץ ישראל, און אַלע זענען געווען געקליידעט ווי פויערים. נאכהער האָט מען געטהיילט אַלע קינדער בייטעליך מיט פרוכטען, אויף וועלכע עס איז געווען אויפגעדרוקט די ווערטער: „ראש השנה לאילנות״ און אַ מגן דוד.

= אַ אנפאַל אויף אַ קלויסטער. די „מאגילעווסקי גובערנסקי וויעדי״ דערצעהלען אַז אין פאָריגען דעצעמבער האָט אַ יוד יוסל מערקאָוויץ מיט נאָך אַנדערע 7 יודען פון דאָרף באלשאיא זימניצא מאגילי גובי געוואַלט ארויסנעהמען מיט געוואַלט פון ווארקאלאבאווער קלויסטער זיין 17 יאָהריגע טאָכטער חנה. זיין טאָכטער האָט זיך געוואָלט טויפען, און צו דעם צוועק איז זי אויפגענומען געוואָרען אין קלויסטער, איהר פאָטער איז געקומען מיט נאָך אַנדערע יודען אויף 2 פיהרען און ווייל דער טהויער פון קלויסטער איז געווען געשלאָסען האָבען זיי אויסגעבראָכען אַ טהירעל און אריין אין הויף. אין הויף זענען אָבער געווען פויערים וועלכע האָבען נישט צוגעלאָזט די יודען צום קלויסטער.

*

דייטשלאַנד. = נייע ראַבינער אין בערלין. אין בערלינער געמיינדע איז געוועהלט געוואָרען אַלס פרעדיגער דר. וואַרשויער וועלכער איי אַ ציונסט.

די קליינע אָרטאָדאָקסען-געמיינדע אין בערלין האָט געוועהלט צום פרעדיגער אַנשטאַט ר׳ עזריאל הילדעסהיימער ז״ל זיין זוהן ר׳ מאיר הילדעסהיימער און דר. מונק פון קעניגסבערג. זי האָט אויך בעשלאָסען אויסצובויען אַ נייע גרעסערע שוהל.

*

פראַנקרייך. = וועגען איבערגאַנג פון ראָטהשילדס קאָלאָניעס אין ארץ ישראל שרייבט מען דעם „וואָסחאָד״ פון פאַריז. די בעדיגונגען צווישען יק״א און באַראָן ראָטהשילד זענען פאָלגענדע:

די קאָלאָניעס וועלען זיך געפינען אונטער אויפזעהונג פון אַ קאָמיסיאָן פון 6 מיטגליעדער: 3 פון ראָטהשילדס זייט, און 3 פון יק״אס זייט. די ערשטע 10 יאָהר פון דער צייט וואָס די קאָלאָניעס געהען איבער צו יק״א דאַרף ראָטהשילד געבען אויף אלע הוצאות. די קאָלאָניזאַציאָן וועט שוין ניט זיין מעהר געשטעלט אויף צדקה נאָר אויף געשעפט. און דאָס גאַנצע געלד וועלכעס די קאָלאָניסטען וועלען צוריקצאָהלען דער חברה יק״א וועט געהען אויף צו פערברייטערען די קאָלאָניזאַציאָן אין ארץ ישראל.

דער דירעקטאָר פון דער קאָלאָניזאַציאָן אין ארץ ישראל, און בכלל פון אלע אונטערנעהמונגען פון דער חברה יק״א אין מזרח איז ה׳ עמיל מאירזאָהן א רוסישער יוד. זיין איבערגעבענהייט דער אידעע איז אלעמען בעקאַנט. ער פאָהרט קירצליך נאָך אַמאָל קיין ארץ ישראל, כדי צו איבעראַרבעטען די אָרדענונג אין די קאָלאָניעס. עס בעגלייטעט איהם קיין ארץ ישראל ה׳ שליט, איין אגראנאם און אַ זוהן פון אַ קאָלאָניסט פון ראשון לציון.

די חברה יק״א האָט שוין בעשלאָסען צו מאַכען איינ־גע ענדערונגען אין די קאָלאָניעס. היינו איינצופיהרען אין די קאָלאָניעס וואו עס איז מעגליך אַ געמישטע ווירטשאַפט: ערדאַרבייט און וויינבוי, צו מאַכען פון די קאָלאָניעס אמת׳ע דערפער, צו ענטוויקלען אין זיי גערטנעריי, פיעהצוכט און פויגעלצוכט, אַז יעדער קאָלאָניסט זאָל האָבען אַלעס נייטהיגע פאַר זיין בעליהבית׳שקייט, און זאָל נישט מוזען קויפען פאַר זיין געברויך איין עוף אָדער ירקות.

*

רומעניען. = דער מיניסטער פון עפענטליכע אַרבייט אין רומעניען האָט אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל אַז פון דעם 1-טען יאנואר טאָרען יודען נישט זיין בעאַמטע אויף אייזענבאהנען.

= יודישע עמיגראַציאָן פון רומעניען. די רומענישע רעגיערונג האָט בעשלאָסען ווי אַמאָל פרעה מלך מצרים נישט אַרויס צולאָזען יודען פון לאַנד. דער פאָליציי פרעפעקט אין בוקארעסט האָט גערופען צו זיך דעם פרעזידענט פון דער „יודישער עמיגראַציאָנס-געזעלשאַפט״ און האָט איהם געגעבען אַ בעפעהל איינצושטעלען די אַרבייט פון דער געזעלשאַפט. מען ערצעהלט, אַז די רעגיערונג האָט אויך בעשלאָסען ארויסצוטרייבען ה׳ דרעווס טריטש וועלכער רופט די רומענישע יודען צו בעזעצען זיך אין ציפערן.

אַלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאַנד. = ערציעהונג. אין דער געזעלשאפט צו שטיצען רוסישע ארבייט און האנדעל האָט ל. ע. אבאלענסקי פארגעלייענט א אינטערעסאנטען רעפעראט וועגען א נייע שול-סיסטעם אין אמעריקא וועלכעס פערייניגט די ענטוויקלונג פון שכל מיט האנדארבייט״. איידער דער רעפערענט האָט ערקלערט די סבות וועלכע

האבען ארויסגעבראכט דאס נייע שול-סיסטעם האט ער פריהער געשילדער דעם כאראקטער פון די היינטיגע שולען.

די עלטערען וואונדערען זיך זעהר אפט—האט געזאגט דער רעפערענט— דאס איינינע חדשים נאך דעם ווי די קינדער טרעטען איין אין שולע, איז צו בעמערקען אין זיי א גרויסע פערענדערונג: פון פרעהליכע, לעבעדיגע און נייגיעריגע ווערען די קינדער מרה-שחורה'דיג און אבגעלאזען. די עלטערען בעמער-קענדיג ווי שלעכט די קינדער זעהען אויס, קלערען אז עס קומט פון צו פיל מאטערען די קינדער מיט לערנען און הויבען אן צו היילען די קינדער מיט גימנאסטיקע און קערפערליכע בעוועגונגען. נאר דערפון קומט אפטמאל קיין גוטס נישט ארויס: דער פין ווערען ביי זיי ענטוויקעלט די מוסקולען אבער וועניג ענטוויקעלט דער מח, מיט איין ווארט גימנאסטיקען איז א שלעכט מיטעל אויסצוגלייכען די ענטוויקעלונג פון שכל אין פון גוף. אין דער היינ-טיגער שולע ווערט איבערהויפט ענטוויקעלט ביי די שילער נור דער זכרון. די גאנצע ארבייט פון די שילער בעשטעהט נור אין דעם: אויסצולערנען זיך פרעמדע געדאנקען, פארמולען און צייכנונגען. פאר דעם קינפטיגען לעבען זענען זיי במעט גארנישט צו געגרייט. עס איז נישטא קיין שום זאך צו וועלכער זיי זענען געקומען דורך אייגענע בעטראכטונגען, און וועלכע זיי האבען זיך ערוואָרבען מיט דעם אייגענעם פערשטאנד. די ביכער מיט וועלכע מען האט זיי שטענדיג געשטאפט האבען אין זיי דער-שלאגען דעם חשק צו טהון יעדע זאך מיט אייגענער קראפט. דאס וואהנען אין די שטעדט, וואו די קינדער קענען נישט בעטראכטען די נאטור, די בעשעפענישען און געוועקסען פערשטארקט נאך מעהר די שלעכטע פאלגען פונ'ם שטענדיגען שעפען קענטניסען נור פון די טוידטע ביכער.

אייגענע בעטראכטונגען, דאס קענטנים צו צופאסען די מיטלען צום צוועק, ארוים צו נעהמען נוצען פון די געזעצען פון דער נאטור, דאס צוטרויען צו זיך אליין, די געוואהנהייט צו ארבייט, א פעסטער ווילען אים צו פיהרען יעדע ארבייט — אט דאס זענען די אלע נייטהיגע זאכען וועלכע דער מענש דארף אין לעבען אין וועלכע זענען דערשטיקט געווארען דורך דעם ביכער-סיסטעם. און אומגעקעהרט הערפארגעהויבען אין דעם נייעסטען אמעריקאנישען סיסטעם, וועלכעס פעראייניגט די ענטוויקעלונג פון שכל מיט האנדארבייט.

דער גרעסטער פארשטעהער און פערברייטער פון דער נייער שול-סיסטעם אין אמעריקא איז ה א נ פ א ר ד ה ע נ ד ע ר ס א ן. די פראקטישע אמעריקאנער האבען געשווינד אויסגעפיהרט די רעפארם פון די שולען, פער-שטעהענדיג אז אזאלכע זאכען טויג נישט אבצולעגען אדער צו טהון אין דער הערפט. ה ע נ ד ע ר ס א ן האלט פאר איינס פון די וויכטיגסטע צוועקען פון דער ערציעהונג צו ענטוויקלען די זעלבסט-טהעטיגקייט פון דעם שילער, דאס ענטוויקעלט א לעבעדיגע טהעטיגקייט ווי האנד-ארבייט ביי וועלכער עס ווערט גלייך בעניצט דער שכל אין דער גוף.

חאטש ה ע נ ד ע ר ס א ן פארדערט איינצופיהרען אין די שולען געוויסע מלאכות, פון דעסטוועגען הייסט די שולע נישט קיין פראפעסיאן שולע, ווייל דער צוועק פון דער האנדארבייט איז נישט א פראקטישער אויסצולערנען די מלאכה נאר א מאראליש — ערציעהענדער. דאס סיסטעם האט געגעבען אויסגעצייכענטע רעזולטאטען. האנדארבייט האט בכלל זעהר אגוטע ווירקונג אויף די מאראלישע זייט פון מענש. האנדארבייט איז א מיטעל צו פערבעסערען דעם כאראקטער פין פערברעכער, צוריק צושטעללען די פעהיגקייטען פון שוואכ-זיננינע א. ד. ג. אזאלכע שולען איז דא אין אמעריקא זעהר פיעל און צוגע-פאסט פאר קינדער פון פערשיעדענע יאהרען. חוץ פערשיעדענע אלגעמיינע וויסענשאפטען ווערען אין די שולען געלערנט מלאכות: אין די ניעדריגע שולען בעשעפטיגט מען זיך די העלפט צייט מיט האנדארבייט, מיט אנדערע זאכען נור 3 מאל אין וואך. אין די העכערע שולען פערנעהמט די האנדארבייט וועניגער צייט.

דער רעפערענט איז געקומען צום דאזיגע בעשלוס: 1) א שולע וועלכע ענטוויקעלט נור דעם שכל פון שילער מאכט נישט פון איהם א פאלקאמענעם מענש, נאר אבעל-מום, וועלכען פעהלט עפיס, און מאכט איהם נישט ריכטיג בעקאנט מיט דער נאטור. 2) א שולע, וועלכע גיט נור שכל'דיגע קענטניסע פון בוך, גיט איהם נישט דאס נייטהיגסטע — די קענטנים צו בעגעהען זיך מיט דער נאטור און ארויסצונעהמען פון איהר נוצען. זי ארבעט נישט אין איהם אוים א פעסטען ווילען, זעלבסטטהעטיגקייט און בכלל גוטצברינגענדע פעהיג-קייטען פון מענש. 3) זי קען נישט איינפלאנצען אין די שילער ליעבע צו ארבייט און אכטונג צו ארבייטענדע מענשען; 4) על כן דארף מען אנהויבען לערנען האנדארבייט פון די נידריגסטע שולען אן און לערנען זי אייך אין די העכסטע שולען צוזאמען מיט אנדערע למודים, אויף אזא אופן אז איינס זאל זיין צו-געפאסט צום אנדערען. די וויסענשאפט מיט דער פראקטישער ארבייט.

*

טערקיי. — דער מצב פון די פינאנסען אין טערקיי. די חובות פון טערקיי בעטרעפען יעצט 4 מיליארד און 100 מיליאן פראנק. אלע אבצאהלען פון דער מלוכה זענען פערמשכנט ביי איהרע אויסלענדישע מלווים. די בעאמטע בעקומען נישט זייער געהאלט אין דער צייט, און דערום מוז די רעגיערונג אלעמאל נעהמען נייע קליינע אנלייהען. לעצטענס האט זי בעקומען א הלואה פון $1\frac{1}{2}$ מיליאן רובעל ביי דער דייטשער געזעלשאפט וועלכע האט ערהאלטען א קאנצעסיאן צו בויען די באגדאדער באהן.

דייטשלאנד האט יעצט א גרויסען איינפלוס אויף די טערקישע רעגירונג, דען איהר טרויעט טערקיי מעהר ווי אנדערע מלוכות.

און דייטשלאנד בענוצט זיך שטאַרק מיט דעם צוטרויען זי שיקט איהרע אפיצערען צו לערנען דאס טערקישע חיל, פערגרעסערט איהר האנדעל מיט טערקיי און קלערט דארט אויך צו גרינדען נייע קאלאניעס נעבען דער באגדאדער באהן.

די עמיגראציאן פון סיריען. בעת די אייראפעאישע סוחרים זוכען זיך נייע מערק פאר זייער האנדעל אין אזיען, זעהען מיר דארט אין מזרח גאר איין אומגעקעהרטע בעוועגונג: די איינוואהנער פון סיריען עמיגרירען קיין אירופא. די עמיגראציאן פון די כריסטליכע איינוואהנער אין דער לעוואנט ראָוינץ אין סיריען שטארקט זיך אלעמאל מעהר; זי האט זיך געראדע אנגע-הויבען נאך דער שלעכטער צייט אין יאהר 1860 ווען די טערקישע רעגיערונג האט געמוזט געבען די כריסטען גרעסערע רעכטע צו זיכערען זייער לעבען און פערמעגען. נישט לאנג נאך פלעגען די עמיגראנטען פאהרען גרעסטענטהיילס אין די פעראייניגטע שטאאטען פון צפון אמעריקא, נעמליך אין די גרויסע האנדעלסשטעדט ניו־יארק, טשיקאגא א. ז. וו. אין אנפאנג זענען זיי געקומען ווי קליינע הענדלער מיט ארטיקלען פון זייער לאנד און אנקלויבענדיג א קאפיטאל פלעגען זיי צוריקפאהרען אהיים יעצט האבען זיי זיך פעסט בעזעצט אין פער-שיעדענע שטעדט פון די פעראייניגטע שטאאטען, און האבען דארט אויך זייערע אייגענע צייטונגען אין דער אראבישער שפראך. זיי פיהרען יעצט אפט גרויסע געשעפטען און סטארען זיך צו רעגולירען דעם אימפארט האנדעל אין סיריען. לעצטע צייט פאהרען ארויס יעהרליך פון סיריען קיין אמעריקא, אויסטראליען און יאפאן בערך 10,000 מאן. די סירישע עמיגראנטען פערלאזען נישט אויף אייביג זייער פאטערלאנד; אפילו די גרעסטע סוחרים קומען צום בעזוך אין זייער לעוואנט-פראווינץ.

די עמיגראנטען זוכען בעזאנדערס ערטער וואו זיי קענען זיך בעשעפטיגען מיט מסחר, און אויף אזא אופן ווערען פיעל אקערבויער — סוחרים. די ערד-ארבייט גיט דעם אקערבויער א קארגען פערדינסט, און ער זוכט זיך דערום איין אנדערע פרנסה.

פעטערסב. וויעדאמ.

ציון־ליעדער.

פּראָלאָג.

ציהאָן זיעבען פאָרעם פון הימלישען שיין,
ציהאָן זיעבען ליכטיגע שטראהלען,
זיי זאָלען ווי גאָלדענע סטרונעס מיר זיין
און לייכטען, און זינגען, און שאַלען !..
מאַיגלעקעליך קלינגען אין פעלד און אין טהאָל...
די טייבעליך וואָרקען און פליהען,
צו הערען דעם זיסען און טהייערען קול,
די היילינע ליעדער פון ציון.
עס ציהען זיך ליעבליך די רויז און דער זאַנג
אין פעלד און אין גאָרטען — צו הערען
די ליעדער, אין וועלכע עס זענען פון לאַנג
צונויפגעמישט פערעל און טהרערען,
די ליעדער, וואָס שלאָגען־אַרויס, ווי אַ קוואַל,
פון הערצען און זידען, און בריהען —
די ליעדער מיט האָניג, די ליעדער מיט גאַל,
די ליעדער, די ליעדער פון ציון !..

I.

קרבנות

אַט שטעהט אַ יוד, אַ פרומער יוד.
ס'איז פשוט אַ רחמנות,
ווי איצט, אין גלות, לייענט ער
דעם „סדר הקרבנות"...

אַי, אַי! ווי שֵׁען דָאס איז גֶעוֶוען,
בְּשַׁעַת דֶער מִזְבֵּחַ
פְּלֶעגְט בְּרֶענֶען דָארְטֶען און עֶס פְּלֶעגְט
פון וַויירֶעךְ גֶעהְן אַ רֵיחַ!...

אָט פִּיהְרֶען קְנֶעכְט אַ פֶעטֶען אָכְּס,
וָואס וֶועט אַ „עוֹלָה" וֶוערֶען...
די הֶערְנֶער אויסגֶעגִילְדְט; אַ קְרַאנְץ
פון רויזֶען אויפְ'ן שְׁטֶערֶען...

אָט פִּיהְרְט־מֶען יוּנְגֶע שֶׁעפְּסֶעלִיךְ;
אָט טְרָאגְט־מֶען פְּרוּכְט פון נָארְטֶען
מִיט טויבֶען, בּוימֵאייל, וֶועמֶעל־מֶעהְל...
קָרְבָּנוֹת—אַלֶע סָארְטֶען...

דֶער כֹּהֵן־גָדוֹל בֶּענְשְׁט דָאס פָאלְק;
די לְוִיִים זָאגֶען שִׁירָה...
די פִּיעדֶעל הויבְּט דֶעם נִיגוּן־אָן,
עֶס רוּפְט זִיךְ־אָב די לִירֶע;

די צִימְבְּלֶען זִינְגֶען צוּקֶער־זִים,
די טַאצֶען הַאסְטִיג קְלַאפֶּען;
עֶס הוּדֶעט־בְּרוּמְט דֶער קֶעסֶעל־פּוּיק,—
דֶעם אָטֶעם נִיט צוּ חַאפֶּען...

אוֹי, וֶועה איז אוּנְז! און דָאס איז אַלְץ
פַארְפַאלֶען!...

— — — — — — — — — —

לִיעבֶּע בְּרִידֶער!
ס'איז עֶפִּים נָאךְ גֶעוֶוען, וָואס אִיצְט
מִיר הָאבֶּען שׁוין נִיט וִוידֶער:

קָרְבָּנוֹת אָכְּסֶען, צִיעגֶען, בָּאק?
נֵיין! אַנְדֶערֶע קָרְבָּנוֹת
הָאט אוּנְזֶער לַאנְד גֶעבְּרַאכְט אַ מָאל,
גֶעאָפְּפֶערְט אָהְן רַחְמָנוֹת:

גִבּוֹרִים זֶענֶען דָאס גֶעוֶוען —,
וָואס הָאבֶּען בְּלוּט און לֶעבֶּען
פַאר זֵייעֶר גָאט, פַאר זֵייעֶר פָאלְק
מִיט פְרֵייד אַוֶועק־גֶעגֶעבֶּען...

אויף די קָרְבָּנוֹת וויין און קְלָאג,
מַיין פָאלְק, מִיט הֵייסֶע טְהְרֶערֶען—,
פון זֵיי דֶער אָנְדֶענְק זָאל אין דִיר
נִיט אויסגֶעלָאשֶׁען וֶוערֶען!...

עֶר זָאל בַּאפְלִיגֶעלֶען דַיין גֵייסְט,
עֶר זָאל אִיהְם בְּרֶענֶען, בְּרִיהֶען,
דוּ זָאלְסְט גֶעדֶענְקֶען בִּיזְ'ן טוֹיְדְט
דַיין פָאטֶערלַאנְד, דַיין צִיוֹן!...

ש. פרוג.

ערינערונגען פון קינדישען לעבען.

פון י. דינעזאהן.

(פאָרטזעצונג)

פונקט דער הפך האט מיר געטראָפען מיט דעם אנדערען יודען, מיט קלמן מארינהאף.

קלמן מארינהאף, אזוי האבען איהם נור זיינע תלמידים דייטש־ליך גערופען, אין שטאדט האט ער קיין אנדער נאמען ניט געהאט ווי קלמן דער אפקורוס. וואָס דאָס איז אזוינס אפקורוס, האב איך נאך ניט געוואוסט. נאר פון די חברים האב איך געהערט, אז דער קלמן איז אזא מין פערשאָלטענער יוד, וואס האט פערקויפט זיין נשמה צום שטן, און איצט האט ער קיין אנדער ארבייט ניט, נאר צו טהון טאג און נאכט אלערליי עברות, כדי צו דערצאָרענען גאט, משיח זאל ניט קענען קומען אויסצולייזען די יודען פון גלות. און איך געדענק ווי עס פלעגען איהם נאכלויפען הדר־יונגליך און נאכשרייען איהם די אותיות פון דייטשעסן .A. B. C און מיט אַ בעזונדערן נגון זינגען! „קאַ, על, עם, ען, אָ, פע, קו, ער, עס!...." און ער פלעגט זיך געהן זיין וועגס צושמייכלענדיג, אזוי ווי דאס וואלט איהם נאך א הנאה געטהון.

און אזא שענער איז ער געוועזען, אַ זעלכע שענע לאנגע געקרויזעלטע האָר האט ער געהאט ארום און ארום, אז עס האט זיך אַ ברעקיל פאה אפילו ניט אנגעזעהן, אזוי שען און ריין איז ער שטענדיג אנגעטהון געוועזען, האטש ניט קורץ, ווי די דייטשען געהען, נאר עפיס גלאט אזוי פיין, א פערגניגען געוועזען זעהען איהם — און אזוי שען פלעגט ער מקבל שבת זיין פרייטאג צו נאכט אין דעם דייטשעסען מנין, וואס איז אין דעם אנדערען הויז פון מיין היים געוועזען, און וואו איך פלעג אַלע שבת דאַוונען. און ווי פיין פלעגט ער לייענען אין דער תורה, און דער נגון זיינער פון מפטיר, איז א מחיה געוועזען צו הערען.

איך האב געוואוסט, אז אין דעם מנין דאוונען נור דייטשען, פון שבת צו שבת, אז אלע, וואס דאַוונען דא — זענען ניט פרומע, נאר ערגער פאר אלעמען איז קלמן. איך וואלט דא ניט גדאַוונט, ווען מיין טאַטע וואלט א היימיגער געוועזען, נאר אהן דעם טאטען האט די מאמע מיך ניט געלאזען געהן אין נרויסען בית המדרש, און פלעגט זאָגען: שבת מעגסט דו געוויס דא דאוונען, ווייניגסטענס, וועסט דו דא ניט קענען שטיפען ווי אין בית המדרש.

אַ חבר מיינער, האט מיר אמאל געזאגט, אז אונטער קלמן דעם אפקורוס איז אלע מאל אָפען דער גיהנם, און איך פלעג מורא האבען צום עמוד צוצוגעהן, איך זאל צוליעב איהם אין גיהנם ניט אריינפאלען. פונדעסטוועגען, פלעג איך קוקען אויף איהם און מיט פערגניגען הערען זיין דאוונען, זיין לייענען מפטיר, און מיר פלעגט שטארק פערדריסען, פאַר וואס ער האט זיין נשמה פערקויפט צום שטן...

— וואָס לערנט ער מיט זיינע תלמידים? האב איך אמאל מיינעם א חבר געפרעגט, וואס ער האט איהם בעת מעשה געשאלטען. דער חבר איז מיט דריי יאהר עלטער געוועזען פאר מיר, און האט שוין לאנג געלערענט גמרא, בעת איך האב ערשט מיט א פאָר וואכען צוריק אנגעהויבען רש"י. דעם חבר האב איך אלץ געגלויבט. איך האב געמיינט, ער ווייס אלץ, אומזיסט לערנט ער שוין גמרא און איז נאך דעם רב'ס א אייניקעל?!

— תלמידים, זאגסט דו? האט זיך דער חבר אויף מיר אנגע־בייזערט, מען טאר זיי ניט אנרופען מיט אזא הייליגען נאמען! זיי טראגען די פאות פארלעגט הינטער די אויערן, דערמיט פערקרימען זיי די מצוות, געהען מיט קורצע רעקליך, אזוי ווי די דייטשעסע שקצים, רעדען דייטש, און אפילו חומש לערענט זייער רבי דער אפקורוס מיט זיי אויף דייטש! פערשטעהסט?

— וואָס זענען זיי שולדיג, האָב איך געפרעגט, אַז זייער רבי לערנט מיט זיי אַזוי?

— מאַלע וואָס ער לערנט! האָט זיך מיין חבר אָבגערופען, זיי דאַרפען איהם ניט פאָלגען!

— אָבער זייערע טאַטעס הייסען זיי דאָך ביי איהם לערנען! האָב איך נאָך אַלץ זיי פערענטפערט.

— ווענען דאַרף מען גיכער פאָלגען, האָט מיין חבר מיך פלוצלונג אַ פרעג געטהון, אַ טאַטען, אָדער גאָט?

איך האָב ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן, ניט ווייל איך האָב ניט געוואוסט, אַז גאָט דאַרף מען פריהער פאָלגען פאַר אַטאַטען, נאָר ווייל מיר איז שווער געוועזען מודה צו זיין, אַז די יונגליך, אַזאָלכע שענע

און פֿיינע יונגליך, האָבען שוין אַ גרויסע עֲבֵרָה, וואָס זיי לערנען ביי אַזאַ רָבִּי׳ן.

— זאָלסט עס געדענקען, האָט דער חבר, זיך ווידער געווענדט צו מיר ווי אַ עלטערער גוטער פֿריינד, אַז גאָט דאַרף מען אָלץ און אַלע מאָל פֿאָלגען, מעהר פֿון אַ טאַטען, מעהר פֿון אַ רבי׳ן אפילו, און אַז אַ טאַטע און אַ רבי אפילו הייסען אָבקעהרען פֿון גאָטס וועג און טהון אַ עֲבֵרָה, טאָהר מען זיי ניט פֿאָלגען, און מען האָט נאָך אַ מִצְוָה, וואָס מען פֿאָלגט זיי ניט! גאָט אָבער מוז מען אָלץ, אָלץ פֿאָלגען, איך וואָלט איהם פֿאָלגען, אַז ער זאָל מיך נור הייסען, אפילו אויפֿ׳ן שפּיץ שוהל דאַך אַרויפֿקריכען און זיך אַראָבוואַרפֿען.

— וואָלסט דאָך געהרג׳ט ווערען, האָב איך איהם בעמערקט.

— אפילו געהרג׳ט ווערען. האָט דער חבר געענטפֿערט. אַז גאָט אַליין וואָלט עס הייסען, וואָלט ער מיך באַלד לעבעדיג מאַכען, פֿערשטעהסט? און איך, האָט זיך נאָך אַ חֵדֶר־יונגיל אָבגערופֿען, וועלכער האָט זיך איצט בעשעפֿטיגט מיט גלאָז שניידען מיט אַ שטיינדיל ערגיץ, וואָס ער האָט פֿון זיין הייס געבראַכט, און איך, דו זעהסט אָט דאָס שטיק גלאָז, איך וואָלט עס אַראָבשלינגען, אַז גאָט אַליין זאָל מיר נור הייסען און גאָר קיין מוֹרָא האָבען.

— פֿערד! האָט מיין חבר אויף איהם אַ געשריי געטהון, צו וואָס זאָל דיר גאָט הייסען אַזאַ נאַרישקייט? נאַ דיר, גאָר אַ שטיק שפּיציג גלאָז אַראָבשלינגען!

— צו וואָס זאָל דיר גאָט הייסען פֿון שפּיץ שוהל־דאַך זיך אַראָבוואַרפֿען? האָב איך געפֿרעגט.

— פֿון אַ נסיון ווענען! ווי ער האָט געהייסען קוילען יצחק׳ן צו פּרובען אברהם׳ן אויב ער וועט איהם פֿאָלגען! האָט מיין חבר דערקלערט. איך האָב נאָך אָלץ ניט פֿערשטאַנען. מיט וואָס איז זיך אַראָבוואַרפֿען פֿון שפּיץ שוהל־דאַך מעהר נִסָיוֹן ווי איינשלינגען אַ שטיק שפּיציג גלאָז, האָטש דאָס לעצטע האָט מיר אויסגעוויזען אַ סך שווערער.

נאָר מיין חבר, האָט פֿיינט געהאַט, מען זאָל איהם אַ סך מאָל איבערפֿרעגען און האָט אונז אָנגעהויבען דערצעהלען אַ מַעֲשֶׂה פֿון די לָמֶד־וָיו׳ניקעס, און דער סוֹף איז געוועזען, אַז ער וויים זיכער, אַז ר׳ מאיר יעקע איז אויך איינער פֿון זיי. אויף זיין זְכוּת האַלט זיך די גאַנצע וועלט, און אַז ער זאָל נור וועלען, וואָלט מָשִׁיחַ שוין קומען.

— פֿאַר וואָס וויל ער ניט? האָב איך, איהם אָלץ גלויבענדיג, געפֿרעגט.

— ער וויל ניט נור איבער קלמנ׳קע אַפּקוֹרוֹס, האָט מיין חבר זיכער געזאָגט. פֿאַר וואָס זאָל טאַקי אַזאַ רָשָׁע דערלעבען משיח׳ן? אדרבה, לאָמיר זיין פּרוּש, בעטען גאָט, קלמן זאָל פֿגר׳ן, וועט שוין ר׳ מאיר יעקע קיין תּרוּץ ניט האָבען, וועט ער טאַקי באַלד אַראָב ברענגען משיח׳ן!

משיח זאָל קומען, האָב איך שטאַרק געהאָפּט, און נאָך שטאַרקער געוואָלט, ער זאָל וואָס גיכער קומען. און איך האָב אַ וויכטיגע סִבָּה געהאַט, וואָס מיר האָט זיך עס אַזוי שטאַרק געוואָלט. ערשט פֿאַר יאָהרען איז מיינס אַ ברודער׳ל געשטאָרבען, אַ שען קינד, וואָס איך האָב זעהר ליעב געהאַט. מיין גאַנצע טרייסט, נאָך זיין טוידט, איז געוועזען: משיח וועט קומען, וועט זיין תְּחִיַת הַמֵּתִים, וועט מיין ליעב ברודער׳ל לעבעדיג ווערען. דאַריבער האָב איך זעהר געוואָלט טאַקי גאָט בעטען, אַז קלמן זאָל וואָס גיכער שטאַרבען און זאָל שוין משיח קומען, מיין ברודער׳ל זאָל צוריק לעבעדיג ווערען און די מאַמע זאָל אויפֿהערען צו וויינען שטילערהייד, ווען זי דערמאַנט זיך אָן איהם. אָבער עפּיס האָב איך ניט געקענט בעטען אַ טוידט אויף קלמנ׳ן און אַז איך פֿלעג איהם זעהן, פֿלעגט מיין האַרץ איהם, געגען מיין ווילען, ווינשען לעבען און לעבען, האָטש איבער איהם קומט משיח ניט און מיין ברודער׳ל מוז נעבּיך נאָך ליגען אין קֶבֶר.

און ניט נור מיר קליינע חדר־יונגליך האָבען קלמנ׳ן שולדיג געמאַכט, וואָס משיח קען ניט קומען, נאָר די גרויסע יודען און יודענעס האָבען איהם נאָך אין ערגערע זאַכען בעשולדיגט. לויט נאָך מיין דאַמאָלינען בעגריף. און איך געדענק ווי איינמאָל, מען האָט נור וואָס אָבגעדאַווענט, דער עוֹלָם האָט נאָך אַפּילו טַלִית און תְּפִלִּין ניט אויסגעטהון, האָט זיך פּלוצלונג אַריינגעריסען אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ איין עלטערע יודענע, מיט רויט אָנגעוויינטע אויגען, איז צו גלייך צום אָרוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַ ריס־געטהון דעם פָּרוֹכֶת, געעפֿענט בײדע טהירליך, אַריינגעשטעקט איהר קאָפּ, זיך מיט בײדע הענד אַרומגעהאַפּט אַרום די ריינינקייטען, און מיט אַ שרעקליכען געוויין אָנגעהויבען טַעֲנָה׳ן:

הייליגע, ליכטיגע סֵפֶר תּוֹרוֹת! וואו שטעהט עס אין אייך געשריבען, אַז איבער די זינד פֿון דעם כּוֹפֵר, קלמנ׳קע דעם אַפּקוֹרוֹס, זאָל מיין אונשולדיג קינד מיר אָבגענומען ווערען פֿאַר דער צייט?! אַזאַ פֿרום קינד, אַזאַ יונג בוימעלע, אויסגעהאָדיוועט מיט גרויס מיה און פּיין, מיט מַזָּל חֲתוּנָה געמאַכט, אַ קינפּעטאָרין, אַ ערשטלינג נעבּיך. און דאַרף זיך שוין געזעגענען מיט דער ליכטיגער וועלט, מיט איהר טהייערען מאַן דעם מוּפְלָג, מיט איהר ערשט קינד, וואָס זי האָט ערשט מיט דריי טעג צוריק געבוירען, און נעהן אין פֿינסטערן קבר נעבּיך!... פֿאַר וואָס? פֿאַר וועמענס זינד? פֿאַר קלמנ׳קען, זאָל ער קיין גוטס ניט האָבען, פֿאַר זיינע עֲבֵרוֹת! אוי תּוֹרוֹת הייליגע, אוי סְפָרִים ריינע, זעהט וואָס טהוט זיך איבער איהם ביי אונז אין שטאָדט, עס פֿאַלען אונשולדיגע עופֿה׳ליך נעבּיך אין די וויגעליך, עס שטאַרבען קינפּעטאָרינס אין די בעטען, אויסגעריסען, אויסגעבראָכען ווערען שענע צווייגעליך און יונגע בוימעליך! עס ווערען קינדער אָבגענומען פֿון עלטערען און יונגע מאַמעס פֿון זייערע קינדערליך!... שווייגט ניט, הייליגע תּוֹרוֹת, פֿליהט אַרויף צו גאָט, בעט איהם, ער זאָל שוין איינשטילען זיין גרים צאָרן, צוררייסען דעם ביטערען גְּזַר דִּין פֿון מיין קינד, מיר פֿינסטערע מאַמען, מיין קינד אָבגעבען, דער יונגער קינפּעטאָרין איהר רְפוּאָה צושיקען, און זאָל ער טאַקי בעווייזען זיין דִּין, זיין מִשְׁפָּט אויף דער וועלט און זאָל זיין שטראָף שיקען אויף דעם שולדיגען, אויף קלמנ׳קען, דער ערשטער דונער זיינער זאָל איהם טרעפֿען, און די וואָס געהען אין דיינע וועגען זאָלען מעהר פֿון קיין קרענק און פֿון קיין צַער ניט וויסען!

די וואָס האָבען איהרע טַעֲנוֹת געהערט האָבען געוויינט, אויך מיינע אויגען זענען פֿול טהרערען געוואָרען, דאָס האַרץ האָט געקלעמט און מיר האָט געדאַכט מיין האַלז האָט זיך מיט שטריק צוגעשנורט, און איך קען קוים דעם אָטהעם אָבהאַפּען.

אין בית המדרש איז אַ רעש געוואָרען.

— ביז וואַנען וועט מען עס בֶּאֱמֶת ליידען פֿון איהם? האָט איינער געשריען. ווען האָבען מיר פֿון אַזעלכע גְזֵרוֹת געהערט, פֿון אַזעלכע קלאָגען געוואוסט! זינט דאָס שוואַרציאָהר האָט דעם אַפּקוֹרוֹס געבראַכט צו אונז, איז וואָס אַ טאָג, אַ נייע גזרה, וואָס אַ שעה אַ נייע קלאָג!

— עס איז אַ מצוה איהם ווי אַ הערינג צורייסען! האָט געשריען אַ הויכער יוד, מיט אַ גרויסען תּפלין־של־ראש אויפֿ׳ן שטערן. און אין אַנדער שטאָדט, וואָלט אַזאַ מענש שוין לאַנג אַכַּפָּרָה געוואָרען פֿאַר כְּלַל יִשְׂרָאֵל, נאָר דאָ זענען דען אויך דאָ מענשען? וועט ווער אַ פֿינגער אויפֿהויבען אויף איהם?

— אַדרבה, האָט זיך נאָך איינער אָבגערופֿען, אַז איהר זייט יאָ אַזאַ מענש, דאָ געהט טאַקי, מאַכט פֿון איהם וואָס איהר קענט, און זאָל ער טאַקי ווערען די כּפּרה פֿאַר אונז אַלעמען!

— איך? וואָס עפּיס איך? איהר מיינט אפשר, פֿאַר איהם האָב איך מורא? האָט דער מיט דעם גרויסען של־ראש, געשריען, מיט איין ריהר וואָלט איך פֿון איהם מאַכען אַ גַל שֶׁל עֲצָמוֹת, נאָר פֿאַר זיינע בַּעֲלֵי בַּתִּים, פֿאַר די גְבִירִים, וואָס גיבען איהם זייערע קינדער אין חֶדֶר, האָב איך מוֹרָא, איך לעב פֿון זיי, און מיין פַּרְנָסָה, איז קלמנ׳קעס טְרֵפָה׳נער גליק, פֿערשטעהט איהר?

די איבריגע האָבען אויך דאָס איינגעוויזען. און בֶּאֱמֶת, ווער וויל זיך טשעפּען מיט גבירים, וואָס האַלטען שטאָל און אייזען פֿאַר אַזאַ אַפּקוֹרוֹס? נאָר גאָר שווייגען דאַרף מען אויך ניט, האָט איינער געזאָגט, און ווייסט איהר וואָס? מען מוז בעטען מאיר יעקען, וואָס האָט פֿאַר קיין גביר און פֿאַר קיין לייט ניט מורא, וואו עס איז שַׁייך צום כְּלָל, ער זאָל נעהמען די מצוה אויף זיך און טאַקי נאָך היינט ביי נאַכט זאָל ער מאַכען אַ בּאַרג אַש פֿון דעם אַפּקוֹרוֹס!

די עצה איז אַלעמען געפֿעלען. אַז ר׳ מאיר יעקע קען פֿון אַזאַ קלמנ׳ן, וואָס איז קוים אַ העלפֿט פֿון איהם — אַ באַרג אַש מאַכען, איז מיר קיין ספֿק ניט געוועזען. פֿון איין רעכטען קלאַפּ, האָב איך מיר פֿאָרגעשטעלט, וועלען זיך קלמנ׳ס אַלע ביינער צושיטען, אַז ער וועט עס טהון, איז מיר אַוודאי קיין שאלה ניט. ר׳ מאיר יעקע וויל שוין לאַנג זיין אַ קרבן פֿאַר כּלל ישׂראל, פֿאַר וואָס זאָל ער בּאמת לאָזען שטאַרבען אַזאַ יונג ווייביל נעביך, וואָס איהר מאַמע האָט אַזוי געקלאָגט? פֿאַר וואָס זאָל ער ניט מציל זיין קליינע עופֿה׳ליך, וואָס פֿאַלען נעביך ווי פֿליגען אין די וויעגעליך?

אַרויסגעהענדיג פֿון בית המדרש האָב איך געפֿיהלט, אַז עס טהוט מיר עפּיס אַזוי וועה דאָס האַרץ. עס האָט רחמנות אויף די וויינענדיגע יודענע, אויף איהר טאָכטער, וואָס מאַטערט זיך נעביך, און שטאַרבט שוין אפֿשר אין דער מינוט. איך גיב דער יודענע גערעכט, איך גיב דעם גאַנצען עולם גערעכט, פֿאַר וואָס זאָלען טאַקי אומשולדיגע קינדער שטאַרבען? פֿאַר וואָס זאָל טאַקי אַ פֿרום ווייבעלע נעביך ערשט פֿון קינפּעט אַוועק פֿון דער ליכטיגער וועלט אַהין אין דעם פֿינסטערן קבר. בּעת ער, קלמנ׳קע, דער וואָס איז שולדיג, געהט זיך אַזוי פֿרעהליך אין די גאַסען, מיט זיין טהייערען שטעקען, מיט די געגלאַנצטע שטיוועל? איך ווער אַליין אין כּעס אויף איהם און וואָלט איהם, דאָכט זיך, ווי אַ הערינג צוריסען, נאַר אָט שטעלט זיך מיר פֿאָר, ווי מאיר יעקע קומט אַריין צו איהם, גיט קלמנ׳ן אַ וואַרף, ער וויל זיך מציל זיין, הויבט אָן בעטען, נאַר מאיר יעקע הערט ניט, און גיט אַ געשריי; רשע, אפּיקורוס! און עס צושיטען זיך קלמנ׳ס אַלע ביינער. איך גיב אַ ציטער פֿון דעם געדאַנק, און דאָס האַרץ טהוט מיר נאָך מעהר וועה ווי פֿריהער.

(פֿאָרטזעצונג קומט)

קאַליקעס.

א ראָמאַן אויס דעם יודישען לעבען אין רוסלאַנד.

פֿון מ. ספּעקטאָר.

(פֿאָרטזעצונג).

אין איהרע נײַנצעהן יאָהר האָט זי פֿיעל מעהר געלעזען ווי אַנדער מיידיל אין איהרע יאָהרען. איהר פֿאָטער איז ניט געווען רייך און האָט קיין פֿערמעגען געהאַט אויסער אַ רייכער ביבליאָטהעק, וועלכע ער האָט געקליבען אַ סך יאָהרען נאָך פֿון יונגילוויַז אָן. אידאַ פֿלעגט די ביכער פֿון זיין ביבליאָטהעק שלינגען איינס נאָך דעם אַנדערען, און אַלע אין לאַוראַווע פֿלעגען זיך וואונדערען וואָס אַזאַ שעהן מיידיל ניט זיך אָב מעהר מיט ביכער ווי מיט איהר שענקייט. די מוטער פֿלעגט שרייען אַז אַ מיידיל דאַרף ניט ליגען אַזוי פֿיעל איבער ספֿרים, דאָס פּאַסט פֿאַר אַ יונגיל, נאָר איהר פֿאָטער פֿלעגט זי פֿערענטפֿערען. אַזוי ווי ער האָט קיין זוהן ניט זאָלען חאָטש זיינע טעכטער זיך בענוצען מיט זיין „רייכטום", ווי נחמן ליפּשיץ פֿלעגט אָנרופֿען זיין ביבליאָטהעק.

ביי איהר אָנגעלעזענקייט און שענקייט, האָט פֿון דעסטוועגען יעדער אין וואַגאָן געקענט בעמערקען אַז זי איז אַ קליינשטעדטילדיגע, ובפֿרט האָט זי זיך דערמיט געוואָרפֿען אין די אויגען, ווען זי פֿלעגט אָנהויבען רעדען, ווייל זי האָט זיך פֿון איהר פֿאָטער אויסגעלערענט רעדען מיט מליצות ווי כּמעט אַלע קליינשטעדטילדיגע געבילדעטע.

ביי איהר גאַנצער ענערגיע און פֿעסטען כאַראַקטער איז זי געווען אַ שעמעדיגע. זי פֿלעגט גלייך רויט ווערען, ווען זי פֿלעגט הערען אַ פּראָסט וואָרט, אָדער ווען עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען אַז זי האָט זיך אין רעדען אַרויסגעהאַפּט מיט אַ נאַרישקייט.

בּכלל איז אין איהר גרינג געווען צו בעמערקען אַז זי איז ווינציג געווען אין געזעלשאַפֿט, און דערפֿאַר פֿלעגט זי זיך צווישען פֿרעמדע ניט פֿיהלען היימיש און פֿלעגט ניט קענען רעדען אַזוי גרינג, ווי עס קענען דאָס די גרויסשטעדטיגע, ניט נור דערוואַקסענע מענשען, נאָר אפֿילו צעהן יעהריגע קינדער.

ווען זי פֿלעגט זיך פֿאַרשעמען און איבער איהר געזיכט פֿלעגט זיך מינוטענווייז בעוויַזען איהר יונגע רויזע־פֿאַרב פֿלעגט זי נאָך שענער ווערען און בעקומען דעם זיבעטען חן.

*

אויף דעם צווייטען טאָג האָט זיך אידאַ ניט געפֿיהלט גוט האָטש זי איז אויף דער באַנק די גאַנצע נאַכט געשמאַק געשלאָפֿען. זי האָט איהרע עלטערען געזעהן אין חלום זעהר טרויריג, איבערהויפּט האָט אויף איהר געמאַכט אַ שרעקליכען איינדרוק הירשעל, וועלכען זי האָט אויך געזעהן אין חלום. ער האָט געקוקט אויף איהר מיט אַ בלאַס קרענקליך געזיכט. ער האָט געוויינט פֿאַר איהר זי זאָל ניט אַוועקפֿאָהרען, זי זאָל איהם אויך מיטנעהמען, און זי האָט איהם אַרומגענומען ווי אַ קליין קינד און געטרייסט, אַז זיי וועלען זיך אין ניכסטען נאָך אַ מאָל זעהן און שוין זיין אויף שטענדיג צוזאַמען. נאָר פּלוצים פֿיהלט זי ווי ער פֿאַלט אַרויס פֿון איהרע הענד און מיט אַ גרויסען קלאַפּ פֿאַלט ער אויף דער פּאָדלאָגע און ליגט אויסגעצויגען טויט. מען שרייט, מען געוואַלדעוועט, מען לויפֿט נאָך דאָקטורים, מען שרייט „גיכער, וואַסער, ראַטעוועט איהם", און אידאַ האַפּט זיך אויף... און זעהט ווי זי געפֿינט זיך אין וואַגאָן...

זי קוקט זיך אַרום און זעהט ווי איהר קאַרטאָנענע פּודלע, אין וועלכער עס ליגט איהר היטעלע, איז אַראָבגעפֿאַלען פֿון פּאָליצע אויף דער פּאָדלאָגע, זי האָט באַלד די פּודלע אַנידערגעלעגט אויף דעם פֿריהערדיגען אָרט. זי דערוויסט זיך אַז דער צוג שטעהט שוין פֿינף מינוטען נעבען דער גרויסער סטאַנציע דינאַבורג און הערט ווי איינער שרייט צום אַנדערען: „לויף גיכער און נעם פֿאַר זעקס גראָשען אַ טשאַיניק הייס וואַסער". דערצו האָט זי זיך דערמאַנט ווי פֿאַר דעם שלאָף האָט זי געלעזען עפּיס אַ ביכעל וואָס אַ פּאַסאַזשער האָט איהר געליהען און וואו דאָרטען האָט זיך איינער געשאָסען און צוויי זענען געשטאָרבען.

זי האָט זיך אפֿילו פֿון חלום באַלד בערוהיגט, נאָר וועגען הירשלען האָט זי דעם גאַנצען צווייטען טאָג אויפֿגעהערט טראַכטען, זי האָט איהם ליעב געהאַט פֿון קינדוויַז אָן. קיינער פֿון איהרע בעקאַנטע יונגע לייט איז איהר ניט אַזוי געפֿעלען און מיט קיינעם פֿיהלט זי זיך אַזוי ניט גוט ווי מיט הירשלען, נאָר דאָך איז דאָ מינוטען וואָס זי קען איהם ניט איבערטראָגען. דאָס קומט פֿאָר דאַן, ווען זי זעהט ווי הירשעל איז ביי זיך אַזוי רוהיג, זיכער און עס פֿעהלט איהם קיין זאַך אין דער וועלט ניט. ער איז צופֿרידען מיט דער וועלט ווי גלייך בּאמת עס פֿיהרט זיך אַזוי אַלעס אין אָרדענונג און יעדען פֿון זיינע ברידער לעבט זיך אַזוי גרינג און גוט ווי איהם.

— איז דען הירשעל עהנליך צו די יונגע לייט, ווי איהר פֿאָטער מיט זיינע חברים זענען געווען? איז איהר איצט ווידער אויפֿגעקומען אויף די געדאַנקען.

— ווי אַזוי פֿלעגען אַמאָליגע יונגע לייט פֿערברענגען זייער צייט און ווי אַזוי פֿערברענגען די היינטיגע יונגע לייט? — פֿלעגט אָפֿט איהר פֿאָטער זאָגען. דאָ האָט זי זיך אָנגעהויבען דערמאַנען, ווי איהר פֿאָטער פֿלעגט דערצעהלען פֿון די פֿריהערדיגע יאָהרען: מען האָט געלערענט אין די בּתּי־מדרשים ווי די עלטערען האָבען פֿערלאַנגט, מען האָט געלערענט אייראָפּעאישע שפּראַכען און וויסענשאַפֿט אַז די עלטערען זאָלען ניט וויסען. אין די ווינטערדיגע נעכט, ווען אַלע זענען געשלאָפֿען און זומער הינטער דער שטאָדט אין וואַלד, צווישען די בערג, האָט מען ווידער געלעזען און געלערענט — מען האָט געוואָלט פֿון זיך מאַכען מענשען. נאָר דאָס אַלעס איז ווינציג געווען; מען האָט זיך געריסען אין די גרויסע שטעדט וואו מען קען פֿרייער און גרינגער לערנען. ניט איין מאָל האָט מען זיי געהאַפּט מיט די השׂכּלה־ביכער, טאַטע מאַמע האָבען דערפֿאַר געשלאָגען, די שטאָדט האָט געזידעלט, געשאָלטען, געטייט אויף זיי מיט די פֿינגער, נאָר זיי, האָבען נאָך מיט מעהר פֿייער, מיט מעהר חשק געטהון זייער זאַך אום צו ווערען מענשען, אום זיך אַרויסצורייסען פֿון דער פֿינסטערניש. פֿלעגען זיי בעמערקען אין שטאָדט אַ פֿעהיגען יונגיל, פֿלעגען זיי איהם באַלד אַריינגעהמען אין חבֿרה. ווען אָרימע קינדער האָבען געוואָלט לערנען, האָט מען מיט זיי מיט ליבשאַפֿט געלערענט, און מיט די לעצטע גראָשענס זיי אויסגעהאַלטען, זיך געטהיילט מיט דעם לעצטען ביסען. צווישען די יונגע לייט זענען ניט געווען דאַן לעהרער און שילער, עלטערע און יונגערע, רייכע און אָרימע. עס זענען נור געווען חבֿרים, גלייכע ברידער. אַזוי האָבען אַ מאָל פֿערבראַכט די צייט אַמאָליגע יונגע לייט אין די יונגע, בעסטע פֿרייע יאָהרען.

זיי האָבען געלעבט, געאַרבייט, און מלחמה געהאַלטען, פֿאַר קיין זאַך קיין מורא ניט געהאַט, אַבי נור זיך און אַנדערע פֿאַר מענשען צו מאַכען. יודישע יונגע לייט זענען געווען גרייט יעדע מינוט זיך מקריב זיין פֿאַר זייערע ברידער, פֿאַר זייער פֿאָלק. און וואָס טהוען און מיט וואָס פֿאַרנעהמען זיך איצטיגע יונגע לייט? די רייכערע זענען צופֿרידען מיט זיך און לעבען אַ גוטען טאָג, און די אָרימע טראַכטען ווי זיי זאָלען קומען צו אַ קאַפּיטאַל כּדי אויך זיך קענען פֿערשאַפֿען אַלע פֿערגניגען פֿון דער וועלט. נאָר עפּיס טהון, אַרבייטען, אַז זיי זאָלען קומען צו אַ גוט רוהיג לעבען, דאָס טהון זיי גאָר ניט, זיי זיצען און וואַרטען, עס זאָלען זיי אַריינפֿליהען אין מויל געבראָטענע טויבען. זיי טהון ניט נור פֿאַר יענעם, נאָר אפילו ניט פֿאַר זיך אַליין, זיך פֿאַרצוברייטען צו אַ געזונדען און נוצליכען לעבען. איצטיגע צייט אַז עס געפֿינט זיך אַ יודיש יונגיל וואָס זאָגט „איך וויל לערנען אַ מלאָכה, איך וויל זיך בילדען, איך וויל ווערען אַ מענש, נאָר איך בין אָרים, איך וויל מען זאָל מיר אין דעם מיט עפּיס העלפֿען“. — ווער ענפֿערט איהם? קיינער ניט. דאָס יונגיל מעג האָבען די בעסטע פֿעהיגקייטען אַרט קיינעם ניט און קיינער העלפֿט איהם ניט. „אין מיינע צייטען, פֿלעגט דער פֿאָטער זאָגען, פֿלעגט מען אַזאַ יונגיל אויסהאָפּען, פֿון אַלע זייטען פֿלעגט מען פֿאַר איהם זאָרגען און פֿיעל, פֿיעל זענען פֿון אַזוינע יונגליך נאָכהער געוואָרען געבילדעטע מענשען. איצט אָבער שלאָגען זיך די פֿעהיגע צו קיין זאַך ניט צו און פֿון די ניט־פֿעהיגע קומען יעדעס יאָהר צו ביי יודען נייע טויזענדער קאַליקעס וואָס טויגען צו קיין זאַך אין דער וועלט“.

און אידאַ האָט זיך געפֿרעגט: וואָס טהוט הירשעל? און איבערהויפּט וואָס איז ער אַליין אָהן זיין טאַטענס געלד? — גאָר ניט. זי האָט געוואָלט ער זאָל זיין אַזאַ יונגער מאַן ווי איהר פֿאָטערס חברים. איהר אַלטען אָרימען האַלב קראַנקען טאַטען טהוט נאָך איצט אויך וועה דאָס האַרץ פֿאַר יענעם, האָטש ער איז איצט ניט אין שטאַנד צו העלפֿען. נאָר אַז ער צורעדט זיך וועגען דעם יודישען טרויריגען סקלאַוועטשעטען לעבען צינדען זיך אָן זיינע אויגען ווי ביי אַ יונגען מאַן. זי געדענקט, ווען ער איז געווען געזונד און יונג, האָט זי קיין שענערען ניט געזעהן ווי איהר טאַטען.

— פֿאַר וואָס זאָל הירשעל אַזוי ניט זיין ווי איהר טאַטע? פֿלעגט זיך אידאַ אָפֿט פֿרעגען, — פֿאַר וואָס אַרט הירשלען קיין זאַך ניט? אין לאַזוראָווע געפֿינען זיך אַזוי פֿיעל אָרימע לייט, זייערע קינדער וואַלגערען זיך אין גאַסען. פֿאַר וואָס קומט איהם קיין מאָל ניט אויף די פֿראַגע: וואָס זאָל אויסוואַקסען פֿון אַזוינע אומגליקליכע קינדער? פֿאַר וואָס זעהט ער ניט וואָס איך זעה? פֿאַר וואָס ריהרט איהם ניט אָן ביים האַרצען ווי מיך? שוין־זשע איז ער אַזוי בלינד אַז ער זעהט דאָס אַלעס ניט? נאָר אַ בלינדער קען דאָס אויך זעהן. די קרעכצען, די זיפֿצען פֿון דער יודישער נויט און צרות הערען זיך אין דער לופֿט. ניין, ניט אַזוינער קען זיין מיין מאַן. ניט מיט אַזוינעם קען איך מיין וועלט טהיילען.

און אידאַ האָט אויך ווי הירשעל געזאָגט צו זיך.

— ניט קיין טויזענטער קענען מיך גליקליך מאַכען... איך האָב הירשלען ליעב... איך בין געוואָהנט צו איהם... מיר איז אנגענעהם צו זיין אין זיין געזעלשאַפֿט... נו, איך האָב איהם ליעב... נאָר דאָס אַלעס וואָס מיין פֿאָטער האָט אין מיר פֿון קינדווייז אָן איינגעפֿלאַנצט איז מיר ליעבער און טייערער... איך האָב איהם אַלעס אין בריעף געשריעבען, און ווען ער וויל ווירקליך מיט מיר די וועלט טהיילען, זאָל ער פֿריהער פֿון זיך מאַכען דאָס וואָס מיר געפֿעלט. זאָל ער פֿריהער אַ מענש ווערען, ער איז יונג און געזונד. ביי די בעסטע יונגע יאָהרען קען יעדער פֿון זיך מאַכען וואָס ער וויל. מיר וועלען לעבען וועלען מיר זעהן, מיר זענען נאָך ביידע יונג און אַרבייט איז דאָ אַזוי פֿיעל...

מיט די געדאַנקען איז זי געוועזען פֿערנומען דעם גאַנצען טאָג. קיין פּעטערסבורג איז געבליבען נאָך עטליכע שעה רייזע און אַלע איהרע געדאַנקען וועגען לאַזוראָווע זענען איצט אַוועק, זי האָט איצט נור געטראַכט וועגען דער גרויסער שטאָדט פּעטערסבורג און וועגען איהרע נייע בעקאַנטע מיט וועלכע זי וועט זיך איצט בעגעגנען.

דער צוג האָט שוין אויסגעפֿעהלט די סטאַנציע גאַטשינאַ. באַלד וועט זי זעהן די גרויסע שטאָדט פֿון וועלכער זי האָט אַזוי לאַנג געטראַכט. זי האָט זיך געשטעלט ביים פֿענסטער, זי האָט געוואָלט זעהן די שטאָדט פֿון דער ווייטענס, נאָר ביז צום וואַרשאַווער־פּעטערסבורגער וואָגזאַל האָט זי מעהר ניט געזעהן ווי גרויסע קוימענס פֿון פֿערשיעדענע פֿאַבריקען.

אויף דעם וואָגזאַל האָבען זי אויפֿגעוואַרט מאַדאַם קריינין מיט איהר עלטערער טאָכטער אַננאַ.

— מיין פּאַפּאַ האָט מיר געזאָגט אַז איהר זענט אַזאַ שענע, איהר האָט אַזוינע זעלטענע בלאָנדע האָר מיט בלויע אויגען, אַז עס איז אייך גרינג צו דערקענען, און איך האָב אייך באַלד דערקענט ווי איהר זענט נור אַרויסגעגאַנגען פֿון וואַגאָן, האָטש איך האָב קיין מאָל אפילו אייער פֿאָטאָגראַפֿיע ניט געזעהן, האָט אַננאַ געזאָגט אַרומהאַפּענדיג זיך מיט אידאַן קושען. אידאַ האָט זיך אַזוי פֿערשעמט, אַזוי רויטה געוואָרען אַז זיי האָבען זיך מיט זייערע קושען ניט געקענט גלייך טרעפֿען.

— איין אמת'ע פּראָווינציאַלקע. — האָט אַננאַ זיך צולאַכט.

אַננאַ מיט איהר מוטער שרה ביילע, האָבען ביי אידאַן, וועלכע האָט זיך פֿון די לעצטע ווערטער נאָך מעהר פֿאַרשעמט און ניט געוואוסט וואָס צו טהון, צוגענומען די פּעקליך, אַרויס גענומען דעם באַגאַזש און זיך געזעצט אויף אַ דראָשקע. פֿאָהרענדיג האָבען זיי ביידע צו איהר גערעדט, נאָר זי האָט ניט געהערט קיין וואָרט, פֿון דעם קלאַפּען פֿון די פֿיעל דראָשקעס און קאַרעטען, און פֿון דעם גרויסען רעש פֿון די מענשען האָט זיך איהר פֿערדרעהט דער קאָפּ.

— שוין בעקאַנט, שוין בעפֿריינדעט, שוין געקושט זיך, און זי האָט דאָס אַזוי פֿיעל געטראַכט ווי אַזוי זי וועט זיך מיט זיי בעקאָנען און ווי אַזוי זי וועט מיט זיי רעדען.

דאָס אַלעס איז אידאַן דורכגעפֿלויגען אין די געדאַנקען פֿאָהרענדיג, נאָכהער האָט זי דערהערט עטליכע ווערטער וואָס די מאַדאַם קריינין האָט איהר דערצעהלט.

שוין עטליכע יאָהר אַז איך קלויב זיך אויף קבר אבות צו דער מאַמען, זי זאָל האָבען דעם ליכטיגען גן עדן און זיין אַ גוטע בעטערין פֿאַר אונז. זי ליגט טאַקע ביי אייך אין לאַזוראָווע, אַ טייער שטעדטיל לאַזוראָווע, נאָר פֿון דעם וויסטען פּעטערסבורג קען מען זיך דען אַרויסרייסען. הו, האַ! אַ געפּילדער, אַ רעש ווי אויף יענער וועלט.

— אָט דאָ וואָהנען מיר אין דער קאַזאַרמע, האָט מאַדאַם קריינין ווידער געזאָגט, ווען די דראָשקע האָט זיך אָבגעשטעלט נעבען אַ פֿינף עטאַזשנעם הויז. צוועלף הונדערט רובל אַ יאָהר דירה געלד און צו מיטטאָג דאַרף מען אָנצינדען די לאַמפּען. אַ פֿינסטערע עס־שטוב.

מען האָט אידאַן מיט איהרע פּעקליך אַרויפֿגעפֿיהרט אויף הונדערט דרייסיג טרעפּ, מען האָט אָנגעקלונגען און מען האָט באַלד ברייט געעפֿענט די טהיר.

און אידאַ וואָהנט יעצט אין פּעטערסבורג ביי באָריס פּעטראָוויטש קריינין אין הויז צוזאַמען מיט זיין פֿאַמיליע. —

(פֿאָרטזעטצונג קומט.)

א בריעף צו דעם הערין „בעל מחשבות“.

אויף אייער ווערטע קריטיק אין דעם „יוד“ נומער 3 איבער דאָס ביכעל „ר' מאיר פֿון ראָטענבורג“ מוז אויפֿמערקזאָם געמאַכט ווערען:

דאָס ביכעל איז אַרויסגעגעבען פֿאַר די שוליוגענד וועלכע לעזט און פֿערשטעהט רוסיש, און פֿאַר זי איז נייטהיג אַ איינפֿאַכע שפּראַך. זאָגאַר פֿאַר דעם פּראָסטען ערוואַקסענעם לעזער איז אַזאַ שפּראַך גוט און נוצליך. אויף דאָס געבילדעטע פּובליקום האָט מען ביי דער אויסגאַבע ניט גערעכענט.

וואָס עס אַנבעלאַנגט דעם אינהאַלט פֿון דעם ווערק איז ער אין גאַנצען גענומען געוואָרען פֿון פֿיליפּזאָהנס ערצעהלונג „רבי מאיר פֿון ראָטענבורג“ און פֿון באקס „רבי מאיר בן ברוך פֿון ראָטענבורג“ ווי דאָס איז אָנגעגעבען געוואָרען אויף דעם ערשטען בלאַט אין אַ אַנמערקונג. אַלזאָ איז ד. פֿ. זיסקאַנד ניט שולדיג ווען די ערצעהלונג איז ניט זעהר אָנציהענד און אינטערעסאַנט.

t.

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer Krakau,

״א. גאסעלניק׳ס אויסגאבען!״

אונטער דיזען נאמען האט אנגעפאנגען צו ערשיינען דורך די בוכ־האנדלונג פון אברהם גאסעלניק, ווילנא, האספיטאלני 349 א גאנצע סעריע פון פאפולער־וויסענשאפטליכע און בעלעטריסטישע ווערקע פון די בעסטע זשארגאנישע שריפטשטעלער און איבערזעצער.

ביז יעצט האבען ערשיינט:

1) די לעהרע פון לעבען (פיזיאלאגיע), ערשטער שיעור, פרייז 10 ק׳.
2) בילדער פון טהיער לעבען, נאך רובאקין, פרייז 40 ק׳.
3) דאס פפלאנצענלעבען (באטאניק), פרייז 30 ק׳.
4) וועמעס גלויבען איז בעסער? ערצעהלונג פון גראף ל. טאלסטאי, פרייז 5 ק׳.
5) סאקראטעס דער גריכישער פילאזאף, פרייז 5 ק׳.
6) די לעהרע פון לעבען (פיזיאלאגיע), 2־טער שיעור, פרייז 20 ק׳.

אין די זעלבע בוכהאנדלונג איז אויך דער הויפט פערקויף פון אלע קאטיקס אויסגאבען:

1) ווי האבען מענשען געלעבט מיט איינינע טויזענד יאהר צוריק, פרייז 10 ק׳.
2) ערצעהלונגען וועגען ווילדע מענשען, פרייז 10 ק׳.
3) ארבייט און קאפיטאל, פרייז 10 ק׳.
4) וועגען לופט, פרייז 10 ק׳.
5) אדם הראשון׳ס דורות אדער די פארהיסטארישע צייט פון מענשען פרייז 20 ק׳.
6) ווינטער אבענדען, אלע 3 טהייל צוזאמען פרייז 25 ק׳.
7) חיים משרת, ערצעהלונג פון ד. פינסקי, פרייז 3 ק׳.
8) שטריימיל, ערצעהלונג פון י. ל. פרץ, פרייז 3 ק׳.

אויסגאבען „צייט־גייסט״:

1) די איביגע מלחמה אין דער נאטור, פרייז 10 ק׳.
2) דער פערפאלענער, ערצעהלונגען פון ד. פינסקי, פרייז 10 ק׳.

עס געפינט זיך אין דרוק און קורצליך וועלען ערשיינען:

1) די וואונדערליכע ערפינדונגען פון נייצעהנטען יאהרהונדערט נאך רובאקין).
2) די לעהרע פון לעבען, 3־טער שיעור, און פיעל אנדערע.

אין די זעלבע בוכהאנדלונג געפינען זיך אלע אנדערע וויסענשאפטליכע און נוצליכע זשארגאנישע און העברעאישע ווערקע.

אין קורצען וועט ערשיינען:

1) אברהם לינקאלן, ביאגראפיע.
2) שלמה מיימון, ביאגראפיע.
3) קליינע ערצעהלונגען פון ד. פינסקי או. א.
4) איבערזעצונגען פון די בעסטע אייראפעאישע שריפטשטעללער.
5) די מערקווירדיגקייטען פון נייצעהנטען יאהרהונדערט.

בוכהענדלער קריגען בערייטענדען ראבאט! בעשטעללונגען ווערען פ נקטליך ע־פילט

אדרעסע:

Buchhandlung A. HASSELNIK, Wilno, Hospitalstr.

יצא לאור הכרך הרביעי

„ממזרח וממערב״

וזה תכנו:

א) הגאון מווילנא — ראובן ברייניז. ב) רב יוסף ב״ר נתן אופיציאל וספרו — ד״ר צבי מאלטער. ג) ספר יוסף המקנא — הרב הכולל צדוק הכהן. ד) אגרת הפטירה—להפלוסוף אבן אלצאיג, עם הערות ותקונים מאת ד״ר מ. צ. שריינר, מורה בביהמ״ד לחכמת ישראל בברלין. ה) דברים עתיקים—פרופ. משה שטיינשניידער. ו) אור מתעה — (ע״ד ספר כ״י המיוחס להרמב״ם) ד״ר שלמה מאנדעלקערן. ז) נשמת הסידים — (הסתכלות) ד״ר מ. י. ברדיטשבסקי. ח) בנין הפעיל — ד״ר דוד קינסטלינגר. ט) הנריק איבסן והיהדות — ד״ר נתן בירנבוים. י) הגורם הכלכלי והשפעתו בתולדות עמנו—ה. ד. הורוויץ. יא) דרשות ומדברות—ד״ר דוד ניימרק. יב) זקנה ובחרות—(שנוי־ערכין) בן־גריון. יג) לתולדות התפתחות ההתבוללות בישראל—ד״ר דוד צבי פרבשטיין. יד) לתכונת שירי עמנו—ד״ר שמואל ראפאפורט. טו) השירה העברית והערבית—א. ש. יהודה. טז) חפשה—(שיר) מ. מ. הורוויץ.

מחיר הכרך ד׳ של „ממזרח וממערב״:

ברוסיה 1 רו״כ; באשכנז 2,50 מארק; באוסטריא־אונגריה 1,20 פלורין; בצרפת ובארצות המזרח 4 פראנק; באנגליא 3 שיללינג; באמעריקא 1 דאללאר, מלבד דמי המשלוח.—מחיר הכרכים הראשונים כזה.

נמצא להמכר אצל:

Verlag „Achiasaf" Warschau.

ואצל העורך עפ״י כתבתו:

R. Brainin, Berlin-Charlottenburg, Bismarkstr. 52.

יי״ש לחג הפסח למהדרין ולמבינים.

היי״ש שלי ב״ה נודע כבר בטוב טעמו וריחו ובזך מראהו וכן ביתרון הכשרו (כל הפועלים והעוסקים אצלי המה מאחבנ״י) כמו שיעידו ויגידו הגאונים והצדיקים: מו״צ דק״ק הוראדנא,

ה״ר מרן ר׳ ברוך מרדכי ליבשיטץ זללה״ה אב״ד דק״ק שעדליץ.
ה״ה מרן ר׳ אליהו חיים מייזיל שליט״א אב״ד דק״ק לאדז.
אדמו״ר ר׳ גרשון הינך זללה״ה מראדזין.
ה״ר מרן ר׳ יוסף דובער זללה״ה אב״ד דק״ק בריסק.
ה״ה מרן ר׳ חיים הלוי סאלאווייציק שליט״א אב״ד דק״ק בריסק.
ה״ר מרן ר׳ יצחק אלחנן ספעקטאר זללה״ה אב״ד דק״ק קאוונא.
ועוד ועוד.

כל הקונים יוכלו לקבל היי״ש בבקבוקים חבושי פסים, בני $^1/_{20}$ $^1/_{10}$ ההין, ישר מהזוואוד שלי מוכן למכירה ישר לידיהם ואינו נחוץ לשלחו להקזאזני סקלאד.

הקונים הפרטים יקבלו את היי״ש פסח שלי וכן מנוקה ויישן בכל הרינסקע פאגרעבין וטראקטירין הגדולים וכן יוכלו לקבל ישר מהזוואוד שלי אך לא פחות מהין שלם (20 בקבוקים בני $^1/_{20}$ ההין).

הקונים ידרשו כי על הבקבוקים יהיה העטיקעט שלי ממראה מגן דוד וכן על כל בקבוק נדבק הכשר מהרבנים הגאונים הנ״ל וישימו נא זאת הדורשים יי״ש פסח אל לבם.

נאום דובער בהגאון מוהר״ר מרדכי גימפל זללה״ה יפה.

Ch. Ritzenberg

די בעוואוסטע פאבריק פון גילזען מאשינען ארבייט אויס אויך מאשינען צו שטאפ-גילזען נייעסטער סיסטעם. פיר גוטהייט און דויער־האפטיגקייט ווירד גאראנטירט.

Warszawa, Dzika 44.

ברוך־בענדער!

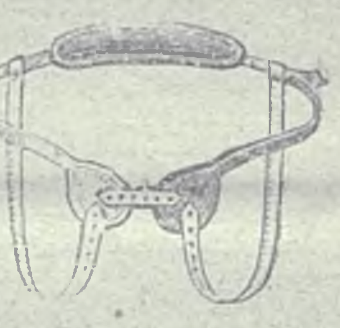

האלטען אין דען שווערסטען ברוך אונד דריי־קען נישט דעם קערפער. נאנראַ־דע פאן דאקטארסקע אויסשטע־לונג.

D. MOSZKOWSKI,
Warszawa, Muranów 16.

שפירט לחג הפסח.

דער אויסשליסליכער פערקויף פיר גאנץ פולין פון דיי סטילארניע ד״ה יפה פון גראדנא איזט, ביי אהרן וואלד עט קאמפ. ווארשא נאלעווקי נו׳ 41 פיר דען הורט אונד ענצילט. אויך איז צו בעקומען פערשידענע וויין, קאניאק, רוסישע און אויסלענדישע אויך א״י כרמל.

בריעף־אדרעסע:

A. WALD & Com. Warszawa, Nalewki Nr. 41.

נור מיט עטליכע רובל

קאן יעדער מענש ביי זיך אויפ׳ן ארט א גוטע פרנסה איינפיהרען ווי איך גיב צו ערקלערען דורך א בריעף געגען א 7 קאפ׳ מארקע.

אדרעסירען:

Warschau, Russie. Post-Restant, Mr. I. Naiditsch,

רשימת הספרים של הוצאת „אחיאסף"

וספרים אחרים הנמצאים בבית מסחר הספרים על יד „אחיאסף".

ספרי הוצאת „אחיאסף".

ספר	בלתי מכורך ר'	בלתי מכורך ק'	מכורך ר'	מכורך ק'
רבי יהודה הלוי, אספת שיריו ותולדתו, I	—	49	—	79
" " " " II	—	49	—	79
רבי אברהם אבן עזרא, אספת שיריו ותולדתו, I	—	63	—	93
" " " " " II	—	49	--	79
לקוטי קדמונים (רב האי גאון, ר' שלמה שרביט הזהב, דונש בן לברט)	—	42	—	72
מוצאי גולה, ש. פ. ראבינאוויץ .	1	12	1	42
קורות היהודים בספרד א"ש פרידבערג, ב"ח	21	91	1	—
זכרונות לבית דוד (ספורים נחמדים מקורות ישראל בכל הזמנים ובכל המקומות) מאת א"ש פרידבערג:				
I א. פתח דבר. כף הסידים.				
ב. זר הדפנים.				
ג. הקוצה.				
ד. טבעת הקידושין.				
ה. הכבל והקוץ.				
כלם ביחד	1	54	1	84
II ו. הנעל.				
ז. הסוגר.				
ח. האגרת.				
ט. הכנור.				
י. הצלחית.				
יא. התכריך.				
יב. שני מכתבים.				
יג. המאכלת.				
יד. חותם הנשיא.				
כלם ביחד	1	40	1	70
III טו. אות הקלון.				
טז. התרעלה.				
יז. הענק.				
יח. ספר הזכרון.				
כלם ביחד	1	73	2	03

ספר	בלתי מכורך ר'	בלתי מכורך ק'	מכורך ר'	מכורך ק'
תולדות השלמת האדם, ליפפערט תרגום פרישמאן . . . . . I .	2	31	2	81
. II	1	68	2	18
דניאל דירונדה. ג'אורג' עליוט. תרגום ד. פרישמאן. ספור גדול נודע לשם, מדבר ע"ר עתידות ישראל והתחיה הלאמית, ד"ח .	1	68	1	98
אפרים קוה. אויערבאך. תרגום. ב"ח	—	63	—	93
בירניקה. שומאכער. תרגום פרישמאן (ספור נפלא מקורות חרבן בית שני) ג"ח	1	70	2	—
ההנוך. ספענסער. תרגום דאווידאוויץ	—	91	1	21
אגרות י"ל גארדאן. בשני כרכים	1	05	1	25
מכתבים ע"ד הספרות. בקרת. דוד פרישמאן	—	50		
שירת הזמיר. (ספור) ד"ר י"ל קאצנעלסאהן	—	25		
דין והשבון. ספור י. א. טריווש .	—	28		
לוח עם I תרנ"ר עם תמונות וציורים	—	75	1	10
" II תרנ"ה " "	—	82	1	20
" III תרנ"ו " "	1	—	1	40

ספרי הוצאת ח' „אחיאסף".

ספר	בלתי מכורך ר'	בלתי מכורך ק'	מכורך ר'	מכורך ק'
מגלת ספר, ר' יעקב עמדין, תולדות חייו, זמנו וספריו ומחלקותו עם דולי דורו כתובי בידי עצמו עם תמונת אביו הג' חכם צבי . .	1	—	1	30
התורה והחיים בארצות המערב בימי הבינים, ד"ר מ. גידעמאן, תרגום א. ש. פריעדבערג. כולל הליכות עמנו בארצות אשכנז, צרפת ואיטליא, סדרי חנוכם ולמוריהם וכו'				
הלק ראשון (מחברות א—ג)	1	20	1	50
" שני (מחברות ד—ו)	1	50	1	80
" שלישי	1	20	1	50
ירמיהו הנביא, מאת פרופ' מ. לאצארוס, העתקת ר. בריינין, עם הקרמה חדשה מהמחבר . . .	-	40	—	60
דברי הימים לבני ישראל. חלק ראשון: מימים קרמונים עד חרבן ביתר מאת מ. ברוינשטיין (מבש"ן)				

ספר	בלתי מכורך ר'	בלתי מכורך ק'	מכורך ר'	מכורך ק'
עם ספר מלים, הכולל כל המלים הנמצאות בספר הזה ותרגומן לשי רוסיא. מהדורא שניה. ספר-למוד לבני הנעורים מצוין במינו. נדפס באותיות גדולות מנוקרות	1	–	1	30
דברי הימים לבני ישראל, חלק שני: מן חרבן ביתר עד מות הרמב"ם מאת מ. ברוינשטין (מבש"ן).	1	—	1	30
ר' יו"ט ליפמאן ד"ר צונץ, חייו, זמנו וספריו, תמצית תכנם ודוגמאות מכל אחד מהם מאת ש. פ. ראבינאוויץ (שפ"ר)	1	60	1	90
דעת אלהים, תילדות הפילוסופיא הדתית בישראל מאת ד"ר ש. ברנפלד.				
ספר ראשון: מזמן כה"ק עד סיום תקופת הסופרים .	—	40		
" שני: מזמן התנאים עד סמוך לרור הרמב"ם.	—	55		
" שלישי: הרמב"ם ושיטתו בפילוסופיא. . . .	—	55		
" רביעי: הקבלה והפילוסופיא החרשה	—	50		
" חמישי: (סוף הספר): התקופה האחרונה	—	75		
כל הספר	2	75		
מכורך בשני כרכים			3	35
ספרות ישראל, מאת פרופ' מ. שטיינשניידר, תרגום ד"ר צבי מאלטער עם תקונים והוספות חרשות מאת המחבר. כולל השקפה נאמנה ומקפת על כל חלקי ספרותנו בכל ענין ולשון. ספר ראשון . .	—	40		
" שני	—	45		
" שלישי	-	55		
" רביעי	—	55		
ר' זכריה פראנקעל, חייו, זמנו, ספריו ובית מדרשו מאת ש. פ. ראבינאוויץ (שפ"ר).				
מחברת ראשונה	-	40		
מחברת שניה	—	55		

(המשך יבוא).

בריעפליכע שניטלעהרע, ניידיק, דאוויד־הארארק.

עס ליגט אויף מיר א שולד אייך אפענטליך צו בעדאנקען פיר אייער גוטע און גוטהערציגע לעהרע. איך האב זיך קיינמאל ניט פארגעשטעלט אז דורך בריעף זאל מען זיך קענען אויסלערנען שניידען און נייהען, נאר יעצט זעה איך ווי גוט און גרינג איהר לערענט אויס, איך האב זיך יעצט בעקליידט מיט אלץ פון מיינע אייגענע האנדארבייט. איך קען אייך גאר ניט פארשטעלען ווי גראס-ארטיג עס פאסט אויף מיר. דער עוויגער זאל אייך געבען געזונד, גליק און זעגען, כדי איהר זאלט קענען פערגרעסערען די לעהרע פיר דער גאנצער וועלט, נאך דעם וואונש פון טיפען הערצען פון אייער עוויג דאנקבארע שילערין

סאניע שיפלישקאווסקא, שיפלישקי, סובאלק. גוב.

Mme. Isabella, Naiditsch. Dawid-Horodok Gouv Minsk.

פאבריק און סקלאד פון פלאשען־קארקעס

ל. בלייבערג, ווארשא, פראנציסקאנסקא נו' 16.

בריעף־אדרעסע:

L. BLEIBERG, Warszawa, Franciszkańska Nr. 16.

עס איז ארויס פון דרוק

דאס צוואנציגסטע יאהרהונדערט

א זאמעלבוך פיר ליטעראטור און וויסענשאפט

רעדיגירט פון אברהם רייזען.

ערשטער באנד, הערויסגעגעבען דורך יוסף קאפלאן. אינהאלט: דאס נייע ליעד אברהם רייזען. בילדער: 1) וועלבע לעבט 2) שוויין 3) פאדליעץ 4) עס איז דאך ניט קיין זאקען, י. ל. פרץ, רויך (ערצעהלונג), מאריא קאנאפניצקי, דאס גליק (א מעשה), ה. ד. נאמבערג, אלטינקע (סקיצע), דוד פינסקי, שמאי רויטמאן לץ, אין קארלסבאד (סצענע), פ. שוויענטאחאווסקי, ירמיהו'ס בריעף י. ל. פרץ. שמעונ'ס פאטער גיואי דע מאפאסאן. — קריטיק: בן-תמר. — ביבליאגראפיע. *** 1) דער פערפרוירענער טייך, 2) בלעטער, א. רייזען. זיך אבגענארט (סצענע) שלמה גראסגליק. — פאעזיע: י. ל. פרץ, אברהם רייזען, ה ד נאמבערג, יוסף קאפלאן, י. י. פ־אפוס, דוד פינסקי, קלמן רייזען. — פובליציסטיק: זשארגאן אלס נאציאנאל שפראך, ר. שטיין. א ווארט איבער היינעס יובילעום*** הורמוס און אחרימון, ד"ר שטיטצער. און נאך פיעל אנדערע ארטיקלען.

פרייז מיט פארטא 50 ק.

צו בעציהען ביי:

1) J. KAPLAN WARSCHAU, Kosla 11/36.

2) A. REISEN WARSCHAU, Nowolipia 25.